

עמודים

ביטאון הקיבוץ הדתי | ניסן - אייר תשע"ו | 777 (4)

מדרשת עין הנצי"ב חוגגת

נכגש כולנו בעין הנצי"ב א' חול המועד פסח | ט"ז ניסן | 24/4/2016

טיולים ב"עמק המעינות" מותאמים לכל גיל עם טובי המדריכים. לבחירה מתוך שישה מסלולים

טיולים
ב"עמק המעינות"

10:30

לחצו כאן

בחדר האוכל של עין הנצי"ב ארוחת צהריים [ארוחת הצהריים היא בהרשמה מראש (מחיר מודל לנרשמים מראש) ובתשלום במקום]

12:30 עד 13:30

מפגש רעות בחדר האוכל 14:30 מעגלי מפגש ולימוד על פי שנתונים בהשתתפות מורי/ות השנתון ברכה בשם המדרשה: ד"ר אסתר פישר (בוגרת מחזור א')

"אשה אל אחותה"
כנס בוגרות לדורותיהן

14:00

זכרונות
מגוונות
ולא רק
מפגשים

לפרטים
לחצו כאן

פתיחה: מדרשה על מה ולמה? הרב דוד ביגמן ראש ישיבת מעלה גלבוע וממייסדי המדרשה

"דור לדור יביע אומר"
דיון ושיחה בשניים על מדרשה וחברה בהנחיית: רחל קרן - ראש בית המדרש

16:30 עד 18:00

מדרשה - מעיין של חינוך | נגה גיל והדס פורת-רואש משוחחות על חינוך ומגדר נגה - בוגרת מדרשה (תשמ"ט) מנהלת אגף חינוך במועצת עמק המעינות. הדס - בוגרת (תש"ס) עו"ד

מדרשה - לב הדברים | הרב יובל שרלו ושלומית רביצקי-טור פז משוחחים על זהויות דתיות מתחדשות הרב שרלו - ראש ישיבת אורות שאול, משותפי ההקמה של המדרשה. שלומית - ראש בית מדרש אלול. בוגרת (תשנ"ד)

מדרשה - רוח חדשה | הרב שי פירון ואפרת דגני טופורוב משוחחים על חברה ישראלית, יהדות ומה שביניהם הרב פירון - שר החינוך לשעבר. רב בעין הנצי"ב בעבר וממלמדי המדרשה. אפרת - בוגרת (תשנ"ו). ממייסדות "במעגלי צדק". יד הנדיב.

במדשאות המדרשה תשלום במקום

דוכני מזון ארוחת ערב קלה

18:00

ברכת נשיא מדינת ישראל מר ראובן ריבלין ברכת שר הביטחון מר משה (בוגי) יעלון אורחת הכבוד - תא"ל רחלי יזל-טבת - יועצת הרמטכ"ל לענייני נשים "שירו לו זמרו לו" - הופעה מוזיקלית של תלמידות המדרשה דברי ראש המדרשה הרב ד"ר יצחק בן דוד

"היתה לראש פינה"
סקס הנחת אבן פינה לבנין בית המדרש בהנחיית לימור גריזים-מגן בוגרת המדרשה

19:00

קובי אפאלו נישא ריבו
במופע משותף

20:30

תחנת שטילון

שימו לב: ביום זה הכניסה לעין הנצי"ב תהיה לבאות ובאי הארוע בלבד ולכן יש להרשם מראש דמי השתתפות: 30 ש"ח לאדם

- לפרטים לחצו כאן
- לפרטים לחצו כאן
- לפרטים לחצו כאן
- לפרטים לחצו כאן

תוכן העניינים

מענייני דיומא

- 2 גם בעונות היובש הייתה לנו צמיחה < עינת לב
- 5 מי היא שעמדה? < נירה נחליאל
- 11 זרקא < סיון הר-שפי

שלושים למדרשת עין הנצי"ב

- 12 להגיע למעלה – לזכרו של הרב אלי כאהן ז"ל < רחל קרן
- 14 שלבים והישגים בתולדות מדרשת עין הנצי"ב

דרשות מצוות המדרשה

- 16 מעשה בכוס של ממה < הרב ד"ר יוסף סלוטניק
- 17 שני קשיים יתיישבו כאחד < עוזי פז
- 18 פה-סח < אלישבע בולג
- 19 מסע בזמן < הרב אסי בלנק
- 19 לחם מרפא < הרב שמעון פיזם
- 20 היכן לקדש? < מיכל אפרתי
- 21 מורי נבוכים < הרב ביגמן וד"ר אסתר פיישר
- 28 להרים את "תקרת הזכוכית" < הרבנית רחל קרן
- 31 מעיינות בוקר < מיכה וחווה חורין
- 32 לא מאמין ב"נפרד אבל שווה" < הרב ד"ר יצחק בן דוד
- 34 "תוכו כבור" < הרבנית ד"ר מיכל טיקוצ'נסקי
- 38 "ובנית ביתך – זה מדרש" < יערה ענבר
- 41 בין בית המדרש לבית החולים < חני קרויזר
- 47 מארץ האפשרויות לארץ האבות (והאמהות) < אמילי דויד
- 49 שלח נא את (בנות) עמי < ניצן כספי שילוני
- 52 כנגד ארבע בנות דיברה המדרשה < הילה אונא וריבה פריד עם בנות משפחת אריאלי
- 57 "כי מלאה הארץ דעה את ה'" < רחל כוכבא אילון
- 59 נפש יהודייה הומייה – היכן? < אסתר אלכסנדר
- 62 מ"דרשה" ל"חיים" < הרב אסי בלנק

מדורים

- 65 מזוית אחרת < נעמי ואלעד לפשיץ
- 66 הו, גיליוטינה < יהונתן שרמן
- 67 מדור לדור < אביתר דור
- 68 רגעים < שרית (יודקה) אוקון
- 69 החיים כמציאות < איתי וגשל
- 70 עומדת על דעתי < עינת לוי
- 71 לזכרם

דבר העורכת

וידוי: אף פעם לא תפסתי את עצמי כפמיניסטית. הפמיניזם נשמע לי לפעמים כמו "אוי, אוי, אוי", שיח מתלהם, כועס, נעלב, מחכה בפנינה לכל מעידה. הפמיניסטיות קנו להן במהלך השנים שם של עולות על בריקדות, ושל כאלה שלעולם לא נוכל באמת להשביע את רצונן... ואני לא שם. לא מתאים לי.

אף פעם לא תפסתי את עצמי כפמיניסטית, אבל כשפגשתי בחנות המקומית שלנו זוג צעיר עורך יחד קניות לשבת והיא שואלת אותי: "מאמי, מה אתה רוצה לבשל לשבת?", והם אוספים ביחד את המצרכים לסל ששניהם אווזים בו - חייכתי בהנאה והבנתי שגדל לנו כאן, מתחת לאף, דור שלם שהפמיניזם זורם בטבעיות בעורקיו, ומישהו כנראה עבד קשה כדי שזה יקרה...

אף פעם לא תפסתי את עצמי כפמיניסטית, אבל כשיסמין, חברתה הטובה של בתי, הזמינה את הנשים לתפילת מנחה של שבת, וקראה בתורה, ופתאום ספר התורה הפתוח קרוב כל כך, וההתרחשות היא כאן, ממש לידי - התרגשתי. דמעותיי הצטרפו לאלה של האם והסבתא שעמדו ליד יסמין, וקלטתי שיש משמעות גם למיקום וגם למעורבות ביחס להתרחשות.

הגיליון הזה מוקדש למדרשת עין הנצי"ב במלאת שלושים שנה להקמתה. שלושים שנה של פריצת דרך, מאבקים, ניסיונות, חלומות ועשייה, הרבה מאמץ ואומץ בהתמודדות עם התייחסויות כמו שלי בתחילת דבריי, במקרה הטוב... אך מעבר לכל זה - שלושים שנה של התפתחות בעולם התורה, של התקרבות ומחויבות לעבודת ה' ולתיקון עולם ואדם בצלמו, ושל חינוך דור צעיר, שכל זה יהיה מובן וטבעי לו.

במהלך העבודה על הגיליון, הבנתי שאף פעם לא תפסתי את עצמי כפמיניסטית, אבל כנראה אני שם חזק מאוד. הבנתי שתפסתי לי את העמדה הנוחה של קוטפת הפירות מהעצים שאחרות ואחרים גידלו בעמל רב במחיר לא פשוט, ואין לי אלא להגיד להן ולהם - תודה!

אני גאה להגיש גיליון שיש בו ראשית לכול פריטה על מיתרי הלב, ויש בו חוכמה נשית וגברית, והרבה אהבת תורה, וגם תסכולים ותקוות, ורצון לעוד, ליותר, עבור כולנו.

איחוליי לחג שמח,

שיאיר ויעורר חירות, התחדשות וגאולה!

שלכם
ריבה

עורכת: ריבה פריד • עריכה לשונית: הילה אונא
עריכה גרפית: סטודיו דוב אברמסון, עיצוב: נאוה גיאת
מערכת עמודים: איתי וגשל, קובי שטיין, יואל קרצמר-רזיאל,
רחל ברזלי, שרית אוקון, אליעז כהן, זאב קיציס, יוחאי בשן,
עדי פרי, הילה אונא, שוקי קרביץ, עינת לוי, גולן רייז
תמונות: ארכיוני הקיבוצים, מן האינטרנט • איור השער: אלעד ליפשיץ
דוא"ל: amudim@kdati.org.il • אתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il

גם בעונות היובש הייתה לנו צמיחה*

הכוחות הנשיים בסיפור גאולת מצרים

עינת לב

כתבתי דברים אלו לפני כשלוש שנים.

מאז שנרצחה חברתי, דפנה מאיר, חזרתי אליהם ואל התובנות שבהם, ואני מרגישה שהן מפיחות בי חיים חדשים. אני מקדישה את המאמר הזה לזכרה, ובעבור כל הנשים היפות, האמיצות, המשתדלות, החזקות, החלשות, המחייכות והבוכות שבינינו.

מאז אותו יום עברו שנים. בכל שנה מחדש, מגיע פסח ואני מהרהרת שוב ביציאת מצרים וביציאת אירופה, במי שנותר מאחור ובמי שהצליח לצאת, ובקדושת החיים שפיעמה בשתי היבשות, נגד כל הסיכויים. בכל שנה שואלת את עצמי: כיצד הייתי אני מתמודדת שם, בתוך הייאוש הנורא? כיצד הייתי אני מקדשת את החיים?

קדושת החיים

הדהוד למחשבותיי ושאלותיי מצאתי בסוגיה אהובה עלי במיוחד, ולאחרונה נתחדש לי בה דבר. הגמרא במסכת סוטה,² מביאה תיאור משולש ומופלא העוסק בקדושת החיים דווקא בתוך שעבוד מצרים, והיא בוחרת לעשות זאת בהדגשה של תעוזה ועשייה נשית.

אני זוכרת את היום בו מילות הפתיחה של ספר שמות הדהדו בתוכי אחרת. סיפורי התנ"ך עליהם גדלתי נצבעו בצבע שונה, ולפתע ראיתי בהם את מסע התעמולה המתוכנן היטב של פרעה, את הדרך המתוחכמת בה הפך קבוצת אנשים ממעמד גבוה לרמשים, את השעבוד שהתחיל במילים רכות והפך עבודות של ממש. ונבהלתי.

מצרים. בית עבדים. הכלא הגדול ביותר שידעה האנושות, שהיווה בסיס לדיכוי, להשפלה ולהשמדה בתולדות העמים. מקום אפל בו אדם הופך לעבד, רצונו הפרטי מבוטל, זמנו כלה והופך לשרשרת אינסופית של ליבון לבנים בעבודת פרך. אין לו כוח, זמן או חשק לחיות, לחשוב, להרהר, לזנום, לנשום. "בַּבְּקָר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֲרָב, וּבְעֶרְב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בָּקָר",¹ ובשעת לילה הוא נופל על משכבו, תשוש ודואב.

2 יא, ע"ב - יב, ע"א. מובא בקיצור.

1 דברים כח, סז.

* מתוך שירה של רחל חלפי, 'צמיחה'.

עמד וגירש את אשתו.
עמדו כולן וגירשו את נשותיהן.
אמרה לו בתו: אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה!
שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים
ועל הנקיבות!
פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה בעולם הזה ולעולם
הבא!
פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו, ספק אינה מתקיימת.
אתה צדיק - בודאי שגזירתך מתקיימת! ...
עמד והחזיר את אשתו,
עמדו כולן והחזירו את נשותיהן .

מה המשותף לשתי האגדות ולמימרה על המיילדות?
איזה מסר ניסו חז"ל להעביר לנו בתיאורים המוחשיים של נשות
ישראל במצרים?
אני מוצאת בדברים שתי דרכי התמודדות עם מציאות של קושי
וסכנת חיים.

דרך אחת, של הגברים - קמים עם שחר לעמל יומם, עובדים
בשדה, נופלים למיטה בסוף היום, וחוזר חלילה. הדיכוי, האפליה,
הייאוש, השגרה התובענית והשוחקת, האלימות והגזירות - כל
אלו נוטלים מהם את טעם החיים. אין הם מבקשים עוד דבר,
זולת לשרוד את היום, וכוח אין בהם ליצירה או לשמחה של
מצווה. הביטוי החזק ביותר לכך הוא במעשה עמרם, המגרש את
אשתו. הוא אינו מוצא טעם בחיי אישות ומשפחה, שהרי תוצאת
המעשה - הבאת חיים לעולם - עתידה בין כה וכה לרדת לטמיון.
הקו הישיר שהוא חווה בין מעשה אהבה - הריון - לידה - המתת
הבן, מעקר אותו מלכתחילה.

גם בתיאור הנשים הפוגשות את בעליהן בשדה, ניכרת פסיביות
גברית. האקטיביות הנשית מזכירה אם המטפלת בבנה הפעוט:
מאכילה, משקה, רוחצת, סכה.

הצד הגברי עייף, מיואש וחלש.
ואל מול החידלון הזה, מעלה הגמרא דרך אחרת. נשית.

התיאור הראשון עוסק בנשים היוזמות מפגש מיני בשדה:
דרש רב עורא: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור
נגאלו ישראל ממצרים.
בשעה שהולכות לשאוב מים, הקב"ה מזמין להם דגים
קטנים בכדיהן, ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות
ושופתות שתי קדירות, אחת של חמין ואחת של דגים,
ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן, וסכות
אותן, ומאכילות אותן, ומשקות אותן, ונוזקות להן בין
שפתים ...
וכיון שמתעברות באות לבתיהם.
וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת
התפוח ...

והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן
כחיה זו שמשפרת את הולד ...
ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש...
וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן
ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע,
ומביאין שוורים וחורשין על גבן ...
לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה...
וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן...
וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה ...
בתיאור השני עוסקת בגמרא בזהותן של המיילדות, ובתוך כך
מעירה:

"ותחיינן את הילדים". תנא: לא דיין שלא המיתו אותן,
אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון.

התיאור השלישי עוסק בעמרם ובתו:

"וילך איש מבית לוי". להיכן הלך?

אמר רב יהודה בר זבינא: שהלך בעצת בתו.

תנא: עמרם גדול הדור היה.

כיון שראה שאמר פרעה הרשע "כל הבן הילוד היאורה
תשליכוהו", אמר לשואו אנו עמלין!

כמה מילים על נשים

כמי שעסוקה בשאלות של מגדר, אקדים ואומר כי אני יוצאת מנקודת הנחה שכולנו, כבני אדם, מכילים את סך כל הקטבים, התכונות והאפיונים, שהרי בצלם א-לוהים נבראנו. עם זאת, כגברים וכנשים אנו מביאים לידי ביטוי חלקים שונים שבנו, אם בשל חינוך וקורות, אם בשל מבנה פיזי או מוחי שונה. רבו המחקרים והתאוריות בדבר ביצים ותרגולות ומה קדם למה, ולא אכנס כאן לעניין. מכל מקום, עדיין בעולמנו נשים חיות אחרת וחוות את העולם אחרת מאשר גברים.

מכאן אני יוצאת ורוצה לטעון כי הגמרא מתארת כוח מופלא של נשים שקשור, בעיניי, בחוויה המחזורית - הגופנית, הרגשית והרוחנית - הייחודית להן.

נשים מביאות חיים לעולם. יש בהן יכולת הולדה. נשים גם מכירות מוות, המתרחש בצורה מחזורית עם אובדן פוטנציאל

לפני כשנתיים זכיתי ללמוד במדרשת עין הנצי"ב במסגרת "היום הפתוח". הנתיב מכל רגע ואני ממש מתגעגעת. המאמר הזה צמח מתוך שיעור עם אסתר פישור.

הריוני בכל חודש מחדש. רירת הרחם נושרת והן מכירות את הדם מקרוב, ואינן נבהלות ממנו. חוכמתן המחזורית של נשים מלמדת אותן כי אחרי כל דימום וסתי תבשיל ביצית חדשה. מוות וחיים שלובים יחד זה בזה, ואינם נפרדים. נשים יולדות, חותכות את חבל הטבור ומוכנות להיפרד מיצור שעד כה היה בתוכן. הן למדות להמשיך לחיות בדיאלוג וגם בנפרדות מהיצירה שלהן, בלי לדעת לאן ימשיך הילד בחייו. כל אם עבריה חושבת גם על איום המוות בעת הלידה (בייחוד אם היילוד ממין זכר, בבחינת 'כל הבן היילוד, יתגייס בעתיד לצבא'). עבור נשים, חיים ומוות הם חלק ממעגל שלם, ובכל רגע משהו בו קמל, משהו חדש צומח.

אולי בשל כך, נשות מצרים אינן נכנעות לגזירות פרעה, ויוזמות סדרת פעולות אקטיביות. הן משתמשות בהזנה, במגע, בתמיכה ובפיתוי - ויוצרות חיים חדשים. הן אינן נרתעות מלידה בתוך בית העבדים, בתוך האופל. משהו בהן מחזיק באמונה כי במשך תשעה חודשים העולם עשוי להתהפך, ומשהו חדש יתחיל. בעקשנות מרובה שואלת מרים את אביה עמרם: מי אמר לך שגזירתו של פרעה אכן תתקיים? מי נתן לך את הרשות לחזות את העתיד מתוך ייאוש?

היוזמה של הנשים היא לא צפויה. היום אולי יאמרו: חצופה. הן משתמשות במיניות, הן יוצרות מניפולציות - כלפי הייאוש של בני זוגן, כלפי ציוויי פרעה. הן מעזות פנים. הן הרות, יולדות, מיילדות ומחיות את הילדים. גם כשתופסים אותן, הן ממציאות תירוצים וממשיכות לילד. הן מצליחות להחזיק בכוח החיים ולעורר את האהבה.

והקב"ה משתף איתן פעולה, מגבה אותן ומחזק את ידיהן.

הוא מזמן דגים קטנים, הוא משמש כמיילדת ומשפר את הוולדות, הוא מעניק לתינוקות שמן ודבש ומזין אותם.

ואז מגיע שיא השיאים.

מצרים באים להרוג את התינוקות. התודעה הגברית צדקה. אכן, יש סוף רע לסיפור הזה. אכן, לא היה כדאי. אני יכולה לדמיין את אותם גברים שחוחים ומזיעים, מרימים עיניים ורואים מרחוק את מרכבות מצרים. את הבהלה בעיניהם, את הייאוש. את הכאב. את הזעקה האילמת.

אבל כאן בורא עולם נכנס שוב לתמונה.

לתינוקות נעשה נס, והם נבלעים בקרקע. ובאים שוורים וחורשים על גביהם. דמיינו את זה רגע - איזה תינוק יכול לשרוד כשהוא טמון (שלא לומר קבור) בקרקע ושוורים חורשים בה?

מסתבר שהכוח הנשי טמון גם באמא אדמה. לאחר שהמצרים הולכים, כוח החיים פורץ שוב. התינוקות מבצבצין ויוצאין כעשב השדה, כמו נבט ירוק ורענן.

לקראת סוף הסיפור, הגמרא מוסיפה משפט אחד:

וכשנגלה הקב"ה על הים - הם הכירוהו תחילה.

ולא בכדי. מי שהורתו ולידתו מתוך אמונה, יכול לראות את הקב"ה גם כשהוא עומד על שפת הים ומרכבות מצרים מאחוריו.

אמונת הנשים ניצחה.

ראשית צמיחת גאולתנו

כשאגש השנה לליל הסדר, אחשוב שוב על אותן נשים צדקניות שבזכותן יצאנו ממצרים. אחשוב על אותו כוח חיים הזק הפורץ גם מתוך אובדן, ועל הגאולה שהוא מביא לעולם. אחשוב על כל מה שיש לעולמנו ללמוד מיישות נשית עיקשת ומאמינה.

אחשוב גם על אלו שראו דרך מסכי הקושי והשחור את אור ה' מלמעלה. אלו שהעזו לקדש את החיים גם במקומות בהם קשה לחיות. שיזמו משמעות. שהעזו למרוד בסמכות, שהעזו לשאול שאלות. שהעזו ליצור מגע, חמלה ואהבה, שהעזו ללדת ולהמשיך.

ואבדוק כיצד כל אלו מתרקמים בתוכי.

עינת לב - מנחת קבוצות, בעיקר נשים, עוסקת במודעות גוף, מיניות ופוריות.

מי היא שעמדה?

להוסיף את הקולות, הדמויות, התובנות והעשיות הנשיות להגדה

נירה נחליאל

אנחנו מאמינות ומקוות שהיא עומדת לנו ומבטיחה שניתן להוסיף חוליה לרצף הסיפור היהודי המכונן את זהותנו, בה כולנו, נשים וגברים, שותפים שווים.

יציאה מהמיצרים

ראשיתה של ההגדה והיא שעמדה - הגדה של פסח עם מדרש נשי חדש, כאמור, בבית המדרש "ניגון נשים" במדרשה באורנים, בו לומדות נשים מכל הזרמים החילוניים והדתיים, ויוצרות פרשנות חדשה למקורות עתיקים. במסגרת בית המדרש נערכים מזה כשש-עשרה שנים 'סדרי נשים' לקראת ליל הסדר!

"וְהִיא שְׁעִמְדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ", אנו שרים בחגיגות בליל הסדר. לא פעם, כשמגיעים לחלק זה בהגדה עולה השאלה: מי היא שעמדה? אנחנו אפילו מופתעים מעט שיש איזו "היא" שעומדת לאבותינו ולנו. בחיפוש מהיר אחרי תשובה לשאלה אנחנו מרפרפים כמה משפטים אחורה בהגדה ומוצאים את ההבטחה ששמר הקב"ה לישראל. ההבטחה עצמה נתונה לפרשנויות שונות. אנחנו, ב"ניגון נשים" במדרשה באורנים, בחרנו לקרוא להגדה של פסח, שהוצאנו עם מדרש נשי חדש, והיא שעמדה, מתוך אמונה כי ההבטחה שעמדה לאבותינו אכן עומדת גם לנו - שהיא מבטיחה שנגיע לארץ מבטחים, ונחיה בחופש ובכבוד; שהיא פונה וכוללת באופן מיוחד גם אותנו, הנשים, שקמות ועומדות כעת על מקומן, ומוסיפות את קולן למסורת הדורות.

1 סדר נשים במדרשה באורנים נחקר על ידי חגית אקרמן, וכדאי לקרוא עליו בהרחבה בספרה: עושות סדר, סדר פסח לנשים - מבט מגדרי, הוצאת רסלינג, תל אביב 2012. (להלן: עושות סדר).

מדרש שעוסק במגדר בתרבות היהודית ובחיי נשים בארץ, היה חשוב לנו בחג החירות להעלות את סוגיית החירות של נשים בזמננו ובמקומנו.

חירות הכתיבה

הלן סיקסו כתבה על הכתיבה הנשית:

על האשה לכתוב את עצמה. על האשה לכתוב על האשה ולהביא את הנשים אל הכתיבה שממנה הן הורחקו באלימות כפי שהורחקו מגופן שלהן. ... על האשה להיכנס לטקסט - כמו גם לעולם ולהיסטוריה - ביוזמתה הייחודית. אל לו לעבר להמשיך ולהכתיב את העתיד. ... צריך לחזות מראש עתיד אחר ובדחיפות. כיוון שההרורים אלה מתקדמים באזור הנמצא על סף התגלות, הם נושאים בהכרח את חותם זמן הביניים שאנחנו חיים בו, זה שהחדש נובע בו מהישן, וליתר דיוק החדשה הנובעת מהישן.²

הלן סיקסו רואה בניכוס הכתיבה על ידי נשים ביטוי לכוח ולעוצמה נשית, ומזמינה אף למרוד בכתיבה הגברית. העובדה שנשים לא כתבו בעבר, ושלא נוצרה מסורת של כתיבה ושל פרשנות נשית, הופכת כמעט כל כתיבה נשית לפעולה חתרנית תחת התרבות הגברית.

אנחנו מעדיפות לראות את כתיבת מדרשי הנשים והוצאתם לאור, כיציאה משעבוד לגאולה, ברוח ההגדה של פסח. הכתיבה מאפשרת לנשים הכותבות להרגיש שייכות, ומציעה מקום לידע הייחודי שהן מביאות לעולם.

במהלך הלימוד והכתיבה להגדה, זכו הנשים המשתתפות להתנסות בכתיבה אישית, מדרשית ויוצרת תוך דיאלוג עמוק עם טקסטים עתיקים וחדשים השייכים לקאנון התרבותי היהודי. כך מספרות נשים שלקחו חלק בכתיבה ובסדר נשים:

ככל שאת מתכוננת, את מנכסת את החג והוא באמת שלך. החשיבה לפני והכתיבה הן מאוד משמעותיות בעיניי.

ואחרת מוסיפה על חווית הכתיבה והקריאה כיוצרת תחושת חיבור ושייכות:

'סדר נשים' במדרשה באורנים ובשלוחותיה במקומות רבים בארץ, מהווה הכנה רוחנית לפסח, ולקראתו נכתבה בכל שנה הגדה חדשה על ידי נשות בתי המדרש שלנו. במהלך השנים שבהן התקיימו סדרי נשים, נכתבו ונאספו מדרשים רבים, ולפני כארבע שנים הרגשנו שיש בידינו קובץ גדוש, עשיר ובעל ערך, והגיע הזמן להוציא מדרשים ופרשנויות אלה לאור, ולחשוף אותם גם לנשים וגברים שאינם חלק מ"ניגון נשים".

בלימוד בבית המדרש לקראת פסח, היינו שואלות את עצמנו איך ייתכן שבלייל הסדר אנחנו מספרים את הסיפור המכונן של עם ישראל - סיפור לידתו במצרים ויציאתו לחירות - ללא דמויות הנשים שילדו אותו. הרי על ערש לידתו של העם עמדו המיילדות, נשים אמיצות שמרדו בצו הכיליון ודאגו להמשכות החיים, בת פרעה הצילה וגידלה את משה כנגד צו אביה, ומרים הנביאה סחפה איתה את כל העם על שפת ים סוף. בנוסף לסיפור המקראי שמגולל את סיפורן, גם חז"ל הרחיבו את דמויותיהן והוסיפו להן זכויות נוספות. היכן הן כל אותן נשים מופלאות ומדוע הן נעדרות מההגדה?

קול הנשים חסר גם ככותבות וכפרשניות של הסיפור. נשים לא היו חלק מבית המדרש, וההגדה של פסח, שנוצרה בהם במהלך הדורות, לא זכתה להכיל את פרשנותן. המחצית הנשית של העם לא נוכחת ולא שותפה בסיפור המרכזי שהוא התשתית התרבותית של עם ישראל.

רגע, תאמרו מיד - הרי בלייל הסדר כ-ו-ל-ו-1-1 מסובים! אבל האם כולנו... מסובות? נשים רבות טורחות סביב שולחן החג, לפני ולאחריו, אך אינן "עורכות הסדר" - לא לוקחות חלק פעיל ומוביל בקריאה, לימוד, עיון וביצוע הנחיות ההגדה בלייל הסדר.

את כל אלה ביקשנו לשנות: רצינו להחזיר את נשות יציאת מצרים ותפקידן החשוב לסיפור ורצינו להוסיף

פרשנות מנקודות מבט של נשים. רצינו לתת לנשים מקום גם בפן הרוחני ובהובלת הטקסט. עברנו תהליך כפול, הדומה לשלבים שעבר הפמיניזם: ניסינו לשייך את הסדר ואת ההגדה אלינו, כאשר אנחנו "מחליפות" את העורך/אב הסדר, ברוח הפמיניזם הליברלי, שדרש לאפשר לנשים לקחת תפקידים שהיו מיועדים לגברים בלבד. במקביל יצרנו מרחב נשי ייחודי, המאפשר לנשים לבטא חלקים אחרים וייחודיים, בעלי ערך כשלעצמם, שאינם קיימים בסדר המסורתי, ברוח הפמיניזם הרדיקלי. לבסוף, כבית

2 הלן סיקסו, 'צחוקה של המדוזה', 1975, מובא בתוך: ללמוד פמיניזם: מקראה, מאמרים ומסמכי יסוד, עורכות: דלית באום ושות', 2006, עמ' 136.

העמדה המסורתית - פרשנות שממשיכה את מסורת הפרשנות המקובלת, ולעתים גם נשענת עליה. השנייה מוכרת כעמדה הפמיניסטית ה"כועסת", ומכונה גם 'הרמנויטיקה' של חשד'. המדרשים שנכתבו מעמדה זו מביעים כעס על הסדר החברתי הקיים, על המציאות ועל פרשנויות חז"ליות שהדירו או הקטינו נשים. השלישית ניתנת להגדרה כעמדה הפמיניסטית ה"מפויסת", או 'הרמנויטיקה של חסד'. הדרשניות שנקטו בה קראו את המקורות ב'עין טובה' ופייסנית, ומצאו בהם קולות מגוונים המביעים ראייה מורכבת יותר של המציאות. הרביעית יוצרת מדרש נשי אלטרנטיבי חדש, המבטא נקודת מבט נשית וניסיון חיים של נשים, אשר עומד בצד מדרשי חז"ל, וללא קשר הכרחי עמם.

בהגדה והיא שעמדה בחרנו לתת ביטוי לקולות השונים האלה כמדרש על ארבעת הבנים, כך שכל מדרש חדש בהגדה מסומן באופן גרפי כאחת מארבע בנות - חכמה, תמה, כועסת ושאינה יודעת לשאול.

בבואנו למלאכת המיון, הבחירה והעריכה של המדרשים שנכתבו לאורך השנים להגדה והיא שעמדה, בחרנו מדרשים ופרשנויות הכתובים במגוון סגנונות. חלקם ממשיך דרכי מדרש מסורתיות ומשתמש בלשון ההגדה ובמבנה המוכר של מדרש פסוקים או מילוי פערים בסיפור הקיים, חלקם יוצר מדרש נשי תוך שימוש בשפה ובדרכי הבעה חדשות, כמו שירה ואמרי הגות קצרים. מהם שנכתבו ברצינות, ומעל אחדים מרחפת בת צחוק.

במדרשים החדשים שבהגדה זו נמצא כמה מרכיבים. ומעט מזעיר מהם אדגים.⁵

5 תורת הפרשנות - גישה ייחודית לחקר טקסטים אשר יכולה לחשוף את ההקשר החברתי בו הם נוצרו, ולספק לקורא את האמצעים לחלוק את חוויותיו של המחבר.

6 כל המדרשים המצוטטים להלן לקוחים מתוך: נירה נחליאל וענת ישראלי (עורכות), והיא שעמדה - הגדה של פסח עם מדרש נשים חדש, המדרשה באורנים והקיבוץ המאוחד, 2012.

אני חושבת שזה עוד שלב שבו אנחנו ננסות פנימה, לוקחות אחריות, יותר שותפות, יותר מעורבות. ברגע שאני כותבת וקוראת אני חלק, אני חלק פעיל.

על סדר נשים, כמקום לביטוי הסיפור האלטרנטיבי הנשי הנעדר, אומרת אחת המשתתפות:

ההגדה הפכה במהלך הסדר להיות סיפור עצמאי שסיפרנו לעצמנו על ליל הסדר, על יציאת מצרים שלנו, זה היה שלב נורא חזק, זה הפך להיות העניין המרכזי. העניין של להפוך את הכתיבה שלנו ואת הקולות שהשמענו לטקסט שאפשר לבנות עליו ערב... המחשבה שאפשרי להתערב בתוך הקאנון ולהגיד את שלנו על החומרים האלו שבונים את סיפור החג... זה להשמיע קול, זה ממש להשמיע קול... לפרש, לדבר על דברים חשובים לי, להזמין נשים אחרות לדבר על דברים חשובים להן, זה ממש משמעותי בעיני.³

בהתבוננות בתהליך שעברו המשתתפות שמנו לב להבדל מסוים בין הנשים הדתיות לבין הנשים החילוניות: הנשים שהגיעו מרקע חילוני יוצרות קשר עם מקורות וטקס שהיו מנוכרות אליהם, ומשייכות את הטקסט והטקס לעצמן. באותה עת הנשים המקיימות אורח חיים דתי לומדות לתפוס מקום פרשני ומוביל שלא היה פנוי בשבילן בסדר פסח. אלו וגם אלו לוקחות בהמשך את מה שספגו ואת השינוי שעברו בעצמן אל ליל הסדר המשפחתי.

ארבע בנות

המדרשים שנכתבו להגדה מבטאים קולות נשיים מגוונים, אותם אפשר לחלק על פי כמה עמדות פרשניות.⁴ האחת היא

3 עושות סדר, עמ' 125-126.

4 החלוקה כאן מבוססת על ההגדרות של ענת ישראלי, שערכה איתי את ההגדה, במאמרה 'זמציולות אותנו מן החטא: פירושים נשיים לסוגיה תלמודית', דעות 12 (2001), עמ' 16-20.

א. בחלק מהמדרשים מוחזרות דמויות נשים לסיפור יציאת מצרים, ואליהן מצטרפות נשים מובילות מההיסטוריה היהודית, המקבלות מקום והכרה:

והגדת לבתך ביום ההוא -

הגידי לה: היי למדנית וסקרנית, היי מעורה ופעילה. **כברוריה.**

הגידי לה: התאמצי! השקיעי! התמסרי! אל תוותרי! **כאשה הגדולה משונם.**

הגידי לה: היי בעלת דעה. אמרי את דעתך. אל תשבי על הגדר. עשי מעשה. **כיהודית.**

הגידי לה: אל תעמדי מנגד - הצילי נפש בעולם, ובכך תצילי עולם ומלואו. **כבת פרעה.**

הגידי לה: היי נאמנה לעמך, למשפחתך, לאימותיך. **כרות.**

הגידי לה: לכי בראש המחנה. לא במאסף, לא באמצע. וכשתהיי בראש - נגני בתוף וצאי בריקוד. **כמרים.**

הגידי לה: שפטי בשער העיר. עשי דין. עשי צדק. **כדבורה.**

הגידי לה: אל תצייתי לגזרות רעות, הקשיבי לצו מצפונך. **כפועה ושפרה.**

הגידי לה: אל תתני לאיש לעשות בגופך וביופיך כחפצו. **כושתי.**

הגידי לה: התפללי, שאלי את שעל לבך. **כחנה.**

הגידי לה: תכנני, חשבי רחוק. ראי את הנולד. עשי לך תחבולות. **כאסתר.**

הגידי לה: כבדי את אבותיך ואימותיך, נצרי את מורשתם. **כאימך.**

שרונה זילברשטיין (עמ' 38)

ב. המדרשים שאינם עוסקים ישירות בנשים מביאים, מעצם כתיבתם על ידי נשים, פרשנות הניזונה מניסיון חייהן של הנשים הכותבות, מנקודת מבטן הייחודית. נוכל למצוא בהם קריאה לשינוי סולם ערכים, לתיקון עולם, לראייה חומלת ואמפתית של הזר והשונה:

ההגדה מבקשת אותנו לספר מחדש, כאן ועכשיו, את סיפור הולדתנו, חניכתנו והתהוותנו, וכל פעם מחדש ללמוד ולהבין ולהכיל משהו נוסף, אחר, חדש, על הביוגרפיה הקולקטיבית שלנו ועל האופן שבו הביוגרפיה הזאת פועלת ומשפיעה עלינו גם עכשיו.

כמו בטיפול פסיכולוגי, אנחנו מצטוות לשוב ולהיזכר בכאבי הלידה והילדות, לחוש אותם בכל שנה מחדש, ולהעניק להם פשר ומשמעות אקטואליים.

ההגדה מספרת לנו שחויית יסוד של ניצול והתעללות מחייבת אותנו כבוגרות לא לנצל, לא להתעלל, להיות אמפתיות לחלש. והדברים מנוסחים במפורש שוב ושוב כבר בתורה " וְגַר לֹא תֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנֶנּוּ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות כב, כ), ואפילו יותר מזה - "וְאַהֲבֹתֶם אֶת הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (דברים י, יט), ועוד ועוד.

המסר העל-זמני הזה נכון היום, ואולי יותר מאי-פעם, עם רבבות העובדים והעובדות הזרים החיים כאן, עם העוני הגובר, עם המוני העולים המתקשים להשתלב כאן, עם הערבים החיים בתוכנו. אבל המקום בו נדרשת האמפתיה שלנו יותר מכל, ושבנו הכי קשה וגם הכי חשוב למצוא אותה, הוא כמובן בית ובמעגלי החיים הפרטיים שלנו, עם החלש והפרטי של כל אחד מאיתנו.

הילד המורד שלי, התלמיד החלש בכיתה, המשפחה הדחויה בקהילה, הם גרים פנימיים, הם הגרים הפרטיים שלנו, גרים המתגרים אותנו, ואותנו הנשים בפרט. הם מציגים לנו תביעה קשה ונטולת גבולות, להיות אמפתיות במקום שהכי קשה לנו להיות בו, ולתמוך במי שמלכתחילה לא בחרנו לתמוך בו.

אתגר מיגורה של הגרות - זהו בעיניי אתגר נשי עצום!

ענת ישראלי (עמ' 9)

ג. בחלק מהמדרשים נקרא על תפקידים ומצבים האופייניים לנשים - החל מהריון, לידה ואימהות, ועד לבישול, ניקיון וארגון הבית - ויחס הכותבת אליהם, ברצינות ובהומור:

והיא שעמדה

ונקתה ושטפה
וצחצחה והכשירה
והגעילה ולבנה
וכותה את עורה בסודה קאוסטית
והרסה בגדיה עם אקונומיקה
ובשלה וצלתה ואפתה
והכינה שש צלחות סדר
וערכה שלחן לשלושים איש
וכבסה וגהצה בגדי חג.
והיא שעמדה והגישה ופנתה את
הסעודה
והיא שעמדה ב"שפך חמתך"
לא הספיקה לשיר "הלל" ו"חד גדיא"
כשהניחה לרגע את הראש
ונרדמה...

ובחלומה נגלתה אליה מרים הנביאה
שבאה ללגם מכוסה
ואמרה לה - בתי,
טרם הגיע זמן חרותך!
בידוך הדבר!
הרי את מנהלת הבית,
ומנהלת טובה לא עושה הכל בעצמה,
היא מאצילה סמכיות:
חלקי מטלות לבני ביתך,
כל אחד לפי גילו ויכלתו,
כן, זה כולל גם את בעלך...
היי מוכנה לך
שלא הכל יצא משלם,
זה חלק מהחרות שלך!
הפעילי גם את האורחים
כך שתוכלי לקיים את "כלנו מסבים".
אם תשכילי לנהל כך את ביתך
יהיה פסח גם זמן חרותך,
ואולי, בפסח הבא
תשארי ערה עד "חד גדיא"...

טליה גלזר (עמ' 19)

ד. יש המבקשות לאזן ולהשלים את ההגדה המסורתית - ארבע בנות בצד ארבעת הבנים, כוס מרים לצד כוסו של אליהו, ועוד:

כנגד ארבע נשים דיברה תורה

כשעולים קולות ארבעתן בתוכי כל הזמן ובכל נושא?!
אדרבא, מוצאת אני טעם במאבק האינסופי שלי
להכיר בקיומן,
בזהותן הנפרדת, במרחב שמבקשת כל אחת מהן לעצמה,
ובאותה בת קול שלי המחברת בין כולן.
לפיכך, מודה אני לפניך בכל שנה יותר, על ריבוי הקולות,
על יציאה ממצר למרחב שלא מיוחד לשמוע.

אהובה בן אהרן (עמ' 15)

אחת חכמה אחת רשעה אחת תמימה ואחת שאינה
יודעת לשאול.
ארבע נשים שהן אחת. ארבע נשים שהן אני.
חכמה מה היא אומרת? ורשעה?
והתמימה מה? וזו שאינה יודעת לשאול?
הייתי יכולה לשים דברים בפיהן ואיני מוצאת טעם.
למה אגדיר דבריה של כל אחת מהן בנושא אחד

ה. רעיון החירות מתורגם על ידי כמה מהפרשנויות לשאלת חירותן של נשים, אז והיום. נבחנת בהם מידת החירות והשעבוד
למוסכמות חברתיות, לסדרי החברה ולעצמנו, ומוצעת לעתים דרך אחרת:

מתחלה!

בהתקדש עלינו חג החירות אנו קוראות - מתחלה!
כי עכשיו קרבנו המקום לעבודתו והשכינה פורשת
עלינו כנפיה ומצווה עלינו לספר ביציאת מצרים של
ההווייה הנשית, עד שיקים בנו "כלנו חכמות, כלנו
בנות וכלנו יודעות את התורה".

רעיה אפנר (עמ' 17)

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו. מחשבה זרה
שהפכה לאורח חיים ולמטבע לשון - "כל כבודך בת
מלך פנימה", "נשים דעתן קלה" ו"המלמד בתו תורה
כאלו למדה תפלות".

עובדי עבודה זרה היו אבותינו. הם הפכו עבדים
לצורת המחשבה הרואה באישה יצור ולא אדם.

יוצאת מצרים

בהגדה והיא שעמדה אפשר למצוא גם פרשנויות חדשות לפסוקי
התורה או למדרשי חז"ל, פיוטים חדשים ועוד ועוד, שקצרה
היריעה מלהביאם כאן.

המדרש הנשי-פמיניסטי, ככל מדרש אחר, אינו בא להחליף את
הכתוב המקורי אלא להוסיף עליו. המדרש מבקש לפקוח עין
שנייה מבלי לעצום את העין הראשונה, על מנת להעמיק את
הראייה ולהרחיבה. לכן החלטנו שההגדה תכלול את כל הנוסח
המסורתי, ובצדו מוצעים המדרשים החדשים.

ההגדה של פסח ארגה לתוכה במהלך הדורות קולות רבים.
בהגדה שלנו ביקשנו לטוות ולהוסיף אליה עוד חוט, החוט החסר
של נשים פועלות וגיבורות, נשים דורשות ומפרשות.

בהגדה והיא שעמדה שותפות נשים המבקשות לקחת חלק פעיל
גם בפן הרוחני של היהדות, והן מזמינות את כולנו לעשות כמותן
בליל סדר - לספר, לפרש, לדרוש ולהגיד לבניהן ולבנותיהן.

לא ביד חזקה
ולא ובזרוע נטויה
ולא ובמורא גדול
ולא ובאותות
ולא ובמופתים
אלא בהסוס,
בצעדים קטנים,
בהולת חשך
ברך
ובדבקות
יוצאת מצרים.

חגית אקרמן (עמ' 41)

נירה נחליאל - מנחה קבוצות לומדות ומרכזת תכניות בנושאי זהות יהודית, מגדר, קהילה וצדק חברתי, במדרשה באורנים.
ערכה את והיא שעמדה - הגדה של פסח עם מדרש נשי חדש (עם ענת ישראלי). שותפה בכתיבת פרשנות פמיניסטית
לתלמוד - דורשות טוב, במדרשה באורנים. בעלת תואר שלישי בביוגרפיה. גרה במצפה נטופה, נשואה ואם לחמישה.

זרקא סיון הר-שפי

זָרְקָה סְגוּל מִנַּח רְקִיעַ
רְבִיד לְצוּאֲרֵי עֲלִיוֹן

מֵהַפֶּךְ פִּשְׁטָה בָּהּ

זָרְקָא יִפֶּה יַחֲפָה נְסוּקָה
פִּשְׁוֹטֵת זְרוּעוֹת נְהָרָה
קִרְקַעֲרִקִיעַ בְּעֵרָה, כֶּף
אַלְכִסוֹנִית זֶהְרָה כְּשִׁבִיט
בְּעֵבְרָה עַל פְּנִינֹו

זָרְקָה נִפְשָׁה הַשְּׁלִיכָה יְהִבָּה וְזֶהְבָּה
מִנְגֵד זָרְקָה אֲבָרוֹת בְּרוּחַ
לְתַהוּם לְהַעֲלוֹת
זָרְקָה יָדִים וְעֵינַיִם לְהוֹרִיד

נִגְהָה בְּמִקְוֹם שְׁנִגְהָה
וְחִזְרָה

זָרְקָה אֶת זְרוּקָה
זָרְקָא אֶת זָרָה, מֵה לֶךְ בִּינִינוּ
אָמְרוּ לָהּ מִלְאָכִים,
תְּפִלִי

כְּמִין אִיקְרוֹס זָרְקָא נוֹרְתָה
וְצִנְחָה
מַעַל לַגְּגוֹת אֵין לָהּ אֶתְנַחְתָּא
מַעַל טַעַם וְדַעַת
מוֹשְׁכַת אוֹתִי תְדִיר, תְּבִיר
בְּשֵׁנֵי כּוּוּנֵי אֲוִיר

עַל הַבְּרִכִּים זָרְקָא וּמִצְחָה
בֵּין בְּרִכְיָהּ וּבּוֹכָה
עֵבְרָה תְּלִישָׁה קִטְנָה, תְּלִישָׁה גְדוּלָה
זְכוּרָה סְגוּל מִנַּח לְצוּאֲרִקִיעַ
עֲכָשׁוּ נַחֵשׁ עֶפֶר

מַעֲלָגוֹת זָרְקָא טַעַם חֵי

זָרְקָה אֶת זְרוּקָה
זָרְקָא אֶת זָרָה, מִלְאָךְ בִּינִינוּ
אָמְרוּ לָהּ אֲנָשִׁים
תְּעוּפִי

30
שנה

למדרשת עין הנצי"ב

להגיע למעלה

לזכרו של הרב אלי כאהן ז"ל

רחל קרן

וכיוון שכן, לא בכל הנערים שווה הוא החינוך, תלוי הוא בכל נער ונער כפי טבעו, דעתו, מידותיו וכו', ואותם על המחנך להכיר... וזה רמז לנו שלמה המלך "חנוך לנער על פי דרכו" - על פי דרכו של כל אחד ואחד.

והוסיף הרב אלי:

עד כאן דבריו הנפלאים של הרבי מפיאצסנה.

לפעמים אתה נתקל בקטע שהיית רוצה להיות חתום עליו. זה אחד מהם.

כל מי שהכיר את דרך החינוך של הרב אלי, יוכל להעיד שכזה היה חותמו על כל תלמידה. הוא הרכין את עצמו אל כל אחת והגיע אל נשמתה, ועם זאת ידע תמיד להתאים את דבריו גם לל התלמידות.

מאמר קצר ששלח הרב אלי לתלמידות המדרשה המשרתות בצבא לקראת חג הפסח, מדגים את דרכו ומדגיש את האתגר שלנו - להיות בנות חורין באמת ולהגיע בלימוד התורה למעלה של "וְהֵייתִי לָכֶם יָא-לֵהִיִּם".

דרכו של הרב אלי כאהן ז"ל בהוראה במדרשה הייתה לשאול תמיד: מה אנו לוקחים מן הנלמד?

הוא חינך את תלמידות המדרשה שעליהן לשאוף לקרב את הלימוד אליהן, להתחייב לא רק להבין, אלא להפוך אותו כמסד לדרך חיים.

בראש ובראשונה הייתה זו דרישה שקיים בו בעצמו, ולא רק כלפי תלמידותיו.

במאמר שכתב על המדרשה, ציטט הרב אלי את דבריו של האדמו"ר מפיאצסנה בספרו חובת התלמידים:

חנוך לנער על פי דרכו זהו העיקר. כי המצווה והמרגיל בלבד אינו צריך ליתן לב אל הבן, התלמיד, לדעת את טבעם ושכלם וכו', עליו רק לצוות עשה כך וכך ודי לו. גם אינו מרגיש חובה בעצמו לטפל בכל תלמיד ותלמיד בפני עצמו... אבל המחנך שרוצה לגלות את נשמת התלמיד הטמונה וגנוזה בו, לגדלה ולהבעירה, שתבער באש של מעלה למרום וקדוש... מוכרח הוא להרכין את עצמו אל התלמיד המתחנך על ידו... עד אשר יגיע אל ניצוץ נשמתו הגנוזה אף נעלמה, להוציאה להצמיחה ולגדלה.

מה מלמד אותנו המבנה של מכות מצרים?

הרב אלי כאהן

שרק יצא מן העבדות. מהלך השחרור היה, לפי הנצי"ב, הדרגתי. ארבע לשונות הגאולה מסמלות שלבים שונים בשחרור, במקביל להתקדמות המכות. ובלשונו של הנצי"ב:

אברבנאל מפרש שמכות מצרים באו להוכיח שלושה עקרונות: מציאות ה', השגחת ה' וגדולת ה'. הדבר ניכר במבנה משולש - שלוש סדרות של שלוש מכות:

מושכל פשוט הוא שאי אפשר לצייר שיהא איש המוני שהוא כעבד כנעני עומד בעבודת חומר ולבנים ויעלה במשך [זמן] מועט למעלת ישראל ראוי לעמוד במעמד הר סיני לקבל התורה במורא גדול של גילוי שכינה. ועל ידי כך נדרש להעלות דעתו וצלמו של האדם לאט לאט... והיינו ד' לשונות של גאולה: מתחילה "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" שהוא עסק חומר ולבנים שיצאו מזה משעה שהגיעו למכת ערוב... ועדיין היו בחזקת משועבדים לעבודות עד שהגיעו למכת ברד שאז החל להוקיר את ישראל... ועל זה כתיב "והצלתי אתכם מעבודתם"... ועדיין היו תחת משרת המלוכה ודעת המלך עליהם, ובמכת בכורות הגיעו למעלת בני חורין. על זה כתיב "וגאלתי". אחר כך העלה אותם

הקב"ה למעלת "ולקחתי אתכם לעם".⁶

בדברי הנצי"ב יש גם הסבר לכוס החמישית, שהיא רשות ואינה חובה. הלכה זו באה לסמל שאף אם כולם אכן יכולים להיות בני חורין, לא כולם יכולים להתרומם למעלה של "והייתי לכם לא-להים".⁷ רק יחידי סגולה, זוכים לכך, לכן לא כולם חייבים בכוס חמישית.

לכל מכה ראשונה בסדרה באה התראה בבוקר.¹ למכה השנייה באה התראה סתם.² המכה השלישית מופיעה ללא כל התראה.

לכל סדרה יש מטרה כללית:

מטרת הסדרה הראשונה - "בזאת תדע כי אני ה'"³ - הושגה בכך שבמכה השלישית חכמי מצרים לא יכלו לעשות כמותה.

מטרת הסדרה השנייה - "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ"⁴ - הושגה בכך שה' הפלה בין המצרים ובין בני ישראל (יש מחלוקת ראשונים האם המכות הראשונות פגעו בבני ישראל או לא. בכל אופן, עד אז לא כתוב במפורש שה' הפלה).

מטרת הסדרה השלישית - "בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ"⁵ - מבוססת בכך שרק במכות האחרונות כתוב שלא היו כמותן.

יש בשיטה זו גם הסבר נוסף לסימניו של ר' יהודה הנזכרים בהגדה: דצ"ך עד"ש באח"ב - אין זו חלוקה סתמית אלא חלוקה עניינית.

הנצי"ב מוצא היגיון אחר במבנה המשולש. לשיטתו, מטרת המכות ויציאת מצרים אינה רק הוצאת עם ישראל מן העבדות. המגמה היא להביא את העם למעמד הר סיני ברמה רוחנית גבוהה דיה כדי לקבל את התורה. אי אפשר לתת את התורה לעם

6 ו, 1.

7 ו, 1.

1 כל הציטוטים מספר שמות - ז, טו; ח, טז; ט, יג.

2 ז, כו; ט, א; י, א.

3 ז, יז.

4 ת, יח.

5 ט, יד.

שולבים והישגים

בתולדות

מדרשת עין הנצי"ב

קבוצת בוגרות צבא פונות אל תנועת הקיבוץ הדתי ומבקשות לפתוח עבורן ישיבה. המדרשה מוקמת ונפתחת בשדה אליהו.

תשמ"ו

1986

המדרשה עוברת לעין הנצי"ב, נודדת בין מבנים בקיבוץ, עד שמשתכנת באתר הקרוואנים שנבנה למענה.

תשמ"ט

1989

מדי שנה לומדות במדרשה קבוצות, למשכי זמן של חודשיים עד ארבעה חודשים.

כל התלמידות - בוגרות שירות צבאי או לאומי.

ראש המדרשה - הרב אלי כאהן ז"ל.

תש"ן

1989 - 1993

התחלת תכנית "היום הפתוח" - בית מדרש לנשים מכל האזור, שמצטרפות ליום לימוד אחד לתלמידות המדרשה.

ראשת המדרשה - רחל קרן.

תשנ"ה - תשנ"ט

1984 - 1999

בשנים אלו חל גידול משמעותי מאוד בביקוש למדרשה - מעשרים תלמידות במחזור, לחמישים ואף יותר.

סוף סוף יכולנו לדרוש מהתלמידות להתחייב לשנת לימודים מלאה.

תשנ"ה

1998

נפתחת תכנית מיוחדת של מספר חודשים לתלמידות לפני שירות צבאי.

תשנ"ט

1999

מיוסדת תכנית "מעין": תכנית של שלוש שנים, המשלבת לימודים במדרשה עם שירות צבאי מלא בחיל החינוך (ובהמשך, גם בתפקידים נוספים במודיעין ובחיל האוויר).

במקביל נמשכת תכנית "יובל" - עבור תלמידות לאחר השירות הצבאי.

ראש המדרשה - הרב אלי כאהן ז"ל .	תש"ם - תשס"ז 2000-2007
נוצרת תכנית נפרדת באנגלית לתלמידות מחו"ל. החלוצות הן חניכות בני עקיבא מאנגליה.	תש"ם - תשס"ב 1999-2007
בניית שלושה מבנים למגורי התלמידות. המדרשה נפרדת ממגורים בקרוואנים.	תשס"ב 2001
פתיחת תכנית "יובל חו"ל" - תלמידות מחו"ל המשתלבות באופן מלא בלימודים עם הישראליות, בעברית. מדי שנה מגיעות לתכנית כ-15 תלמידות.	תשס"ג 2002
הרחבת התכניות לציבור הרחב: "היום הפתוח" בנפרד מהלומדות הצעירות, תכניות לזוגות צעירים, ועוד.	תשס"ה 2004
יום פטירתו של הרב אלי כאהן ז"ל.	כ"ב אלול תשס"ח 2008
ראש המדרשה - הרב אביה רוזן. ראשת בית המדרש - רחל קרן.	תשס"ט - תשע"ב 2009-2012
ראש המדרשה - הרב ד"ר יצחק בן דוד. התכניות הקהילתיות מתרחבות, בהנהלת ד"ר אסתר פישר: בית מדרש "מעיינות" נפתח לציבור הרחב, גברים ונשים. ביישובי האזור מתקיימות קבוצות לימוד נוספות, בהנחיית צוות המדרשה. מוקמת שלוחה של המדרשה בבית שאן - נטע - המשלבת בין לימודים ועבודה קהילתית, עבור בנות לפני שירות צבאי.	תשע"ג ואילך 2013
30 שנה למדרשת עין הנצי"ב. הנחת אבן הפינה למבנה הקבע של בית המדרש.	תשע"ו 2016
הרחבת תכניות בית המדרש הקהילתי. הקמת תכניות לשנה ב' ו-ג' עבור בוגרות מדרשה. הקמת בית מדרש "קדמה" - לבוגרות מדרשות ובוגרי ישיבות.	ובעתיד

מעשה בכוס של מָמָה

הרב ד"ר יוסף סלוטניק

כאשר מָמָה (אמא של אמא שלי) נפטרה, כל אחד מאיתנו, הנכדים, לקח זיכרון מביתה. אני לקחתי כוס זכוכית כחולה עם קישוט זהב. כל השנה שוכנת הכוס על המדף בארון, כאבן שאין לה הופכין, אך פעם בשנה היא יוצאת לאוויר הסלון, נשטפת ומונחת אחר כבוד על שולחן הסדר שלנו. האמת, שאינה משתווה לשאר הכלים הנאים המעטרים את השולחן. היא נמוכה משאר הכוסות, ואינה מבהיקה כמו כלי הכסף. היא עומדת מבוישת במרכז השולחן ליד אחיותיה הגדולות והמפוארות ממנה, מחכה לשווא שמישהו ימזוג משקה לתוכה או יישק לה בעודו גומע את תכולתה. וכך נוקפות הדקות, ועוברות השעות, דברי התורה נאמרו כמעט כולם, מרק העוף כבר הוגש, ואף האפיקומן כבר נאכל (שני כזיתים), והכוס עדיין שם - ריקה, שקטה, מחכה ושואלת: מדוע הביאו אותי לכאן?

כמו מָמָה היא שואלת בשקט, כמו מָמָה היא אינה נדחפת - אם תתאמצו תשמעו אותה אומרת: "כשתרצו, דעו כי אני כאן. כשתבקשו, אעשה כל מה שאוכל עבורכם". בלי רעש, בלי צלצולים, בצניעות אך בצורה מושלמת.

והנה מגיע הרגע, וההוראה הבלתי מתפשרת של ההגדה:

מוזגים כוס של אליהו ופותחים את הדלת ואומרים:

שִׁפְךָ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ
וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ,
כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נְוֵהוּ הִשְׁמֹו.
שִׁפְךָ עֲלֵיהֶם וְעַמְּךָ וְחֲרוֹן אַפֶּיךָ יִשִּׁיגֵם
תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמָדֵם מִתַּחַת שָׁמַי ה'.

ואני ממלא את הכוס הכחולה עם קישוט הזהב, הכוס של מָמָה, במיץ ענבים (אני אומר לילדיי שזה כדי שאליהו לא ישתכר מהיין שהוא שותה בכל הבתים). וגם אני אומר: "שפוך חמתך...". הכוס הופכת להיות בצבע כחול עמוק יותר, המזכיר את הים, שמזכיר את השמים, שמזכירים את כיסא הכבוד. והכוס מחייכת, כאומרת: סוף-סוף קראתם לי, סוף-סוף נתתם לי תפקיד. אל דאגה, אני אשפוך את חמתו על הגויים...

אבל המילים הקשות אינן נדבקות לכוס הקטנה הכחולה. היא קטנה מדי, עדינה מדי, כדי להיות כוס התרעלות של הגויים.

ואני חושב לעצמי כמה משפטים אלו לא היו מתאימים למָמָה. ואני מתפלל שאליהו אשר שותה מהכוס של מָמָה - שהיא קטנה וכחולה ולא מתנשאת, אבל יש לה קישוט של זהב - יוכל לרצות את הקב"ה, שימצא פתרון אחר כדי שהגויים ידעו אותו, ואולי הם יפסיקו לאכול אותנו ולהרוס את נווה המדבר שלנו. ואולי נצליח לחיות כאן בלי כוסות גדולות, ובלי הצהרות גדולות, בלי שהם יהרגו אותנו ובלי שאנחנו נתפלל שמישהו אחר יהרוג אותם. ואולי כולנו נחיה בשקט ונאמר אחד לשני: כשתרצו, תזכרו שאנחנו כאן.

כל שנה, כשאני מוציא את הכוס מהארון, אני מתפלל שאולי השנה יהיה אחרת. אני נזכר במָמָה ושמה שהיא קצת איתי בליל הסדר להזכיר לי שאפשר גם אחרת.

הרב ד"ר יוסף סלוטניק - גר במעלה גלבוע, נשוי לאסתר ואב גאה לחמישה ילדים.

שני קשיים יתיישבו כאחד

עוזי פז

הפתרון

ההגדה מורה לנו:

"בְּכֹל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּיב אָדָם לְרַאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם ... לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלֶבֶד גְּאֹל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלָא אֶף אוֹתָנוּ גְּאֹל עִמָּהֶם, שְׁנֹאמְרֵ: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אֹתָנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּנוּ".

שומה עלינו להכיר תודה מרובה עד אין-קץ לאבינו שבשמים, על כך שלאחר דורות רבים של סבל ושעבוד וסכנת כיליון בגולה האכזרית, זיכה דווקא את הדור שלנו בשיבה לארצנו ובחיים ללא עול של עמים זרים.

כך מתגשמת נבואת ירמיהו, וכך נוכל לדרוש את הפסוקים האחרונים של מביא הבכורים בהלל ובשירה:

אֲשֶׁרֵינוּ
מֵה טוֹב חֵלְקֵנוּ
וּמֵה נְעִים גּוֹרְלֵנוּ
וּמֵה יָפֵה [מֵאֲד] יְרוּשָׁתֵנוּ.

במיוחד ראוי לייחד את "נשמת כל חי" שלאחר הסעודה לתודה על "ראשית צמיחת גאולתנו"

וכן לשיר את "בשוב ה' את שיבת ציון" במנגינה של "התקווה".
וכל המרבה - הרי זה משובח.

6 דברים, כג.

הקושי הראשון

במצוות הפסח כתוב:

"וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה לְחֹק לְךָ וּלְבְנֶיךָ עַד עוֹלָם".¹

ואילו ירמיהו מנבא:

"לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְלֹא יֵאמַר עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם".²

כי אם חי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צֶפּוֹן וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְיָחָם שָׁמָּה וְהִשְׁבַּתִּים עַל אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבוֹתָם".³

אמנם חז"ל (במכילתא דרבי ישמעאל פרשת בשלח) מסבירים שהכוונה שנוכח את הגאולה האחרונה יותר מהראשונה:

אראנו מה שלא הראתי אל אבות שהרי נסים וגבורות שאני עתיד לעשות עם הבנים יותר הם ממה שעשיתי לאבות.

אך היתכן שבנבואת ירמיהו יש סתירה מפורשת לנאמר בתורה?

הקושי השני

המשנה בפסחים⁴ קובעת שבלייל הסדר יש לדרוש את הפסוקים של מביא הביכורים:

"וְדוֹרֵשׁ מֵאַרְמֵי אוֹבֵד אָבִי עַד שִׁיגְמוֹר כָּל הַפְּרִשָּׁה כּוֹלָה".

אך מסיבות שונות אין בהגדות שלנו מדרש על פסוק זה:

"וַיִּבְאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ".⁵

- 1 שמות יב, כד.
- 2 ירמיהו כג, יד.
- 3 ירמיהו טז, טו.
- 4 י, ד.
- 5 דברים כו, ט.

מורה לתנ"ך
במדרשה מיום
היווסדה.

גם אני
מדרשה

עוזי פז - חבר קיבוץ עין הנצי"ב, בוגר
אוניברסיטת בר אילן בתנ"ך (M.A.)
ובתלמוד (B.A.).

פה-סח

אלישבע בולג

"אֲנִכִּי ה' אֶ-לֵהִיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֶבְדִּים!" - הדיבר הראשון תולה את האמונה וקבלת עול מלכות שמיים ביציאה ממצרים.

המדרש מדייק מלשון היחיד של הפסוק:

כך הקב"ה כשהיה מדבר, כל אחד ואחד מישׂראל אומר עמי מדבר. 'אנכי ה' א-לוהיכם' אין כתיב אלא "א-להיך".²

על משה, מוסר התורה ושליח ה', המוציאנו ממצרים, נאמר בראשית דרכו: "לא איש דברים אנכי",³ ובסוף ימיו, לעומת זאת: "אלה הדברים אשר דבר משה".⁴ המדרש⁵ תולה את 'ריפוי הדיבור' של משה בדיבור הא-לוהי שלו זכה - ואותו זכה להעביר אלינו. מצר הגמגום של משה נפרץ בזכות התורה, בזכות דברי א-לוהים חיים שקיבל, ושהיה ער לשומעם. ואולי עמדה למשה גם זכות הנכונות לגשת, הסקרנות לראות ולשמוע, שמתגלה בסנה: "אסרה נא ואראה את המראה הגדל הזה".⁶

למדתי במדרשת עין הנצי"ב אחרי הצבא בתשנ"ט, וחזרתי כר"מית בתשע"ד. המדרשה הייתה לי, כתלמידה, מרחב לתלמידה עצמית ועצמאית, ולאחר מסע חיים בעוד הרבה מקומות טובים ומבורכים, שמחתי לחזור, כדי לאפשר מרחב למידה כזה לתלמידות של היום וללוות אותן במסע שלהן.

הסיפור האישי של משה, ש'למד לדבר' בזכות התורה, הוא הסיפור של כל אחד ואחת מאיתנו, והוא כולל הזמנה לדרך ארוכה של חציבה עיקשת ומתמשכת, עד להוצאת מים מן הסלע, עד לנביעת מים חיים, בבחינת "עלי באר - ענו לה".⁷

וכך אכן 'תורת משה' מסתיימת, במצווה התרי"ג - "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת".⁸ על כל אחד לכתוב ספר תורה לעצמו, בבחינת חשיפת וחקיקת 'האות בתורה' שלו עצמו.

הלימוד במדרשה שואף, בעיניי, לדבר ולהשיח את האדם ואת התורה, בינו לבין עצמו, בינו לבין חברו, ובינו לבין קונו. ולוואי שנוכה.

שנוכה לפה-סח של חירות, דיבור ו'פנים בפנים'.

1 שמות כ, ב.
2 פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יב - בחדש השלישי ד"ה [כה]
ד"א אנכי.
3 שמות ד, י.
4 דברים א, א.
5 תנחומא, דברים ב.
6 שמות ג, ג.

7 במדבר כא, יז.
8 דברים לא, יט.

אלישבע בולג - נשואה ליהושע ואמא לשלוש. מלמדת במדרשה בשלוש השנים האחרונות, לימדה וריכזה תכניות בבית מדרש 'טל תורה' - לימוד במעגל החיים, ובקיבוץ העירוני בית ישראל. בעלת תואר שני במחשבת ישראל. מאמנת אישית.

לחם מרפא

הרב שמעון פיזם

בזוהר נקראת המצה "נהמא דאסוותא", כלומר "לחם מרפא". מהי הרפואה שבמצה?

במסכת ברכות, נאמר שרבי אלכסנדר אחר תפילת העמידה מוסיף תפילה אישית. בתפילתו הוא מתוודה כי אמנם רצוננו לעשות רצון ה', אך שני דברים מפריעים: שעבוד מלכויות ושאור שבעיסה. רש"י מסביר כי השאור שבעיסה הוא יצר הרע.

מבאר האדמו"ר הזקן כי המצה, שנאפית ללא שהייה אחרי שמעורבבים הקמח והמים לבצק, הרי היא מסמלת את הנשמה הטהורה שרוצה לעשות רק את הטוב בעיני ה'. כאשר מערבים ברצון הטוב הבסיסי מרכיבים אחרים, שבהם האדם שם את רצונותיו מעבר לרצון ה' - זהו תהליך ההחמצה. גאולת ישראל במצרים יכלה להתממש רק בזמן שהם היו כמו מצה, מבטלים את רצונם ועצמיותם לפני הקב"ה. לכן אנו מסבירים בהגדה "שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאולם..."

מוסיף השפת אמת כי בכל שנה אכילת המצה מזכירה לנו שקיימות היכולת וההזדמנות לקבל מחדש עול מלכות שמים ולבטל את עצמנו לפני הקב"ה. אמנם אין מקום לאשליה ואנו אוכלים בכל השנה חמץ - ובמקביל, אין יכולת לאדם להכניע לגמרי את יצרו - אבל המצה מזכירה לנו שיש בכל אחד נקודה פנימית ששואפת להיות במקום הנקי והטהור הקמאי.

1 יז, ע.

מלמד במדרשה גמרא, הלכה וחסידות. שמח להיות חלק מבית מדרש הפועל לקרב את תלמידותיו לשערי תלמוד תורה ולחזק את הקשר ליהדות, הן מהפן השכלי והן מהפן הרגשי.

הרב שמעון פיזם - מוסמך לרבנות, בעל תואר בחינוך, נשוי לכרמית והם גרים בקיבוץ עין הנצי"ב עם ארבעת ילדיהם.

מסע בזמן

הרב אסי בלנק

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח השתא ה'כא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין.

אהוד בנאי אמר פעם שבארץ ישראל אי אפשר לצאת למסעות ארוכים כמו בארצות הברית ובאירופה - כי אחרי כמה שעות של נסיעה הארץ נגמרת - אבל לנו, היהודים, יש פתרון אחר: אנחנו יכולים לנסוע בזמן.

ההגדה של פסח נפתחת במסע בזמן: "הא לחמא עניא" - עבר, "כל דכפין" - הווה, "השתא ה'כא לשנה הבאה" - עתיד. הרב סולובייצ'ק הסביר שאחת הזכויות המיוחדות של אדם השותף לקהילת הברית היא היכולת לחיות בעבר, בהווה ובעתיד. לדעת שהוא חלק מעם עתיק, שיש לו עבר מפואר, ולעשות בזמן, שבו הוא חי בקהילה, כמיטב יכולתו על מנת להעביר את מסורת הדורות אל העתיד. מי שחי באופן הזה, זוכה לחיות בהווה גם את העבר וגם את העתיד. הוא לא חוגג את ליל הסדר רק בישראל תשע"ו, אלא גם בכניסה לארץ עם יהושע, עם שמואל ברחובות נהרדעא, עם רש"י בצרפת ועם הרמב"ם בקהיר, הוא נמצא גם בוורשה ובווילנה בחורבן, ובבית המקדש שיבנה במהרה בימינו. היכולת לחיות עם תפארת העבר וחסרונותיו, ועם חלומות העתיד בהווה, היא הצהרת הפתיחה של ליל הסדר. הצהרה שמזכירה לכולנו באיזו פרספקטיבה לחיות את חיינו.

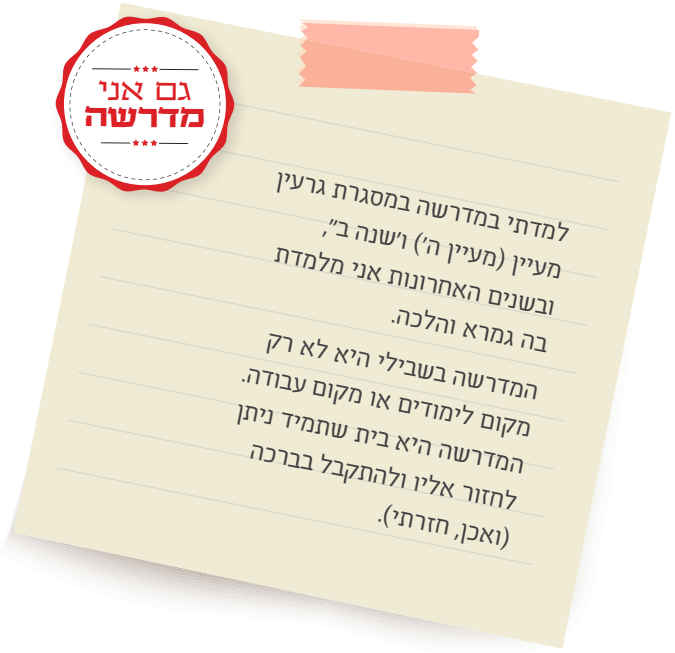
עד לפני שנתיים שימשתי כר"מ במדרשת עין הנצי"ב. כיום מכהן כראש מדרשת נטע, שלוחת המדרשה בבית שאן.

הרב אסי בלנק - מכהן כרב קיבוץ עין הנצי"ב, בוגר ישיבת הר עציון, בעל תואר ראשון במדעי החברה, ותעודת הוראה ממכללת שאנן ו-M.B.A בתכנית למוסדות ללא כוונת רווח (NPO) באוניברסיטת חיפה.

היכן לקדש?

מיכל אפרתי

אבל מה קורה "מחוץ לבית הכנסת"? מה קורה בבית? האם גם שם ניתן למצוא קדושה? האם גם שם אפשר להיפגש עם הקב"ה?

הגמרא שואלת שאלה דומה: אותם אנשים שמצאו קדושה בבית הכנסת, האם זה מספיק?

לדעת רב - כן, זה בסדר גמור. אעז ואוסיף, אשריהם! רבים וטובים אפילו שם לא חווים קדושה.

לדעת שמואל - לא, ידי קידוש לא יצאו. זה לא מספיק לחוות קדושה במקומות שהם דתיים במובהק ובהגדרה, אלא צריך לקדש גם בבית. אם נלך צעד נוסף הלאה בדבריו - קידוש צריך להיות דווקא במקום סעודה, דווקא במקום שהוא לכאורה 'חולי' ואף גשמי לגמרי, שם צריך ליצור את המפגש עם הקב"ה.

הלכה נפסקה כשמואל. הגמרא קוראת לנו למצוא את הדרך שלנו בעבודת ה' גם בבית, ואולי דווקא בבית.

מיכל אפרתי - גרה בעין הנצי"ב, נשואה לשי ואמא לשניים. רמי"ת במדרשת עין הנצי"ב ויועצת הלכה.

אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת. אמר רב: ידי יין - לא יצאו, ידי קידוש - יצאו.

ושמואל אמר: אף ידי קידוש לא יצאו. אלא לרב, למה ליה לקדושי בביתיה [בבית]? כדי להוציא בניו ובני ביתו.

ושמואל, למה לי לקדושי בני כנישתא [בבית כנסת]? לאפוקי [להוציא] אורחים ידי חובתן, דאכלו ושתו וגנו בני כנישתא.

ואזדא שמואל לטעמיה [הולך שמואל לפי שיטתו], דאמר שמואל: אין קידוש אלא במקום סעודה!

כולנו שואפים לקדושה בחיים. הדרך הקלה היא לחפש אותה ב"בית הכנסת" - כשם קוד למקומות ותחומים דתיים ברורים ומוגדרים, כמו למשל: שיעורי תורה, חגים, שבתות, וכו'.

1 פסחים קא, ע"א.

מורי נבוכים

שיחה מתגלגלת על התהליך השוויוני בעולם הדתי

הרב דוד ביגמן וד"ר אסתר פישר

תיעוד: ריבה פריד

יש ישיבה לבנות, אז מה השלב הבא?" באופן ספונטני ענית להן שהדבר הבא הוא פוסקות בנושא נידה. הן שאלו "למה?", והשבתי "כי זה תחום שלא יעורר הרבה נוגדנים, וגם כי זה נצרך". לא חשבתי אז על טוענות רבניות, ובסופו של דבר זה בא קודם כרונולוגית. מדהים בעיניי שכבר אז הבנות חשבו על החזון. אני חשבתי אז שלימוד תורה הוא העיקר. מבחינתי, המהלך הזה לא היה פמיניזם במובן הרגיל, אלא פשוט חשבתי שלא יכול להיות שחצי מעם ישראל לא עוסק בעיקר, ושכולם צריכים ללמוד תורה.

שלושים שנה עברו מאז. היא הייתה תלמידה בשנת הייסוד של מדרשת עין הנצי"ב, והוא רב-רפתן במעלה גלבע, שנקרא אל דגל לימוד התורה לבנות. עשרים שנה הם קולגות בצוות המדרשה. השיחה ביניהם מבטאת את מנת חלקם של פורצי הדרך בפמיניזם הדתי. אולי ידהים אתכם לגלות שגם להם יש התלבטויות ומבוכות.

ר' דוד: אני רוצה להתחיל מהחלום והחזון. באחד המחזורים הראשונים של המדרשה שאלו אותי הבנות הצעירות: "עכשיו

אני מרגיש מאז שקורים כל הזמן דברים, אבל אני רוצה להעביר את השרביט לאסתר, שהיא תגיד מה הלאה.

אסתר: קודם כול, להכיר בפשטות כזו שנשים הן "חצי מעם ישראל" זה כבר פמיניזם... ולשאלת ההמשך - גם אני חושבת שבמחזור הראשון של המדרשה לא הבנו את המשמעויות לטווח הרחוק. אני זוכרת שהחוויה הראשונה של לימוד התורה הייתה עבורי מסעירה ושונה מכל מה שחוויתי עד אז, ועסקתי רק במה יקרה מחר בבוקר. לרובנו - התלמידות וגם המלמדים - לא היה ברור לגמרי מה עושים, אבל יצאנו לדרך. היו לנו הרבה דרישות, אבל לא בדיוק ידענו מה הן... באחד השיעורים הראשונים נכנס אחד מבכירי המלמדים, וחילק לנו דף מקורות. בלי שתיאמנו מראש - כי היינו חבורת בנות שלא היה ביניהן עדיין קשר - דפקנו על השולחן ואמרנו שאנחנו לא רוצות יותר דפי מקורות. כל החיים מישוהו גזר והדביק בשבילנו, ועכשיו אנחנו רוצות לראות מה כתוב לפני ומה כתוב אחרי. בקושי רב, אותו מלמד הסביר לנו שבישיבה הוא היה בא לשיעור מראש ומדביק פתקה קטן על הלוח עם ה'מראי מקום', ואז כולם היו מתנפלים על המדפים ורבים על הספרים. זו הייתה החוויה שלו, והוא רצה ל'חסוך' לנו אותה.

זה סיפור מגדרי במלוא מובן המילה. רגע מאפיין של שיח חירשים. המלמד חשב שהוא מקל עלינו ועוסק בתיקון עולם, בכך שהוא מכין לנו דפי מקורות יפים וידידותיים,

ואנחנו רצינו את ה'מראי מקום' עם האותיות הקטנות, רצינו להתנפל על המדפים, רצינו פגישה בלתי אמצעית עם הספרים.

מה שמעניין הוא שהיום, שלושים שנה אחרי, רבות מתלמידותיי כבר לא משוועות לפתוח ספרים. הן מאוד שמחות עם דפי מקורות. אפשר לנסות לנתח למה. אולי זה קשור לדור, אולי למלמדים עצמם.

אותי זה מעסיק כדוגמה לשאלת עומק גדולה: האם אנחנו רוצים לעקור מהיסוד הרגלים ישנים - שאולי הם לא כל כך חשובים, אבל הם פשוט היו - או לקדש אותם ולעשות מהם משהו חשוב, שגם אנחנו פועלות לפיו?

לצורך העניין, ולמרות שלא מדובר באותם סדרי גודל, אני משווה פה בין הבחירה של כניסת טוענות רבניות לתוך המנגנון, במקום לעשות שינוי משמעותי בהלכות קידושין, לבין הבחירה ללמוד דף תלמוד מדפוס וילנה כמות שהוא - לא מנוקד ולא מאיר עיניים - במקום ללמוד עם כל מיני אמצעי עזר, כמו שטיינזולץ או שוטנשטיין או דף ממוחשב. זו דילמה פמיניסטית קלאסית.

יש משפט ידוע של אודרי לורד, שאמרה: "כלי האדון לא יפרקו את בית האדון". כלומר, המהפכה הפמיניסטית לא תוכל להגיע להישגים אם ישתמשו כל הזמן ב'כלים של האדון'. צריך לאמץ כלים חדשים לגמרי כדי לפרק את 'בית האדון'.

בהקשר הדתי נובעות מכך המון שאלות: האם יש אפשרות שנשתלב ב'בית האדון' בלי לפרק אותו? האם באמת 'כלי האדון' הקיימים מאפשרים לפעול במציאות החדשה?

במילים אחרות ובהסתכלות שלושים שנה קדימה ושלושים שנה אחורה - האם הכניסה של נשים לעולם לימוד התורה נועדה בסך הכול להשתלב בתוך 'בית האדון', או שהמטרה היא באמת 'לפרק' את ה'כלים' וה'מבנים' שמצדיקים פירוק? האומנם צריך לקדש דפוסים ישנים ושיטות ישנות רק כי גברים השתמשו בהם במשך אלפי שנים בעולם היהודי?

אני חושבת שבמחזור הראשון של המדרשה לא הבנו את המשמעויות לטווח הרחוק. אני זוכרת שהחוויה הראשונה של לימוד התורה הייתה עבורי מסעירה ושונה מכל מה שחוויתי עד אז, ועסקתי רק במה יקרה מחר בבוקר. לרובנו - התלמידות וגם המלמדים - לא היה ברור לגמרי מה עושים, אבל יצאנו לדרך

ר' דוד: אני נמצא במקום אחר לגמרי. אני לא חושב שמדובר על אלפי שנים, אלא על הבניה של עולם לימוד התורה על פי ישיבות ליטא במאה העשרים. אני רואה את כל הדברים שכותבים רבנים בכל מיני פורומים, ואני מזהה שהם נכתבים מבלי שהתקיים תהליך של עיון בסוגיה ההלכתית מכל הכיוונים. רבים כבר פוסקים הלכה לפי הבניות של בריסק, אפילו בלי לעיין, כי ברור להם שההלכה צריכה להיות ככה. לכן אני לא חושב שהבעיה היא ב'בית האדון' המקורי, אלא בהבניות הרבה יותר מאוחרות שהפכו להיות הדגם והכלים שפועלים לפיהם. בעצם, העולם התלמודי - למרות שנכתב על ידי גברים - הוא הרבה יותר רך וידידותי. סגנון הסוגיות בגמרא הוא של הרבה קולות שהעורך סידר אותם, והמסקנות בהן לא תמיד חד-משמעיות. מה שיוצר את המסגרת הנוקשה, אלה הבניות של המאה העשרים, שלא נועדו לזה בכלל, אלא כדי לפתור קושיות ברמב"ם. כאשר לר' חיים מברייסק היה ספק בהבנת גמרא, הוא הציע 'שני דינים', והמתודה הזו - שנועדה, כאמור, לפתור קושיות - שטפה את עולם התורה והפכה להבניות ברורות. אני למדתי את המהלך הזה כמהפכה בחשיבה. ר' חיים חשב על הכול מחדש - וממש מוזר שזה הפך למסגרת מקובעת. אומרים לי: "זו מסורת הפסיקה", ואני אומר: על מה אתם מדברים, איזו מסורת? הברייסקים לא עסקו בפסיקה אף פעם!

1 סופרת משוררת ופעילה פמיניסטית אמריקאית, בת למהגרים מהקריביים, 1934-1991.
2 שיטת לימוד בריסקאית, של חקירה המחלקת בין שני דינים דומים על יסוד אבחנה מופשטת (כגון: "חפצא וגברא", "סיבה או סימן").

הסוגיה מתוך שלוש זוויות אחרות ולהגיע למסקנות אחרות לגמרי. עולה בדעתי שמה שמנחה את הכותבת הוא קו מחשבה אחד, שאליו היא רוצה להגיע בכל מקרה.

אסתר: אני לא מסכימה עם ההנחה הזאת שרק לפמיניסטיות יש הבניות מוגדרות מראש. אני חושבת שכל אחד בא עם הבניות. גם לך יש תפיסות עולם מוסריות מסוימות, ויש דברים שלא תיתן לעצמך לראות בסוגיה כי לא תוכל 'להסתדר' עם משהו שהוא לא מוסרי בעיניך. כולנו עושים את זה באופן כל כך מתחכם. הפרשנות שלנו מושכת אותנו למקום מסוים מבלי שנהיה מודעים למה שהשפיע על הפרשנות שלנו.

ר' דוד: זה נכון, אבל זה שונה מלאמץ הבניה אחת מאוד ברורה. אני משתדל לא לבוא עם הבניות מאוד מוגדרות וחד-משמעיות. אני משתדל לבוא משוחרר. משתדל... ברור שכל אחד בא עם עולמו, עם הבניות כאלה ואחרות, אבל אני משתדל להיות מאוד מודע אליהן ולנטרל אותן.

אני, כאמור, מחפש את המשמעות הערכית, את הניואנסים שיש בהם רגישות אנושית מוסרית. באופן טבעי זה מה שאני מחפש, ולכן גם פוגש. כשהשתחררתי מהעולם של בריסק, גיליתי את הרגישויות האנושיות. לפני כן, בהסתכלות רק דרך ההבניות המשפטיות, לא ראיתי אותן. כשמתחילים ללמוד באופן

מרוכד, רואים תזווה - ואז צריך לשאול: למה שינו את ההגדרה? למה זו מנקודה א' לנקודה ב'? מה הפריע בתפיסה הישנה שהצריך מעבר לאחרת?

לדוגמה, הסוגיה שבה דנים איך אשה יכולה לרכוש את הגט שנזרק לחצר, שהרי "יד אשה כיד בעלה"³ כלומר החצר היא בעצם גם של בעלה... ורבה אומר: "גטה וידה באים כאחד" - בקבלת הגט היא מקבלת עצמאות. היא מקבלת את הזכות לנכסים, ואז את החצר ואז את הגט. המעגליות הפרדוקסלית ידועה. בהמשך הדיון, רב אשי אומר שלא מדובר באשה, אלא בעבד... הוא משכתב את העובדות! למרות שברור כי המקרה היה עם אשה, מבחינת רב אשי אי אפשר להגיד דברים כאלה על נשים. רב אשי לא מוכן לקבל את זה. איך אפשר שלא לראות שקורה משהו בסוגיה, והמעמד של האשה השתנה? לומר שעמדתו של רב אשי אינה משקפת שינוי בחברה, נראה לי תפל. ברור שרב אשי הוא יוצר עצמאי בשלשלת התורה שבעל פה, אך החשיבה שלו קשורה לבית הגידול שלו. זה כמו להגיד שאני סתם כך רצייתי ללמוד תורה. סביר שלא הייתי חושב על זה, אם לא הייתי גדל באופן שבו גדלתי.

לפעמים, כשאני קורא ניתוח הלכתי של פמיניסטיות-דתיות, אני אומר לעצמי שאפשרי לנתח את אותה הסוגיה מתוך שלוש זוויות אחרות ולהגיע למסקנות אחרות לגמרי. עולה בדעתי שמה שמנחה את הכותבת הוא קו מחשבה אחד, שאליו היא רוצה להגיע בכל מקרה

אסתר: אז לדעתך, במקום לפרק את המסורת הקיימת צריך לשאול מחדש מה היא באמת המסורת ולחזור אליה?

ר' דוד: אני לא רוצה לפרק. אני רוצה להשתחרר, לעסוק בסוגיה באופן חופשי. למדתי מהרב בקסט שהיה שואל: למה אתם מתווכחים על שיטת הלימוד? לכל סוגיה יש את שיטת הלימוד שלה. אם מנסים לגשת לאגדתא בכלים שמתאימים למשא ומתן הלכתי - ברור שזו טעות. צריך לזרום בלי אידיאולוגיות גדולות. ללמוד לזרום. צריך שכולם - תלמידים ותלמידות - יתנסו בחומר עצמו.

שיטת הלימוד שלי מובילה תמיד לחיפוש אחרי משמעות ערכית וקיומית. זה כמעט בעל-כורחי. זה מהפך שקרה לי אצל הרב גוטסמן, כשעברתי מהתורה של בריסק לתורה שלו, שבה שואלים 'למה?'. כבר לא הסתפקתי בתיאור בהיר של התפיסה שעומדת בתשתית העמדה בסוגיה או בראשונים, אלא חיפשתי את הנימוק לאותה תפיסה, את הערך שמוביל אותה, את החשיבה המהותית. עם זאת, אני נאלץ להזהיר את עצמי ואת תלמידיי שניתן לעתים לפרש את הסוגיה על פי אמות מידה יותר טכניות, כגון טעות בגירסה. אני משתדל לא לתת לנקודת המוצא שלי - חיפוש משמעות - להשתלט, כי חיפוש האמת בכלל והתורנית בפרט יותר חשוב ממשאלות הלב האישיים.

אמרו לי פעם שהלימוד שלי הוא נשי. לא נעלבתי, רק שאלתי מה הכוונה. ענו לי שזה לא ניסיון 'להלביש' משהו על הסוגיה, אלא ניסיון להקשיב.

אסתר: אולי עצם ההקשבה הוא מאפיין נשי, ואולי זה 'לימוד נשי' כי אין לך שיטה אחת מקובעת שאיתה צריך ללמוד. הרבה פעמים אומרים שאחד היתרונות של לימוד נשי הוא שלא באנו מאסכולה מובהקת של רב מסוים, או עם שיטת לימוד שיושבת לנו כל הזמן בעורף ומכוונת את צורת הלימוד שלנו, ולכן אנחנו חופשיות לנוע במרחבי הפרשנות.

ר' דוד: אחת הבעיות שלי עם קריאות פמיניסטיות של סוגיות, דומה להסתייגות שלי מ'קריאה בריסקאית'. יש לקריאות האלו ערך, אך הן נובעות מהבניה מוקדמת מודעת, שלעיתים מסתירה משמעויות אחרות וחשובות בטקסט. אני משתדל לא לבוא עם משהו מראש. לפעמים, כשאני קורא ניתוח הלכתי של פמיניסטיות-דתיות, אני אומר לעצמי שאפשרי לנתח את אותה

3 בבלי, נדרים פח, ע"ב.

אני חושב שאנחנו נמצאים במקום לא טוב, כי כל מה שקיים היום בציונות הדתית הוא רפורמה, שהיא בעצם סוג של פירוק. גם כל הנוקשות וכל ה'קוק'ניקיות הן לא שורשיות. אנשים לא זוכרים שתלמידי חכמים שהיו ראשי המפד"ל היו רובם ככולם מתונים מבחינה מדינית. אף אחד לא זוכר את היהדות הציונית של פעם

הסוגיה⁵ עוסקת בנושא סתירת בית כנסת, ואומרת שאסור לאדם לסתור (לפרק או להרוס) בית כנסת עד שלא יהיה אחד אחר. הסוגיה מנמקת שישנן שתי אפשרויות להסביר את האיסור - חשש אחד הוא משום "פשיעותא" (פשיעה) - שמא בסופו של דבר לא תצלח תכנית הבנייה ומכיוון שכבר נהרס המבנה הראשון יהיה פחות בית כנסת בעולם, וזה הרי נורא. החשש השני הוא משום "צלויי" (תפילה) - שלמתפללים בבית הכנסת שיפורק לא יהיה איפה להתפלל עד שייבנה החדש.

אני מבקשת להשתמש במטאפורה הזו כדי לשמוע מה אתה חושב לגבי הפמיניזם הדתי והמשך דרכו: האם מותר או כדאי לנו לפרק 'מבנים מקודשים' כדי לבנות קומה נוספת? אם התשובה היא כן - כי זה לטובת שיפור - אז השאלה הבאה היא: האם צריך קודם לוודא שיש לנו מבנה אלטרנטיבי? כלומר, לא מפרקים מבנה קיים, עד שהמבנה החלופי עומד מוכן. אבל, האם נצליח להכיר בחשיבות של המבנה החדש ונפעל למענו, כל עוד המבנה הישן עומד על תלו וסדרו?

ר' דוד: משל מצוין. אני מאוד תומך בהרבה חופש בלימוד המקורות, אבל שימו לב - אני נשארתי בתוך המבנה. מה שמטריד אותי זה 'הניגון'. בהקשר הזה אספר למה בית הגידול שלי, במשפחת ביגמן, הוא אורתודוקסי-מודרני. ההורים שלי היו תמיד שומרי הלכה, אבל הזהות הקהילתית שלהם לא הייתה ברורה. גרנו בדטרויט במרחק חמש דקות הליכה מבית כנסת קונסרבטיבי, שהיה אז מאוד מאוד שמרני. בית הכנסת האורתודוקסי היה במרחק של חצי שעה הליכה. למרות זאת,

אסתר: אפשר לזהות את בית הגידול שלך כשאמרת שאתה לא פמיניסט, אלא רק חושב שצריך לפתוח גם ל"חצי מעם ישראל" את עולם התורה...

ר' דוד: נכון. ברור לגמרי שאם לא הייתי גדל על ברכי המאבק לזכויות האזרח באלבמה, לא הייתי חושב כך. ברור לחלוטין שזה לחם חוקי כמו התורה. יש רגישויות שנובעות מבית הגידול, והמאבק לזכויות האזרח הוא חלק מבית הגידול שלי. אני ניגש לסוגיה עם כל זה.

אסתר: גם אני מכירה את זה מבית הגידול שלי. כשהייתי בת שבע, אבא שלי הלך לצעוד עם מרטין לותר קינג⁴, ואמא שלי נשארה בבית עם שני ילדים קטנים ותינוקת. אני מכירה את הסיפור הזה בעיקר מהצד שלה, שזו דוגמה מצוינת להבדל בין His-story ל Her-story - כלומר, לצד ההיסטוריה, כפי שהיא מסופרת על ידי גברים, יש גם היסטוריה מקבילה של נשים... אני גדלתי עם הסיפור הזה כל חיי. מסתבר שבית הגידול של ליברליות ושוויון הזכויות השפיע על מקום מאוד בסיסי אצל שנינו. מהבסיס הזה אני רוצה לחזור לשאלת "הפמיניזם הדתי - לאן?" דרך סוגיה בגמרא.

4 כומר בפטיסטי אפרו-אמריקאי, לוחם למען זכויות האדם של שחורים בארצות הברית, הוגה דעות מרכזי של התנועה הפרוגרסיבית וזוכה פרס נובל לשלום. במרץ 1963 הוביל מצעד לוושינגטון למען תעסוקה וחירות, במהלכו נשא את נאומו המפורסם: "יש לי חלום". קינג לא זכה לראות את השינוי שחוללו פעולותיו, כי נרצח על ידי מתנקש (1929-1968).

5 בבלי, בבא בתרא א, ע"א.

מהלך הכרחי... אמנם זהו מהלך מפרק, ויכול להיות שתהיה גם תקופת-ביניים שבה אין לנו איפה להתפלל, וזה באמת מחיר מאוד כבד, אבל אולי אפשר למצוא חלופה זמנית, או להתפשר, עד שהמבנה יושלם ויהיה יציב?

ר' דוד: אני מזהה את המבוכה ומזדהה איתה. יתרה מכך, לדעתי אנחנו נמצאים במקום לא טוב, כי כל מה שקיים היום בציונות הדתית הוא רפורמה, שהיא בעצם סוג של פירוק. גם כל הנוקשות וכל ה'קוק'ניקיות הן לא שורשיות. למשל, נשאלתי פעם על ידי אחד התלמידים למה הישיבה במעלה גלבוע לא נותנת מספיק קלאסיקה. כאשר שאלתי אותה למה היא מתכוונת, היא אמרה 'אורות'. לדעתי, 'אורות' זה לא קלאסיקה בכלל, ואני אומר את זה כחסיד גדול של הרב קוק. תפיסותיו חדשניות מאוד, אך הן נתפסות כוותיקות. אנשים לא זוכרים עובדות פשוטות כמו שתלמידי חכמים שהיו ראשי המפד"ל היו רובם ככולם מתונים מבחינה מדינית. אף אחד לא זוכר את היהדות הציונית של פעם.

אני מוטרד מאוד מהקול שרוצה להרוס את כל ההבניות המגדריות, ולא מסתפק בשוויון הזדמנויות וערך. אני נבוך כי אני לא יודע איך בונים נכון. זה דורש המון עדינות ומחשבה. כל העניין עוד יותר מסובך כי אני לא חושב שעל חשבון שמירת ה'ניגון' שחשוב לי, אני יכול לנשל את הזולת מזכויותיו-חובותיו.

אסתר: חשוב לי מאוד לשמוע את האמירה הזו שלך - שנדרשות זהירות, ומחשבה ועדינות, אבל יש דברים שבשבילם אנחנו נצטרך עם מרטין לותר קינג. כלומר, כאשר משהו חווה קיפוח זכויות, זה צריך להוציא אותנו לרחובות ולגייס אותנו למהפכות.

אפשר להגיד מה שרוצים על פמיניזם, אבל צריך תמיד לשים לב לדברים שהם דיני נפשות: אלימות מינית, מסורבות גט. אלה דברים שעליהם נצא למחות! אחר כך אפשר להתחיל לדון על הפריבילגיות, כמו תפילות שוויוניות ולימוד תורה. אבל בכל זאת אי אפשר לשכוח שהדברים קשורים אלה באלה, ובאים מאותו מקום. לכן עד כמה שנכונה ההבחנה בין דיני נפשות ובין פריבילגיות, קשה מאוד לדבוק באידיאולוגיה שאומרת עד כאן להקים מבנה חדש, ולא יותר.

ר' דוד: אני, כאמור, לא בטוח שראוי לבנות מבנה כזה. יש הבדל בין מי שכופים עליה לשבת מאחור באוטובוס, לבין מי שיכולה לבחור לא לבוא לבית כנסת. אי אפשר לבחור שלא לנסוע באוטובוס, כי אלה החיים ממש. זה כמו ההבדל בין מסורבת גט לבין מי שרוצה לעלות לתורה. צריך לשמור על הפרופורציות, אבל אני מודה שאולי אני אומר זאת משום שהעניינים הריטואליים לא מדברים אלי.

אסתר: גם אלי. עד לפני כמה שנים הייתה לי אמירה חוזרת ונשנית: המהפכה בבית מדרש היא העיקר, והמהפכה בבית הכנסת לא חשובה לי. העולם הדתי שלי בנוי על לימוד, אבל חברותיי אמרו לי: "עולמנו לא סובב סביב בית המדרש. העולם הדתי שלנו - ושל הקהילה שלנו - הוא בבית כנסת, ואנחנו מרגישות מודרות וחסרות". במהפכת בית המדרש יש גם משהו

באיזושהו שלב, אחותי ואני לא הסכמנו להתפלל בבית הכנסת הקונסרבטיבי בגלל שהייתה שם נוקשות, חוסר תחושה של 'חיים'. בבית הכנסת האורתודוקסי הרגשנו שיש 'משהו'. קשה להסביר אותו בדיוק. זה ה'ניגון'! הקונסרבטיבים שהכרתי אז היו במקום מאוד דומה לאורתודוקסים, אבל הם חשבו שאפשר לעשות משהו אחד, ובסוף הם יצאו עם משהו אחר. מה שמטריד אותי הוא שאני לא יודע מה יוצר את ה'ניגון', אבל חלק מכך זה בוודאי תחושה של "הררי קדם", הזרימה עם המסורת. לפעמים זו אשליה ולפעמים זה ממש נכון, אבל בכל מקום התחושה של הציבור היא שהמסורת שלו חשובה, גם אם היא לא באמת עתיקת יומין בסך הכול... זה קשור אולי לתבונה בסיסית של ה"עמך". כלומר, הבעיה שלי היא לא אם יהיה או לא יהיה מבנה אחר, אלא אם נצליח לבנות משהו חדש ששומר על ה'ניגון', הדבר הזה שקשה לשים עליו את האצבע.

אסתר: אז גם אם המבנה הישן מתפרק, וגם אם יש הבנה שצריך לפרק אותו, אנחנו שומרים עליו כי יש לו את הריח, את ה'ניגון'! כלומר, מדברין עולה שאולי המבנה שאנחנו עומדים לבנות יהיה אמנם יפה וחדש, אבל נוותר עליו כי "זה לא זה"? כאן אנחנו בעצם חוזרים לסוגיית הספרים מתחילת השיחה - החשיבות לראות את הפונטים הישנים, לחוש את הריח של הספר, לעומת דף המקורות האסטטי והנגיש. ואני רוצה לשאול כתלמידה את רבה: האם לא מדובר רק בנוסטלגיה שמנסים להצדיק את נכונותה? איך נענה לילדים ולתלמידים שלנו (ושבתוננו) שמטיחים בנו: למה מקדשים את הדברים האלה ונצמדים אליהם?

ר' דוד: העניין הוא שאני לא יודע אם באמת בכל 'מבנה מקודש' יש נוסטלגיה. אלה נקודות נורא עדינות ורגישות. עולה פה גם השאלה: מה נעשה בינתיים? אני נוהר לא להעליב מישהו, אבל בהרבה מאוד 'מניינים שוויוניים' יש בעיות של בוסר, לא של מהות. אנשים שהולכים ל'מניין שוויוני' אומרים לי שהם מרגישים ש"זה לא זה". אני לא חושב ש"זה לא זה" בגלל השוויוניות, אלא בגלל שמהו אחר חסר. אני נבוך לא בגלל הפמיניזם, אל בגלל שאני מרגיש שיש משהו שחסר. מה שאני מחפש זה משהו בתחושה של רציפות וקשר, לא נוסטלגיה לשמה. אני שומע כל הזמן בדיון הזה את ההבניות הבריקות-הלכתיות שאוסרות, אבל ברוב המקרים זה לא נכון. השיח בכלל לא צריך להיות רק על האסור והמתור, אלא על ראוי ולא ראוי. אני לא רוצה לפרק, כי אני זוכר את השבירה של הקונסרבטיבים שיצרה משהו תפל, אבל אני לא יודע למה יובילו הדרישות לשינוי כיום.

אסתר: כלומר, לא תמיד זה צריך להיות "פשיעותא" - חשש מפירוק מבנה אחד כי אולי לא ייבנה החדש. האמת שגם אני, מצד אחד, מזדהה עם החשש של הסוגיה שיפורק בית כנסת ולא ייבנה משהו אחר במקום. זו ממש חרדה עמוקה שלי - שבסוף בסוף, בגלל איזו תקלה, המבנה החדש שאני שואפת אליו לא יעמוד על מכונו. מצד שני, אני תוהה האם אין סיטואציות שבהן אנחנו יכולים לתת אמון שפירוק יוליד בנייה, שיש פה איזושהו

אני מוצא פמיניזם כבר בבראשית: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם", אבל מיד נוצר דימוי של אל יחיד, שהוא זכר. ויש סיבה טובה לכך. השאלה היא לא רק מה עושים בבית הכנסת, אלא איך ממשיכים את המבנה הזה בלי לפרק את היסודות מתוך העולם הפטריארכלי

אסתר: ההפרדה הייתה נכונה לשנים הראשונות. היינו צריכות אז 'חיידר משלנו', אבל אני חושבת שהתקדמנו כבר למקום אחר שבו צריך לצרף את הגברים למאבק המגדרי. החברה כולה לא רק בשלה לשיח המשותף, אלא מוכרחה אותו. הפמיניזם לא יכול להישאר שיח נשי פנימי.

ר' דוד: הפטריארכליות חולשת בכל מיני צורות. אמנם, הפמיניזם נמצא כבר בבראשית: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם", אבל מיד נוצר דימוי של אל יחיד, שהוא זכר. ויש סיבה טובה לכך. השאלה היא לא רק מה עושים בבית הכנסת, אלא איך ממשיכים את המבנה הזה בלי לפרק את היסודות מתוך העולם הפטריארכלי, שאולי הם דווקא טובים. מה שמאוד חשוב בהם בעיניי הוא הנוכחות האחראית של ראש השבט. אני לא יודע איך אפשר להפוך את התחושה

מאוד אליטיסטי. לכן, בשם ה-SISTER HOOD - אחיות - התגייסתי גם למהפכה בבית הכנסת. רק לאחרונה אני מתחילה להרגיש את זה על עצמי, ומבינה שצריך גם את הזירה הזאת. כולנו זקוקים לגם וגם'.

ר' דוד: יש פה משהו מאוד עמוק שקשור למגדר. אמר לי חבר: מה שמחזיק את הגברים בבית הכנסת, וב'אידישקייט' בכלל, זה בעצם 'מועדון הגברים' שנוצר בו. אלה דברים מאוד עדינים שמתרחשים מתחת לקרקע ואני לא יודע מה לעשות איתם. יש גם נשים שמה שמחזיק אותן בכל מיני הקשרים הוא מועדון הנשים. זה ההבדל בין פמיניזם לחברה מעורבת, הם לא תמיד חייבים להיות משיקים. ברור שחברה נפרדת לגמרי עוצרת את האשה, אבל אני לא בטוח שהכול חייב להיות מעורב. יכול להיות שיש איזושהו צורך מסוים, שדווקא הפרדה יכולה לענות עליו. למשל, כאשר השתתפתי בכנס "קולך", פגשתי שם רק קומץ גברים והייתה לי תחושה שאני מפריע ל-SISTER HOOD הזו שאת מדברת עליו, הייתי זר.

6 פרפראזה על "חדר משלך" - ספר פמיניסטי (1929), שכתבה וירג'יניה וולף על המכשולים והדעות הקדומות המופנות כלפי נשים סופרות, ובו קבעה שכדי שאשה תוכל לכתוב רומנים, או ליצור בכלל, היא צריכה שיהיה לה "כסף וחדר משלה". טענתה היא שהמבנה החברתי צריך לאפשר גם לנשים ליצור לעצמן מרחב פרטי, שבו הן מגדירות את הגבולות - מתי מותר להיכנס, ומתי זה לא מתאים - כי הוא משה שמקנה חופש כלכלי, רוחני ואינטלקטואלי הנדרש ליצור.

7 בראשית א, כו.

ד"ר אסתר פישור - בעלת תואר שני בתלמוד מהאוניברסיטה העברית ותואר שלישי מהמחלקה ללימודי מגדר באוניברסיטת בר אילן. ממייסדות וממנחות בית מדרש 'ניגון נשים' במדרשה באורנים. מתגוררת בקיבוץ מירב, נשואה לבני ואם לחמישה.

הזו של האחריות להיות שוויונית. האחריות היהודית באה בעצם מ"בקרת רועה עדרו". אני לא רוצה לפרק את תחושת האחריות של ראש השבט, את תחושת האחריות כלפי החלשים. הרי זה מה שמוביל אותנו למאבק. המורכבות היא בניסיון לשמר את מימד ההנהגה והאחריות תוך כדי תפיסה שוויונית.

אסתר: טוב שהבאת את הדימוי של רועה ולא את הדימוי של אב ובנו. זה אחד הדברים שגם אותם הפמיניזם מעורר למחשבה: אולי הדימוי של אם ובנה יכול לייצר הנהגה אחרת?

בנוסף, ובלי ליפול לדואליזם, אפשר גם לחשוב על הדגם המונותאיסטי של "אחד שמחזיק" לעומת החזקה משותפת, במבנים חברתיים כאלה ואחרים. למשל, אולי הובלה רוחנית משותפת של קהילות, על ידי גברים ונשים שהוכשרו לכך, כאשר כל אחד ואחת מביא/ה את איכויותיו/יה לתפקיד?

ר' דוד: מבחינת תפקידים בפועל, פרסמתי כבר במקום אחר שאני תומך בנשים בתפקידים רבניים. מבחינת הדימויים, זו בעיה תיאולוגית כי האחריות נובעת מכך שיש מישהו אחד שמצווה - אב, רועה או מלך. עיקר היהדות זה אל אחד, בורא ומצווה. כל ה'יהדות' וכל הכתות הפורשות - גם הקראים וגם השבתאים, גם הרפורמים בהתחלה, והקונסרבטיבים - כולם שמרו על תפיסת "בורא מצווה". אז שאנחנו בשם הפמיניזם נפרק את היסוד העיקרי הזה כי יש לו תשתית פטריארכלית!?

אסתר: נכון. יש מקומות שגם אני, עם כל הפמיניזם שלי, אומרת "עד כאן". יש ערכים נוספים חשובים לא פחות.

ר' דוד: גם בשאלות הלכתיות אני מתלבט איפה צריך להגיד "עד כאן", והתשובה היא עד המקום שבו אומרים "אין מצווה, אין מצווה, אין כלום". התחושה הזו של מצווה היא מה שמביא אותי למאבק. זו היהדות. באופן קיומי, זה מה שצריך לשמר וזה מה שיוצר את המבוכה, כי צריך לעשות שינוי תוך כדי שימור.

לסיום, השאלה היא האם יש מישהו מהרבנים המובילים שהנושא באמת יושב לו על הלב, ומוכן לפתור את המבוכה הזאת?

ר' דוד: אני מוכן, אבל אני קרוע. לדעתי, יש הרבה רבנים שזה יושב להם על הלב, אבל כולם קצת קרועים.

אסתר: כשהייתי מחנכת צעירה בפלך לפני 25 שנה, היו מייבאים את ר' דוד מהגלבוץ כי הוא היה היחיד שמוכן לתת את השיעור "למה מותר לבנות להתגייס לצבא?". היום כבר רבים מדברים על זה. אם מסתכלים אחורנית בזמן, רואים שקרו המון דברים. צריך לחגוג אותם לצד התהיות מה הלאה.

בגרת המחזור הראשון של המדרשה. חלק מהצוות המוביל במדרשה במשך שנים רבות. משמשת כיום כמרכזת בית המדרש הקהילתי של המדרשה, מלמדת בה תלמוד וספרות חז"ל, ואחראית על תחום גיוס משאבים וקשרי חוץ.

גם אני מדרשה

הרב דוד ביגמן - חבר קיבוץ מעלה גלבוץ, עומד בראש ישיבת השילוב של הקיבוץ הדתי במעלה גלבוץ יחד עם הרב שמואל ריינר ועם הרב יהודה גלעד. עמד בראש ישיבת הקיבוץ הדתי עין צורים וכן כיהן כרב הקיבוץ. למד אצל הרב אהרון סלוביץ' והרב אריה לייב בקסט, בישיבת נצח ישראל בראשות הרב גוסטמן, בישיבת כרם ביבנה ובישיבת מרכז הרב. בעל תואר ראשון בהצטיינות בכלכלה מאוניברסיטת ויין סטייט.

נמנית עם מייסדי המדרשה, ובשנתיים הראשונות שלה תפקדתי כמעין ראש מדרשה. גם כיום אני מלמד במדרשה.

גם אני מדרשה

להרים את "תקרת הזכוכית"

לאן הגענו, ולאן צריך להמשיך
מעל ומעבר לבית המדרש?

הרבנית רחל קרן

אפשר לציין עוד הרבה כיוונים של התפתחות:

ראשות מדרשות ובתי מדרש - נשים מובילות בבתי מדרש לנשים בהוראת תורה ולימודה.

טוענות רבניות - נשים בעלות ידע תורני והלכתי רחב בתחום דיני משפחה, שמעמדן במהלך הדיון בבתי הדין הוא כשל הטוענים הרבניים.

יועצות הלכה - נשים בעלות ידע תורני והלכתי רחב בתחום דיני טהרת המשפחה (והרבה מעבר לכך), אשר עונות באופן קבוע למאות ואלפי שאלות הלכתיות. (מעניין לציין שהן נמנעות, מתוך מדיניות משותפת, לכנות את עצמן "פוסקות").

שותפות בגופים הלכתיים ובדיונים הלכתיים (ובפועל - פוסקות הלכה לפונים אליהן) - ביניהן קבוצה הולכת וגדולה של נשים בארץ ובארצות הברית, הלומדות בתכניות הלכה על פי מבחני ההסמכה של הרבנות, נבחנות על ידי רבנים ידועים ותלמידי חכמים, ועומדות בהצלחה בכך. רבות מהן כבר זכו לסמיכה.

מנהיגות קהילות - נשים עומדות בראשות בתי כנסת, בעיקר בארצות הברית, ויש מעט התחלות כאלו גם בארץ. בקהילות משתפות ובקהילות שוויוניות, נשים שוות ערך, פעילות ומובילות בעשייה דתית ציבורית.

ואם ישאלו השואלים: האם זה בכלל מותר? הרי אלו דברים ש"לא שערום אבותיכם!" מי שמע על נשים פוסקות הלכה?

למענם אוכל להביא כאן בקצרה ציטוט מסיכומו של פסק הלכה גדול ומפורט שכתב הרב פרופ' דניאל שפרבר, נשיא המכון התורני, אשר סמך כבר נשים ל"תורה תורה" (= "יורה יורה"):

בעשרות השנים האחרונות, נכנסות נשים רבות מאוד בשערי בית המדרש, ולומדות תורה לשמה. מרביתן מקדישות לכך שנה, ואחרות זמן רב יותר. קירות בתי המדרש מתרחבים ומכילים עוד ועוד תלמידות חכמות. אולם - לאן כל זה הולך? האם אכן "השמים הם הגבול", או שגם לבתי המדרש יש "תקרת זכוכית", שמבעדה נשקפות האפשרויות, אך היא חוסמת את ההגעה אליהן? (בדומה לתקרות הקיימות, כידוע, בכל תחום בו משולבות נשים ובעיקר בתפקידי הנהגה, ניהול והכרעה).

בעולם התורה - ריבוי הלימוד והדעת מוביל לרכישת סמכות והסמכה להיות מורה הוראה, פוסק, דיין וכו'.

בעולם התורה - היודעים הופכים להיות גם היוצרים את המשכה: בהיותם המלמדים והמשיבים, המפרשים והדורשים, ומתוך כך מעצבים דעת תורה ותשובות לשאלות הדור.

ומה בדבר הנשים בעולם התורה - האם הלימוד שלהן יוביל גם אותן לעמדות אלו? האם יתקבלו או יידחו בידי מי שמשפיעים כיום על עולם התורה ומי שמושפעים ממנו?

מי עדיין זוכר את בג"ץ לאה שקדיאל על זכותה של אשה לשמש כמועצה הדתית? כיום מובן מאילו שנשים תכהנה כחברות ואף בראשות מועצות דתיות.

כמה עברנו מאז ועד היום, כאשר בארגון "בית הלל", רבניות (ולעניין הכינוי אחזור בהמשך) שוות ערך בדיון, בעשייה ובפעולה לצדם של רבנים.

מי עדיין זוכר את בג"ץ לאה שקדיאל על זכותה של אשה לשמש במועצה הדתית? כיום מובן מאליו שנשים תכהנה כחברות ואף בראשות מועצות דתיות. כמה עברנו מאז ועד היום, כאשר בארגון "בית הלל", 'רבניות' שוות ערך בדיון, בעשייה ובפעולה לצדם של רבנים

באוהלה של תורה" לידיעה רחבה ומעמיקה. באופן טבעי, יודעות התורה ולומדותיה יש להן חלק בלימודה וביצירה בתוכה. "אין אדם שליט פרוח, לְכֹלֵא אֶת הָרוּחַ" – נשים חולקות היום עם הגברים את כל תחומי הדעת, ומובילות בכל תחומי העשייה, וכל שכן בוודאי שיש להן מקום בעולם התורה.

מעבר לכך, יש לעודד ולתמוך מהלכים אלו, בעיקר משום שהבעיה הגדולה ביותר של עם ישראל היום היא אובדנו. שיעורי ההתבוללות עצומים – כן, גם בארץ! יתרה על כן, מרבית היהודים אינם קשורים כלל למהותה של היהדות. המאמץ הגדול ביותר הנדרש היום הוא להרבות תורה ולקרב ללימודה. כולנו צריכים להירתם למשימה זו. קודם כול, משום שמצוות לימוד תורה מוטלת על כולנו, והיום יותר מתמיד עלינו להיות המחזיקים בה והמחזקים את לימודה. בנוסף, מניעה ממחצית עם ישראל (- הנשים) מלהגיע אל כל רמות לימוד התורה, הופכת את התורה ללא רלוונטית עבור כל מי שמצוות לשמור אותה ולעשות לקיומה (ואולי גם עבור גברים המזדהים עם הנשים).

תרומתן של נשים לעולם החינוך היהודי ידועה. איש לא יעלה על הדעת שנשים אינן יכולות להיות מורות. אולם, שדה החינוך הוא רק מקום אחד. מקום חשוב נוסף שהשפעתו הולכת ומתחזקת היום, הוא הקהילות. כדי שתתקיים קהילה משמעותית לחבריה, צריך שיהיה בה קול לכל השותפות והשותפים, ללא הדרה וללא אפליה.

... מאז זמנה של שרה אמנו ודבורה הנביאה וברוריה, אשתו של ר' מאיר, היו נשים למדניות אשר עסקו בהלכה ופסקו הלכות [וכאן הוא מביא רשימה ארוכה של מקורות ראשונים ואחרונים המצטטים הלכות מפי נשים]. המורם מכל זה שעל פי התוספות בניה, בעל ספר החינוך, החיד"א ב"ברכי יוסף", וכמה מן הפוסקים שבדורות האחרונים, ש"אישה חכמה" בעלת יראת שמים שלמדה תורה הרבה והלכה, בצורה שיטתית מעמיקה ומקיפה מפי תלמידי חכמים מובהקים, ונבחנה על ידם ו/או על ידי מורה הוראה בעל ניסיון, ועשתה ותעשה שימוש אצל תלמידי חכמים הלכה למעשה, ראויה היא בהחלט להיות מוכתרת בכתר תורה ולהיחשב חכמה הראויה לענות על שאלות בהלכה ולפסוק הלכה למעשה באותם תחומי הלכה שנבחנה עליהם ונמצאה בקיאה בהם, וה' ישמור עליה שלא תצא כל תקלה מתחת ידיה.¹

אפשר כמובן להמשיך ולהקשות – ואכן, רבים השואלים: מי בכלל צריך את זה? למה לשנות את הקיים? מה היה חסר עד עכשיו? וכו'...

אציע מספר תשובות לשאלות אלו:

ראשית, זה כוחה של תורה. כשנפתחים שערי לימוד, כל הבא והבאה בהם, ראוי להם לשאוף לעוד לימוד ומתוך התמדה ושקידה גדולה. כך אכן מגיעות ומגיעים מי ש"ממיתים עצמם

¹ הפסק בשלמותו וכן פסקים נוספים, נמצאים באתר של קהילת Hebrew Institute Riverdale.

מרוכב "שמות", התוצאה היא : לא קוראים לה, ובכלל לא מכירים בה. ואז - כפי שכבר נכתב - העיקר חסר.

סעיף חשוב מאוד במרחב הציבורי הוא דיינות. האם אשה שתשקיע את זמנה וכוחותיה בלימוד לדיינות (ויש שעושות זאת), תוכר על ידי המדינה כדיינת בבית דין רבני (חוק שוויון הזדמנויות חל גם על המוסד הזה)? הלכתית - כפי שצוטט לעיל, אין בכך קושי. אבל פוליטית ומעשית?

כמה תיקון עולם יהיה, כאשר נסיר את "תקרת הזכוכית" -

בבתי הדין ישמע קולן של נשים (אותו משמיעות באומץ הטוענות הרבניות, אך לא מכס הדיינים).

בעולם התורה יתגלו נקודות

מבט ויצמחו תובנות

שלא היו כמותן עד כה.

רק חשבו איך היה נראה

עולם לימוד תורה שלנו

ללא המורה הגדולה האחת

והיחידה, נחמה לייבוֹבִיץ ז"ל...

בקהילות יתקיים מפגש אמיתי

שייתן ביטוי לכל אחד ואחת. שערך

בנפשכם, כמה יתעשרו קהילתינו

אם השיח והשותפות המשמעותיים יהיו לא רק מחוץ לבית הכנסת...

במעגלי החיים, בשגרה ובטקסים, יעלו פעילותן ומעורבותן של נשים על כנפי רוח, וימשכו אחריהן את החברה כולה.

כמה ייתרם עם ישראל מכל זה!

בשנותיה הראשונות של המדרשה ספגנו ביקורת שלא תתואר: איך בכלל העזנו להקים בית מדרש שבו נשים לומדות "תורה לשמה" - ש"ס ופוסקים, תורה ומדרש.

זה היה לפני שלושים שנה. בזמן שחלף מאז, לימוד תורה של נשים כבר הפך להיות מוסכם, מקובל ורצוי.

הלוואי שלא נצטרך לחכות עוד שלושים שנה, ובמהרה בימינו תורם "תקרת הזכוכית" - וירבו המקומות שבהן תוכלנה נשים ללמוד ולהעמיק, לדרוש ולפסוק, להוביל ולהנהיג, להגדיל תורה ולהאדירה.

עין הנצי"ב

רבנית רחל קרן - למדה תורה משחר ילדותה בבית הוריה, חנה תבדל"א ואפרים אלימלך ז"ל אורבך, וממורים טובים נוספים. נשואה, אם לשלושה וסבתא לארבעה. חברת קיבוץ עין הנצי"ב בעלת תואר ראשון בהיסטוריה, תולדות עם ישראל, פילוסופיה יהודית, תואר שני בתולדות עם ישראל באוניברסיטה העברית, תואר שני נוסף בלימודי מגדר באוניברסיטת בר אילן, וביה"ס למנהיגות חינוכית - מנדל. שוקדת בימים אלה על השלמת לימודי הסמיכה ומבחינה הרבנות.

מחצית היהודים הן יהודיות. הנשים שמחפשות קירבה אמיתית אל הקב"ה ואל התורה שנתן לעמו - תמצאנה אותה רק אם יהיה להן מקום בעולם לימוד התורה. לצערנו, רבות וטובות מוותרות, כי הן אין להן חלק פעיל ובעל ערך, לא בתפילה, לא בהנהגת הקהילה ולא בלימוד התורה. "תקרת הזכוכית" בקהילות שלנו עבה ויציבה.

עולמה של תורה הוא חיינו, ואם ניצור בתוכו הפרדות ומחיצות, אי-נגישות לנשים ואי-הכרה בערךן, יהיה העולם הזה פחות רלוונטי ומשמעותי לנו ולדורות הבאים.

עם כל ההתקדמות המרשימה, העיקר עדיין חסר.

אתמקד בשלושה מרחבים:

מרחב השיח הלמדני-הלכתי

מעטות הנשים אשר מקדישות שנים רבות ללימוד, כדי להיות בנות שיח ממש בעולם התורני וההלכתי. "תקרת הזכוכית", אשר הן נתקלות בה, מורכבת משני יסודות - היסוד האחד, כלכלי: (כמעט) אין "כוללים" לנשים; (כמעט) אין מי שיתמוך כלכלית באשה שרוצה

להעמיק וללמוד במשך שנים. אדרבא, היא צריכה גם לשלם על לימודיה וגם לא להתפרנס בזמן הזה, וכמה יכולות לעשות זאת? היסוד האחר, ציבורי: פרט לבודדות, עוד ארוכה הדרך עד להכרה ביכולתן ובכוחן של נשים לתרום לשיח הלמדני ולשיח ההלכתי.

המרחב הקהילתי

כאן המצב חמור יותר, משום שמעטות הקהילות הנתונות מדרך רגל לנשים - כולל לתלמידות החכמות שבתוכן - במרחב הדתי. מעטות הקהילות בהן אשה יכולה ללמד בציבור בבית הכנסת, בעת התפילה או אחריה. מעטות הקהילות שמעודדות את הנשים לכך, אפילו בקיבוץ הדתי. המחשה ניתן למצוא גם בכנס "רבני הקיבוץ הדתי": נשים משתתפות לא מתוקף היותן תלמידות חכמות, אלא מתוקף היותן בנות זוג של הרבנים. וזאת, כאשר יש הרבה תלמידות חכמות בקיבוץ הדתי והן לא "נספרות"...

מרחב ההכרה הציבורית

כמובן שהמרחב הזה מושפע משני המרחבים שלעיל, אבל כאן בולטת, באופן מעשי וסמלי כאחד, בעיית "השם": איך נקרא לאותה תלמידת חכמים, ששנתה ולמדה ונבחנה ושימשה, ואפילו מוכרת על ידי קהילתה? ב"בית הלל" קוראים לה 'רבנית' - אבל התואר הזה "תפוס" לאותן שהן "האשה של...", "והחן מזה, בלשון העברית זהו שם תואר מקטין. בארצות הברית קוראים לה 'מהר"ת' - מנהיגה הלכתית, רוחנית, תורנית. ולמה לא נקרא לה 'רבה'? כך צריך בעברית תקינה, וכך יש מעמד עצמאי לנושאת התואר, אבל... השם הזה "תפוס" על ידי הרפורמים, ר"ל וד"ל.

מעיינות בוקר

מיכה וחווה חורין

לשבוע וללמוד יחד - עבורם, המפגש הוא הזדמנות להחלפת דעות בנושאים הנלמדים, בשונה מהתוכן שעולה במפגשים משפחתיים או חבריים אחרים.

נושאי הלימוד מגוונים אף הם: שיעורים 'מערכיים' - ספרות, ציור, קולנוע בפרשת השבוע; שיעורים המקרבים אלינו נושאים מעולם החסידות, כולל מוזיקה חסידית; קשרי משפחה בתנ"ך; מדרש והלכה והקשר ביניהם; לימוד מעמיק בסוגיות הלכתיות תוך לימוד "שובר ראש" בחברותות; היכרות עם חכמי התורה המזרחיים.

השיעורים תורמים להעמקה בחומר הנלמד, לתוספת נקודות מבט על נושאים רבים ומגוונים, תוך כדי דיונים משותפים. עבורנו זו הזדמנות לעשייה זוגית רוחנית, ובמובן זה יש בהחלט רווח משני שלנו, כווג שמגיע יחד ללימוד.

נפלה בחלקנו, בכתבת שורות אלה, הזדמנות להודות מקרב לב לצוות המדרשה, למורים, ולכל המעורבים בקיומה של התכנית.

נעים להכיר: יום הלימודים של מדרשת עין הנצי"ב - "מעיינות בוקר".

זהו "יום פתוח" לקהילה, המתקיים מידי שבוע. קהל הלומדות והלומדים בו מגוון, ומגיע מקרוב ומרחוק - מיישובי העמק וההר, ועד רם-און, כפר תבור, הושעיה, לביא, ואפילו מסביבות חיפה. הגיוון הוא גם באורח החיים, כמובן - לא כל המשתתפים שייכים לזרם האורתודוקסי המחויב לקיום מצוות, ועם זאת, כולנו מאוחדים ברצון ללמוד תורה שבכתב ובעל פה, ונושאים רבים ומגוונים, כולם בתחומי היהדות. רוב המשתתפים הם גמלאים, אולם יש בינינו גם כמה צעירים יותר המנצלים את יום הפנאי שלהם, או מורים בשנת שבתון, וכך נוצרים חיבורים חברתיים מעניינים.

האווירה בקבוצה מתאפיינת גם במפגש נעים בין משתתפים שיש ביניהם קשרי משפחה וחברות - אחיות, גיסות, אם ובתה, או ידידים הגרים במרחק זה מזה ששמחים להיפגש אחת

טירת צבי

לא מאמין ב"נפרד אבל שווה"

הקומה הבאה של בתי המדרש

הרב ד"ר יצחק בן דוד

מהו נתיב ההתקדמות של עולם לימוד התורה לנשים בשלושים השנים הבאות?

האם עדיין עלינו לקדם ולפתח אך ורק את מרחבי הלימוד הנפרדים, או שמא יש מקום לחשוב על עיצובם של מרחבי לימוד משותפים לגברים ונשים?

מרכיב מרכזי אחד של שאלות אלו הוא עניין השוויון, שבו פתחתי: היכולת של נשים, בכל הגילאים ובכל השלבים, להגיע לאפשרויות לימוד תורה מעמיקות ורחבות, שאינן נופלות מן המסגרות המקבילות לגברים. אי אפשר להתכחש לפער הקיים כיום, הניכר באופן חד במסגרות הלימוד הגבוהות לנשים, ברקע הקודם שיש לנשים בעולם לימוד התורה, ובמידה שבה הן מרגישות "בבית" בבית המדרש. הפער הזה הוא, ללא ספק - כפי שהיטיב להבין הרב סולובייצ'יק - תוצאה של ההפרדה המגדרית הנהוגה במוסדות הלימוד האיכותיים של הציבור הדתי (מבלי לבטל בהכרח קיומן של סיבות נוספות).

אך לשאלות שלעיל ישנם גם היבטים רבים נוספים, ואני מבקש להצביע כאן על שניים מהם.

היבט אחד הוא החיץ שנוצר בין מרחבי לימוד התורה, לבין כמעט כל מרחב אחר שבו אנו פועלים ולוקחים חלק: החיים המקצועיים והעסקיים, החיים האינטלקטואליים והאקדמיים, החיים הקהילתיים והמשפחתיים - כל אלו הם מרחבים שבהם גברים ונשים פועלים במשותף, תוך אינטראקציה הדדית ושוויון ערך, ושיתוף פעולה פורה. אנו מורגלים באתגרים שמציבים החיים המשותפים, ובצורך לשמור על האיזון הנכון בין מידת הקירבה למידת הריחוק הראוי, ורואים בכך ערך משמעותי בחיינו.

בתחילת שנות השלושים של המאה הקודמת, מונה הרב יוסף דב סולובייצ'יק לרב קהילה בעיר בוסטון שבארצות הברית. אחד ממפעליו המשמעותיים וההיסטוריים במסגרת תפקיד זה, היה ייסודו של בית ספר יהודי ראשון מסוגו, שנקרא 'מיימונידס' (שפועל עד היום, אגב) - כמוסד לימודי תורני, שבו ילמדו יחדיו תלמידים ותלמידות. גם שיעורי הגמרא בבית הספר התקיימו, בהנחייתו של הרב סולובייצ'יק, לבנים ולבנות יחדיו.

כאשר נשאל לפרש החלטתו זו, ענה הרב סולובייצ'יק בחדות:

I don't believe in "separate but equal"

אני לא מאמין ב"נפרד אבל שווה"!

הרב סולובייצ'יק האמין שאם רוצים באמת ובתמים לאפשר לנשים להפוך להיות חלק בלתי נפרד מעולם לימוד התורה, הרי שאין לסגור את בתי המדרש בפני נשים, וליצור את בתי המדרש לנשים כחממות הפועלות בתוך המרחב הנשי בלבד.

עולם לימוד התורה לנשים בארץ התפתח באופן אחר לחלוטין. בקרוב ימלאו מאה שנים להקמתו של 'מיימונידס' בארצות הברית, אך המציאות בחברה הדתית בארץ היא שכמעט כל המסגרות הלימודיות התורניות שנושם יכולות לקחת בהן חלק - הן מסגרות הנמצאות במרחב הנשי הנפרד. כך הדבר החל מן הגילאים הצעירים של בית הספר היסודי (ולעתים גם בחינוך הבלתי פורמלי), עבור בשנים המעצבות של בית הספר התיכון, המשך בתכניות של המדרשות ובתי המדרש לנשים צעירות, וכלה במסגרות תורניות מתקדמות המיועדות לנשים בוגרות ומשכילות.

אני מאמין ששלושים שנה לאחר פריצת הדרך של המדרשות לנשים בארץ, אנו בשלים להעלות את השאלות הבאות בצורה כנה ואמיצה:

עם זאת - וכאמור, לא מתוך התעלמות או התכחשות למורכבות הנושא - אני סבור שהגיעה העת לנסות. אנו חייבים לעצמנו את הבירור והבדיקה.

כיצד יראה מרחב לימוד תורה משותף ושוויוני בין נשים לגברים?

מה תהיה אוירת הלימוד במקום הזה, וכיצד תיראה בו חוויית התפילה?

מה יהיה טעמה וצבעה של עבודת ה' ושל דבקות בתורתו במרחב שכזה?

השאלות האלו לא יכולות להמשיך ולהיות רק שאלות תיאורטיות שניתן להגג בהן לכאן או לכאן. אנו חייבים לתת גם ל"אומר החיים" לומר את דברו ביחס לסוגיה זו.

אשר על כן, החלטנו במדרשה לצאת לדרך המאגרת והמרגשת הזו.

שלושים שנה לאחר שמדרשת עין הנצי"ב הובילה - לא בלי קשיים ולא בלי ביקורת - את מהפכת לימוד התורה לנשים בארץ ישראל, אנו מבקשים, יחד עם שותפים יקרים, ובראשם בני הזוג בלו וייץ גרינברג, ללכת פעם נוספת בדרך לא סלולה.

באלול הקרוב, אם ירצה ה', ייפתח לצדה ומכוחה של מדרשת עין הנצי"ב, בית מדרש 'קדמה' (ע"ש ג"י ג"י גרינברג) - בית מדרש שיהיה פתוח לנשים וגברים, בוגרי ישיבה ובוגרות מדרשה, המבקשים לצעוד יחד בנתיבות התורה, הלמדנות, היצירה והחידוש של תורת ישראל, כשותפים ביצירת סוג חדש של קהילה של לומדי תורה ואוהביה.

ומי ייתן שיצליח ה' דרכנו, ותהיה דרך זו רצויה בעיני א-לוהים ואדם.

העובדה שמרחבי לימוד התורה פועלים בהווה חברתית חד-מגדרית יוצרת חיץ בין עולם התורה לבין מרחבי החיים האחרים. יש הרואים בחיץ זה ברכה ואולי אף אידיאל. אך לחיץ הזה ישנם גם מחירים רבים, ולא רק עבור ציבור הנשים.

היבט נוסף של השאלה הוא האפשרות להרחיב ולהעמיק את עולם התורה עצמו. ראוי לחשוב האם בכוחו של לימוד משותף של גברים ונשים, לאפשר חוויית לימוד מגוונת יותר, שתעשיר את צורת הלימוד ואת התובנות העולות ממנו? האם בדיונים בנושאים של משפחה, הורות, זוגיות - ובעצם, בכל נושא אחר בעל משמעות בחיינו - המפגש בין נקודות המבט הגברית והנשית אינו כמעט בגדר הכרח?

מחד, ייתכן כי השארתו של מרחב לימוד התורה כמרחב מגדרי נפרד באופן מובהק, פוגעת כאמור ביכולתה של התורה להתעשר מכוח המפגש של נקודות המבט השונות. מאידך, ייתכן שדווקא מסגרות הלימוד החד-מגדריות מאפשרות נינוחות, פתיחות ואינטימיות שעשויות להיפגע במסגרת לימוד משולבת. דיונים מעורבים דווקא בנושאים הקשורים בנקודות המפגש בין המינים - עלולים ליצור שיח שאינו ראוי ומכבד, או לחילופין שיח שאינו כן ואותנטי באופן מלא. גם שאלות אלו צריכות להיבחן לעומקן.

אני מבקש, בכוונת מכוון, להניח כאן רצף של סימני שאלה, ולא של סימני קריאה. הנושא הוא סבוך, וכאמור, יש לו היבטים רבים ומגוונים. דווקא עבור אלו שתומכים בחשיבה על "קומה נוספת" משולבת, יש חשיבות רבה במודעות המחודדת לא רק לפוטנציאל החיובי ולהזדמנויות הטמונים במהלך, אלא גם למחירים ולסיכונים הכרוכים בו. אפשרות התפתחות של מסגרות לימוד משולבות, תלויה כל-כולה ביכולת החזיק ולהכיל את הצדדים השונים והמורכבים של הנושא. דרושה כאן לא רק ודאות אידיאולוגית וערכית, אלא גם היכולת להישיר מבט בכנות ובעמקות אל מול כל ההיבטים האנושיים והחברתיים המגוונים הכרוכים בנושא, ולהתמודד עמם באופן בונה.

הרב ד"ר יצחק בן דוד - בוגר ישיבת הר עציון, ומוסמך לרבנות מטעם הרבנות הראשית לישראל. מחזיק בתואר M.A. של האוניברסיטה העברית בתלמוד ומחשבת ישראל, ובעל דוקטורט מהפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן. בשנת 2011-12 שימש כעמית מחקר במרכז תקווה שבאוניברסיטת ניו יורק, ובשנים 2012-2015 שימש כעמית מחקר בתכנית

לזכויות אדם ויהדות במכון הישראלי לדמוקרטיה. כיום משמש גם כעמית מחקר במרכז למשפט יהודי ודמוקרטי בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן. מתגורר בקיבוץ עין הנצי"ב, נשוי לסמדר ואב לאהרון, שקד, עמיחי וגלעד.

"תוכו כברו"

הבית ובית המדרש - משלושה (דגמים) יוצא אחד

הרבנית ד"ר מיכל טיקוצ'ינסקי

ולילדיו מעידה על תפיסה שיש בה לגיטימציה לבחירה בתורה כאלטרנטיבה לחיי משפחה רגילים. על פי תפיסה זו, אין מדובר בהתמודדות הרגילה שבין פרנסה ופיתוח קריירה לבין השקעה במשפחה ובגידולה. מדובר בעולם הדורש צלילה פנימה, ומחויבות בלתי מסויגת כלפיו. מונוגמיה חלופית. בית המדרש מהווה תחליף לבית. התורה מקבילה לרעיה ולבת הזוג.

כבר ביחס למשה רבינו נטען שפרש מאשתו, ולפי המדרש זהו תוכן לשון הרע שדיברה מרים על משה, כשתיארה את המציאות נכונה:

ומה אמרו? "הֲרַק אֶךְ בְּמִשְׁה דְּבָר ה" - כלומר, במשה דבר ה' לבדו שפירש מאשתו? "הֲלֹא גַם בְּנֹו דְבָר", כמו כן דבר עמנו ולא פירשנו מדרך ארץ ...

ומאיוזה זמן פירש משה מדרך ארץ [מחיי אישות עם אשתו]? אלא בשעה שאמר הקב"ה למשה בסיני קודם מתן תורה שיקדש את העם ואמר להם "לְשִׁלְשֶׁת יָמִים

או או

במרכזה של מסכת כתובות מצויות מספר אגדות על תנאים ואמוראים שבחרו ללכת ללמוד תורה במשך שנים ארוכות בנפרד ממשפחתם, תוך יצירת נתק ממושך מן הבית ומן האחריות על המתרחש בו. אגדה אחת מוכרת וידועה המובאת שם מספרת על רבי עקיבא שחזור לאחר עשרים וארבע שנים עם עשרים וארבעה אלף תלמידים ומוצא בביתו בת בוגרת שלא הכירה כלל ולא עסק בחינוכה.¹ עוד מסופר על רבי חמא בר ביסא, שיושב בבית המדרש ואינו מזהה את בנו שהפך בינתיים לתלמיד חכם. האב המנותק מכבד את בנו כתלמיד את רבו.

האגדות הללו עוסקות במחיר האישי והמשפחתי אשר משולם בעקבות הבחירה בהתכנסות למגדל השן ובהתרחקות מחיי המשפחה וחיי המעשה. הנחת רצף האגדות הזו במרכזה של מסכת העוסקת בענייני משפחה ובחובות האיש לאשתו

1 בבלי, כתובות סג, ע"א; נדרים נ, ע"א; אבות דר' נתן, הוספה ב לנוסחא א.

”שלו”, מה דינה של אותה מציאה ביום למחרת, שהרי ”מה שקנה עבד - קנה רבו” וממילא ביום שלמחרת יחולט כל מה שרכש העבד ביום הקודם לטובת בעליו?⁷

העיון המורכב הזה נובע מן השאלה היסודית, האם אדם שהוא חציו עבד וחציו בן חורין הוא דמות שכוללת כל העת את שני הרכיבים? האם הוא תרבות הנוצרת משני הרכיבים יחד, או שמא הוא בגדר תערובת - שני אנשים מחוברים, שאין ביניהם זיקה, ולכאורה ניתן להפריד ביניהם? האחרונים מגדירים זאת כהבחנה בין חיבור ”מזגי” - מיזוג, תמהיל שאינו עוד עבד או בן חורין, אלא זן שלישי חדש, כשם שהירוק נוצר מן הכחול והצהוב, ובין חיבור ”שכוני” - צירוף של שני חומרים זה בצד זה, כשני שכנים.⁸

דמותו של חציו-עבד והשאלות לגביו יכולות להוות פתיח מעניין לדיון שלפנינו. אשה ששוקעת בלימוד תורה, יוצרת פער בין שני מישורים בהם היא עסוקה. אלו שני מרכיבים של אישיותה, המצריכים ממנה גיוס של כלים ומשאבים שונים בתכלית, ומעמידים בפניה תהייה כיצד היא מגשרת ביניהם.

בעבר היו לי מספר תלמידות שחוו סתירה בנפשן בתקופות של היריון, לידה והנקה. הן חשו שאלו חוויות נבדלות מדי מהנוכחות שלהן בבית המדרש, ונוצרת בנפשן חלוקה בלתי אפשרית. הן הרגישו שהן צריכות לגייס חמלה ורכות, ולא מחשבה ביקורתית ועיון שכלי. בזמנו, התקשיתי להבין אותן. מעולם לא חשתי שספק בית המדרש מעביר אותי לעולם אחר ושונה, אבל למדתי שיש מי שחוה זאת כך. יש גם, ככל הנראה, נשים לא מעטות שמצרפות את שני העיסוקים לסך מסוים. כלומר, בבית הן אמהות, ובבית המדרש הן נשים לומדות או מלמדות, אך אינן משלבות ואינן מיישבות בין שתי הנחלות. מחיצה מבדלת בין עולם הלימוד ובין עולם החינוך והמשפחה שלהן.

אבל ממקומות אחרים יכולתי להזדהות. העולם המודרני מזמן לנו לא מעט הזדמנויות לחוות סתירות בנפשנו. כשעבדתי כעורכת דין, חשתי פער עמוק בין העיסוק היומיומי שלי במערכת חוק חילוני, בתוך מסגרת עבודה לא קלה שאינה מבחינה בין חול ומועד, ובין הזהות שלי כאשה דתייה המבקשת חיבור לעולמה

אל תגשו אל אשה”, פירשו הם מנשותיהם ופירש משה מאשתו. ואחר מתן תורה אמר ליה הקב”ה ”לך אמר להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמד עמדי” ואל תשוב לדרך ארץ.²

החיץ שנוצר מבחירה בין הבית ובין בית המדרש התקיים אצל חלק מגדולי ישראל והוא מהווה אידיאל וקיים כשאיפה אצל חלק אחר. אנו מוצאים דגמים דומים עד ימינו, אצל אנשים שלא הצליחו לפשר בין שתי אהבותיהם.

המודל הזה בעיניי אינו מומלץ אף לגברים, וספק אם נשים יכולות לאמץ אותו. נדמה, שאף מבחינה רעיונית ורוחנית קשה להעתיק את העיקרון הזה מן העולם הגברי אל הנשי.³

גם וגם

אחת המשניות במסכת גיטין דנה בעניינה של דמות ייחודית: חציו עבד וחציו בן חורין. דמות כזו נוצרת במקרים נדירים, כמו עבד של שני שותפים, שאחד מהם שחרר אותו. דינו של חציו-עבד הוא מורכב הן בפן הממוני שקשור להסדר בין האדון לביןו (כיצד יוכל להשתעבד), והן בפן נוסף של מעמדו ההלכתי האישי כיוון שאסור לו לשאת בת חורין כשם שאסור לו לשאת שפחה. במשנה מובאת מחלוקת בין בית שמאי ובין בית הלל בנוגע לחציו-עבד. לדעת בית הלל, אדם כזה יעבוד יום אחד

את אדונו ויום אחד יהיה חופשי ויוכל לעשות כרצונו. לדעת בית שמאי, כיוון שהסדר כזה פותר רק את הבעיה הממונית אך לא את בעיית המעמד האישי, יש לחייב את האדון לשחרר את חציו-עבדו, שהרי אדם צריך לשאת אשה ולהוליד, ואי אפשר להותיר אותו במצב כזה.⁴ בגמרא מובאות לדיון סיטואציות שונות ומורכבות: מה יהיה הדין אם שור נגח את חציו-עבד ביום ”שלו” - למי הזכות לפיצוי? ומה יהיה הדין אם יישא אשה ביום ”שלו” - האם תהיה נשואה לו?⁵ על כך ניתן להוסיף, למשל, את השאלה מה דינה של מציאה שמצא באחד הימים, ואם מצא אותה ביום

2 תנחומא פרשת צו, א. הקריאה ההלכתית של הפסוק ”אל תגשו אל אשה” מדגישה את צד הטהרה של האשה דווקא, ולא של הגברים. הפרשה היא המקור לדיון פולטת שכבת זרע, שהוא טומאה של האשה, אך מדרש האגדה פירש להפך, ודוק.

3 מזכירה שאשה פרושה, לומדת תורה, נזכרת במסכת סוטה ולא במסכת כתובות: סוטה ג, משנה ד.

4 משיקול של קיום מצוות פרו רבו, וחוב ”לשבת יצה” שמרחיב את חובת הפרייה והרבייה. בית הלל, בסופו של דבר, מודים לדברי בית שמאי שיש לשחרר את העבד. עיינו שם: גיטין ד, משנה ה.

5 בבלי, גיטין מב, ע”א ואילך. ועיינו גם ירושלמי, גיטין פ”ד, ה”ה (דף מז, טור א).⁶

6 בבלי, פסחים פח, ע”ב, ועוד.

7 ראו: קצות החושן רמט, ס”ק ב. דיון ארוך הוקדש לשאלה כיצד מתיישבות קושיות אלו עם משנה אחרונה של בית הלל. וראו למשל: לחם משנה, חגיגה פ”ב ה”א; טורי אבן, חגיגה ב, ע”א.

8 שם. וראו: תוספתא ברכות, פ”ה הלכות יד-יז; תוספות חולין עט, א, ד”ה: מהו דתימא אתי צד; ריטב”א ראש השנה, כט, א, ד”ה: אנדרווגינוס.

כל סוגיה, והקטבים והמתח שהיא מציעה. בסוגיות במסכת נידה - המתח הכללי יהיה בין מידת הפרישות והטהרה לבין הרצון להתיר אשה לבעלה, לנטרל ייסורי מצפון ולאפשר חיים שמחים. בתחילת מסכת בבא בתרא העוסקת בענייני שכנים - המתח המרכזי יהיה בין שיתוף לבין פרטיות, ובחלק הנדל"ן שבה - בעיצוב הגבולות בין מימוש זכויות אישיות מוכרות לבין הפגיעה בציבור ובאחר. במסכת ביצה - הניסיון המרכזי הנו לאזן בין אווירה של שמחת יום טוב לבין קדושת היום.

הבחירה במיצוע בין הערכים אינה בחירה בין טוב לרע, אלא הכרעה כיצד לפעול במקום בו שני ערכים חיוביים נפגשים. תודעת הלומדים היא הכלה וקבלה של מכלול האפשרויות.

המעבר מבית המדרש אל הבית, אל מרחב חיי המעשה, עשוי להיות מעשיר מאוד. יש ערך מוסף ליכולת לסגל בבית שפה שיש בה מרחב תמרון, שיש בה מחלוקת, אך לא עימותים, שיש בה הקשבה ומתן כבוד ממקום כן ועמוק. עם זאת, המעבר אל הבית עשוי להיות מלווה בתחושת תסכול אל מול חוסר

היכולת להכריע. כשהילד מבקש שיקנו לו פלאפון למרות גילו הצעיר, צצים הערכים לכאן ולכאן ומדובבים להם את הסוגיה הבלתי-כתובה: בחינת הצורך וההזיקקות של הילד לביטחון ולקשר עם חבריו, שיקולי בריאותו הנפשית והפיזית, הרצון

הרוחני. יש מי שחווה את פערי הזהות האלה בין עולם החול שלה לבין העולם הדתי שלה על ציר אחר - בין העולם המודרני שמחשיב אותה כאדם שלם ובין העולם הדתי שמתייחס אליה כאל חסרת מעמד ויישות בהקשרים מסוימים, בעיקר עניינים ריטואליים. פערים כאלה ואחרים לא בהכרח יוצרים שבר, לעתים מדובר בחוויה של שניות. בכל אופן, הם מחייבים מאמצי הסתגלות במעברים, וגוברים משאבים נפשיים ופיזיים מן האדם, שמיועדים לבניית הגשר בין חלקי חייו.

ברייה חדשה

האפשרות השנייה שהוזכרה כבר לעיל ביחס לאדם שחציו עבד וחציו בן חורין, היא להביט עליו כעל כיצור שלישי אחר וחדש, שנמזגו בו התכונות השונות באופן שאינו ניתן לפירוק.

נדמה שהאפשרות הזו היא האופן שבו אני חווה את המעבר מן הבית לבית המדרש ואת השילוב ביניהם, ולכן ארחיב בנקודה זו.

העולם של בית מדרש הוא עולם שבו כל האפשרויות פתוחות. יושבי בית המדרש אינם נדרשים להגיע להכרעות, שעה שהם מלבנים סוגיה. אדרבה, מטרתם להציף את המחלוקת, לזהות את הקטבים שביניהם נעה הסוגיה, לראות כיצד ערכים שונים נמצאים סותרים בהקשר המסוים של הסוגיה ומחייבים את חכמי הדורות, מן התנאים ועד האחרונים, לצדד ולהטות את עמדתם בהקשר נתון לצד מסוים.

בעבר היו לי מספר תלמידות שחוו סתירה בנפשן בתקופות של היריון, לידה והנקה. הן חשו שאלו חוויות נבדלות מדי מהנוכחות שלהן בבית המדרש, ונוצרת בנפשן חלוקה בלתי אפשרית. בזמנו, התקשיתי להבין אותן. מעולם לא חשתי שסף בית המדרש מעביר אותי לעולם אחר ושונה, אבל למדתי שיש מי שחווה זאת כך

כעין מה שכתב רד”ק בפירושו לתהילים (ק"ט, ק"ט):
”סגים השבת כל רשעי ארץ לכן אהבתי עדתיך” -
לכן אהבתי עדותיך כי הם מנקים את האדם מכל סיג, והם מורים שיהיה האדם שלם תוכו כברו.

הרד”ק מדבר על השלמות וההשלמה שנקנות דרך לימוד התורה, אשר מקנות לאדם את היכולת לראות את הנכון והטוב בכל מה שנראה כסיגים, ולהחזיק לעצמו סל מיחזור במקום פח זבל. הפועל היוצא מסיגול האישיות הסינרגית הוא עושר גדול הן בבית והן במדרש ותחושת השלמה פנימית.

הצגתי שלושה מודלים אפשריים של חיים כאם וכאשה שמקדישה את חייה ללימוד תורה: האפשרות של נתק - הקדשת החיים לתורה והותרת רשימת מחירים גבוהים במרחב הביתי; האפשרות של שילוב וחלוקה על פני מרחב הזמן בין עתים של אם ורעיה, ועתים של בית מדרש ומסירות ללימוד; והאפשרות המועדפת בעיניי, של מיזוג רוחני רעיוני ומתודי.

שלושת המודלים הוצגו רק על קצה המזלג ויש עוד הרבה מה לפתח. אין במאמר זה אלא משום קריאת כיוון והצעת אופק מחשבתי למי שעסוקה בתהיות הקיומיות הללו.

הרבנית ד”ר מיכל טיקוצ'ינסקי - אם לשבעה ילדים, דיקנית הסטודנטיות במכללת הרצוג, מלמדת גמרא והלכה בתכנית המתקדמת במגדל עוז, במרכז האקדמי שלם ובמכללת הרצוג. פרסמה מאמרים רבים בעיון ובהלכה, בבמות שונות.

לרסן ולהימנע ממותרות אל מול הרצון לרצות ולאפשר מרחב חיים נטול מתחים. האם הורה למדן יכול לתת תשובה ברורה ולחנך ילדים לבחירה מדויקת ולאיוון ערכים?

לעתים, הדיאלקטיקה מוכנסת הביתה בדרך של דיון בין ההורים לילדים, ולעתים היא מזדחלת אל תוך הדיון, הגלוי או הסמוי, שבין שני ההורים. אך בבית ”בית מדרשי” המחלוקת אינה מלחיצה אלא פותחת, אינה מחלישה אלא מחזקת.

לכן, בסופו של דבר, ההורה הלמדן מסוגל גם לחנך ולהוביל דרך, לא רק במוכן של הנחלת המתודה, אלא גם בהיותו מודל באישיותו, בהנהגותיו ובהכרעותיו המעשיות, גם אם הן תמיד נגזרות ממרחב אינסופי של אפשרויות שהוא מודע לו היטב.

לדמות הממוזגת יש השפעה גם לכיוון ההפוך של הפיכת בית המדרש למרחב ביתי, בחיזוק הלימוד המקרב, שאין בו צורך להוכיח או לבלוט, שיש בו קודם כל אהבה, וה”והב” אינו רק ”בסופה”.⁹ כשהרצון לטפח כל אחת מיושבות בית המדרש ולגדלה נוכח, בלי שנוצרת תחרות ממשית בין הלומדות.

ייתכן שזהו פשט דברי רבן גמליאל שדרש: ”כל תלמיד שאין תוכו כברו - לא יכנס לבית המדרש”.¹⁰ דבריו התפרשו כמחייבים ”שלא יהיה אחד בפה ואחד בלב” והם מגדירים את הציפייה מן החכם להיות ישר דרך ולא חנפן.¹¹ ייתכן שניתן לפרש את כוונתו בדרך אחרת, ולפיה תלמיד חכם הוא אדם שבתוך בית המדרש אינו שונה ממה שהוא מחוצה לו - ”תוכו כברו”. תלמיד ותלמידת חכמים אינם צריכים לפרוש מן העולם שבחוץ כדי להיכנס לעולמה של תורה, ולא צריכים לסגור את הספר כשהם יוצאים מבית המדרש אל העולם ואל הבית.

9 ראו: במדבר כא, יד; בבלי, קידושין ל, ע”ב.

10 בבלי, ברכות כח, ע”א.

11 ראו: מדרש אגדה בובר, תרומה, סימן יא.

"ובנית ביתך - זה מדרש"*

חוק כלים שלובים בבית המדרש

יערה ענבר

הספר פלך בירושלים. ערה הייתי אז לעומקים המדויקים אליהם יכולנו לצלול רק בזכות השפה הנשית הפנימית אותה חלקנו, שפת סתר שזר לא יבינה. במקרים רבים יכולנו להסתפק במנוח ראש, בקריצה או בהרמת גבה, בכדי להעביר תמונה שלמה. לא היה צורך בתרגום או בהערות שוליים. ידענו את עצמנו מבפנים, ומתוך ידיעה זו דילגנו בין טקסטים ותפיסות עולם, בין עולמות מחשבה ופולמוס.

ייחוד שכזה ותעצומות שכאלה קיימים בהכרח גם בשיח גברי בלעדי. אני בטוחה שקודים רבים עבורם אודקק אני למקרא - יהיו מחוורים ופשוטים עבור בני המין השני, נטולי כל צורך בהסבר.

אולם אני מרגישה שההרמטיות הזו נכונה יותר לשלב הביניים בין ילדות לבגרות, בו מתחדד הכול חידודין חידודין, מתגבשת הזהות, נפערות העיניים, נבדקים גבולות התעוזה וההפלגה. בשלב הזה, בו מגרדים את הקצוות, נכון אולי יותר לזנק לינארית, עם בני הברית המזנקים עמך יחד מאותה גדת נהר לעבר האחרת.

כאשר נקודות המוצא כבר מבויתות יותר, אפשר וצריך בעיניי לעשות הכרה עם הזינוקים המורכבים-יותר, הנעים בין נקודות שונות ורבות בתוך החלל, רצוא ושוב, לעתים בקופצנות ולעתים במתיחה, לעתים בתזוית ולעתים בהתבוננות אטית דווקא.

ההבנה הבסיסית הקיימת בלימוד עם בני אותו מין מקצרת אמנם תהליכים ומאפשרת פסיעה בצעדים גדולים יותר, מהירים יותר, אך דווקא בקיצור התהליך ובסלילת הדרך - אובד הפיתול, ועמו אובדים גם סודות ודקויות רבים מספור.

כשאני מגלגלת בראשי את המונח "בית מדרש נשי", מתעורר בי חוסר מנוחה. מאז ומתמיד יש בי משהו שנרתע מהומוגניות, על כל פניה. כל הניגש אל דבר מראש מזווית מסוימת בלבד - מחמיץ משהו בעיניי, נמנע ממפגש טוטלי, ובעצם אינו יוצר מגע במלוא מובן המילה.

כאשר אני חווה חוויה כלשהי בחיי, ותהא זו חוויה מכל סוג - רגעית או ממושכת, מעולם הקודש או מעולם החול, משמחת או מכאיבה - אני באה בשעריה במלואי. היא מציפה את היערה על כל מרכיביה - האם והילדה, האשה והיהודייה, הזוכרת והמקווה - ומתוך כל הערבוב הזה נוצקת התחושה שהיא מעלה בי, נטבע חותמה. לו הייתי פוקחת אליה רק אחת מעיניי, או מפנה אליה רק את ימיני או שמאלי, מובן שגם החותם שבי, חלקי היה וחסר.

מובן שבתי המדרש הנשיים נוסדו מתוך כורח מציאות מסוים. היעדרן של הנשים מבתי המדרש המקוריים, והצמא שלהן למלא את החסך ולטעום בעצמן מטעם המן המופלא של האותיות, הובילו ליצירת מרחב מאפשר משלהן, מרחב בו יוכל המפגש הנכסף להתממש. אולם התוואי שנשלל מתוך הנסיבות נטע מסלול מקביל של הפרדה, הפעם מן הצד הנשי.

ייתכן שזהו שלב ראשון בדרך לאיזושהי הרמוניה, הרמוניה שאוכל למצוא ביתר קלות בין כותלי בית מדרש מעורב, בו לומדים יחד נשים וגברים כאחד.

אינני טוענת שאין כוח מיוחד לשיח פנימי שנוצר בין בני מין אחד בלבד. חשתי זאת על בשרי בשנות נעוריי, בלימודי בבית

* תוספתא סוטה, ז, יג.

אם אצמד צעד נוסף קדימה, אוכל לומר כי משהו בהפרדה - לא דווקא בהפרדה בין נשים וגברים, אלא בהפרדה מעצם מהותה - סותר את המדרש בהווייתו.

כוחו של המדרש, בעיניי, הוא בחיבור הבלתי נלאה שלו. הוא מסוגל ליצור חיבורים בלתי נראים, לעתים קרובות אף כאלה שלכאורה בלתי אפשריים. אומן הוא בהחדרת סחוס בין העצמות, כך שהתנועה לפתע גמישה באורח פלא.

העולם שלנו, מחד, מלא בפרטים, מלא בישויות שונות ומשונות, בעלות ייחוד וחד-פעמיות, מלא בקצוות ובפערים, אולם מאידך, מתוח מעל כולו דוק אחדותי, חוט דק מן הדק שאוצר בחובו את אפשרות השיח בין כל הוויה לבין כל הוויה אחרת, כי הרי אהיות כולן, תוצרי אותו בורא. המדרש קולט את פוטנציאל נקודות ההשקה, את הנגיעות המפתיעות ביותר, המפליאות ביותר, וממגנט. והנה אור גדול.

האור הוא בדיוקם של החיבורים. הרי בקלות ניתן להלביש קישורים שרירותיים, חיצוניים, שאינם נובעים מן התהום הסמויה של אחורי הקלעים של העולם. גדולת המדרש היא בדיוקם של התפרים שהוא תופר, בניגון הקדום העולה מתוכם ומתחבר אל הנפש הגדולה של הכתב היהודי.

הצורך הזה בהכרת הערוב ובכוחות החיבור, עומד בעיניי גם מאחורי ההכונה התלמודית לשאת אשה לפני שניגשים ללמוד תורה (קידושין כט, ע”ב), או באזהרה מפני לימוד תורת הקבלה

מהו פיתול? כאשר אני ניצבת מול חברותא גברית, נלכדת אני פעמים רבות בהפתעה. השעטה המובנת לי כל כך נתקלת לפתע בקיר, או במחילה, בתגובה או בהערה שלא יכולות היו לעולם לנבוע ממני, או מחברותא נשית. והנה היא מכה ומחייבת אותי לשנות כיוון, לבחון אזור בלתי מוכר, להתרענן, להתפתל. כך גם הפוך. המילים שלי כל כך בלתי מובנות מאליהן עבורו, עד כי הוא מתגלגל בעטיין למחוזות חדשים, וגלגולו שלו מעניק משנה תוקף גם לחדוות החידוש שלי.

זהו העזר כנגד, הכוח שבשוני שמעבה את עצמך ואת זולתך כאחד.

נוכחותם של נשים וגברים יחד, תחת קורת גג אחת של לימוד, מעצימה את סיכויי ההתנגשות, כאותם מטענים חיוביים ושלייליים, המתזוים יחד בחלל ופגיעתם זה בזה יוצרת חשמל.

אותו חשמל, שאפשר לכנותו גם ”ארוס”, הוא כמוכן זה שגם מנע מלכתחילה את העירוב הנשי והגברי בתוך בית המדרש, יחד עם סיבות נוספות למיניהן, אולם אני מרגישה שנעילת השער בעטיו מאבדת עולם ומלואו. אפשר להתהלך בעולם כסויי עיניים, להימלט מראיית כל הדרו ויפיו מחשש של פגיעה או היפגעות ממראה זה או אחר. אפשר. לא לשם כך נבראנו, כך נדמה לי. הסכנה - חלק מעוצמתם של החיים היא, חלק בלתי נפרד מתנופת היצירה. ההימנעות כדרך חיים - עלולה להוביל לאימפוטנציה.

קשה לי גם עם תפילת נשים, כאשר היא מתקיימת כבועה בפני עצמה, או עם מניין שכולו צעירים בלבד. הקול שמניף אותי לשמים הוא קול מעורבב, כזה הקיים בבית הכנסת המסורתי, המכיל עורקים בגדלים שונים, ורידים ונימים

הדינמיות היא סוד היצירה, היא השומרת מפני הקיפאון. עולם דתי, שמהותו לקרב בין עולם לעולם, מוכרח להכיל את התנועה בבסיסו, כתשתיתו הנשמית. לכן קיומו בלתי אפשרי ללא הפן המדרשי.

חיים דתיים הנשענים על הלכה בלבד דינם להתאבן ולהתפוגג. הדרישה האינסופית היא רגלי ההלכה, זו שתאפשר לה לדלג, לקפוץ, להגיע גבוה גבוה, גם אם בסופו של דבר תנחת באותה נקודה איתנה ומוכרת.

ככל שהקרקע לצמיחה המדרשית תהא מגוונת יותר, תכיל קולות רבים יותר, שכולם מקשיבים לקול העתיק שבעתיקים ויונקים מתוכו, כך היא תפרה ותרבה, וכך גם תהיה נאמנה יותר למקורה - המדרש המשתלח הרחק ושב למקומו עמוס חידושים. שילוח השב אל הקן...

ואם עוסקים במדרש אנחנו, אתיר לעצמי לשאבו פנימה, לדרוש משלי ולמצוא בפסוקים עגינה לדבריי:

"שפתים ישק משיב דברים נכחים. הן בחוץ מלאכתך ועתידה בשדה לך אחר ובנית ביתך" (משלי כד, כו-כז).

הנה כך, בפשטות או בדרש, קורא ספר משלי לחיבור.

"דברים נכחים", ישרים ועזים, דברים הנענים לאשר ניצב מולם, האומרים את אשר על לבם ואינם מעגלים פניות - נובעים מנשיקת שפתיים, ממיזוג מוחלט ופתוח.

וכשהנשיקה עומדת בבסיס, כשאין כל חשש מחיכוך, כאשר האני והאתה ניצבים זה מול זה, מישרים מבטם ואינם מהססים לגעת - מתחברים גם הפנים והחוץ, ובית נבנה.

"ובנית ביתך" - בית של מילים, שלבניו מחשבות ופירותיו חידושים, ובית פיסי, שלבניו אבנים ופירותיו ילדים, יונקים שניהם את כוחם ויציבותם מתוך חוסר הפחד, מהסרת הגבולות החיצוניים וגילוי הגבולות הפנימיים.

כך בונים גם בית מדרש.

מגוונים הקולות, מדייקים, מדקקים ומאחדים. נפתחים וממקדים. מודדים ומרקדים. ומתוך ההפוך והפוך - כולא בה.

לפני גיל ארבעים. כשהגוף והנפש כבר עמוסי חוויות ואיחודים מסוגים שונים, הם יכולים להכיל באופן נכון ואמיתי יותר את החיבור הקמאי שפורש ומציע לפנייהם עולם האותיות והמילים.

מתוך חווייתי כאשה, אני מרגישה שיש הבדל ברמת החיבור מראש אל עצם החוויית החיבוריות, בין גבר לאשה. אשה, מטבעה, כבר חיה את הערבוב בין המהויות בכל רגע בחייה. הגבולות בינה לבין העולם פחות ברורים: בינה לבין פירות בטנה, בין הנקת הגוף להנקת הנפש, בין המחויבות לרגע למחויבות לנצח, בין רוח לחומר, בין קרקע לשמים. גבר - כך לפחות נדמה לי - יכול, אם רוצה, ליצור יחסית בקלות ניתוקים בין החוויות שונות בחייו, או לבחור להתמקד באחת מפני המציאות מבלי לגעת כמעט בחברתה.

לכן, עד כמה שזה ישמע אולי מוזר, ההתאמה הפנימית של האשה לאופי המערובב של הטקסטים שלנו, לתנועתם בין הלכה לאגדה, בין אישי לכללי, בין גובה לנומך, בין הכול לכול - פשוטה יותר, ישירה יותר. האשה מכירה את שפת המעברים הבלתי מורגשים ואת היעדר הצורך בתיחום מתוך חיייה שלה.

על הגבר לצעוד צעד אחד אל תוך הבליה ולהיפקח לקראתה על מנת להפוך חלק ממנה.

האשה מצויה בה מאז ומתמיד, אולם גם הערבוב שכבר נוכח בה ירווה ויתרחב עוד ועוד מן השיח עם בר פלוגתא גברי, וכאמור, יתעצם אלמנט ההפתעה המהווה תנופה בפני עצמו לקראת חידוש החידושים.

ככדי להגיע למיצוי, צריך החיבור לפעום הן בתוך נפש האדם הלומד, הן במציאות שבתוכה הוא יושב ולומד, והן עם בני השיח שלו בשעת הלימוד.

תנועת המטוטלת של הסוגיות תתמוג ותשתקף בתנועת המטוטלת שבין איש ואשה.

מאותו צורך בגיוון שבאחדות, קשה לי גם עם תפילת נשים, כאשר היא מתקיימת ככועה בפני עצמה, או עם מניין שכולו צעירים בלבד. הקול שמניף אותי לשמים הוא קול מעוררב, כזה הקיים בבית הכנסת המסורתי, המכיל עורקים בגדלים שונים, ורידים ונימים. רק המכלול שלהם יכול, לתחושת, להעלות את דם קרבינו כפי שהוא, ולפרוץ שערי רקיע.

הקשר שלי למדרשת עין הנצי"ב הוא האהבה המשותפת לתלמוד.

יערה ענבר - למדה מחשבת ישראל באוניברסיטה העברית. לימדה במסגרות בית-מדרשיות מגוונות, ופרסמה מאמרים בכתבי-עת ומוספים שונים. ספריה **חלום של בין השמשות** - עיון ודרישה בסיפורים תלמודיים, וכן **בקול ובלחש** - סידור לילדי ישראל התפרסמו בהוצאת ידיעות ספרים. רעה ואם לחמישה.

בין בית המדרש לבית החולים

לימוד וחברותא כעמוד השדרה בליווי הרוחני

חני קרויזר

עובד מתוך דברים שנאמרו בכנס נאמני תורה ועבודה ומדרשת עין הנצי"ב, שבט תשע"ו

געווע וכמיהה

אני זוכרת את עצמי בכיתות י"א-י"ב, אוחות בחוברת שהפכה ממורטטת יותר ויותר: 'גיוס בנות לצבא - עיון בהלכה' מאת יחזקאל כהן.¹ אני לא יודעת איך הגיעה אלי החוברת - האם דרך בני עקיבא? או תיכון פלך? - אבל יודעת שקראתי בה עוד ועוד.

לקראת כתיבת דברים אלו, חיפשתי את החוברת כדי לגלות - מה היה הקסם? מה היה כל כך חזק שם? ומצאתי. בארכיון הממוחשב של נאמני תורה ועבודה יש צילום של החוברת המקורית. מתוך האותיות המיושנות שהודפסו במכונת-כתיבה, הצלחתי לשמוע שוב את הלהט הזה שמתעקש לעורר מחשבה, לא פוסק הלכתית רק קורא לעיון בהלכה.

כמה שורות מתוך מכתב שמצוטט שם - המכתב הידוע של הרב אונטרמן - החזירו לי את ההתרגשות של הימים ההם. אחרי דיון שעיקרו הוא שהצבא לא ממש מתאים בעבור בנות דתיות, כתוב בפשטות:

לעומת זה, אם בת דתית רוצה להתגייס לצבא וטוענת כי היא תקיפה בדעתה ומזגה, וכי יכולה היא לעמוד במסגרת צבאית ותשמור על תומתה, ואינה חוששת משום לחץ המביא לידי נסיונות, אין הרבנות מוחה בידיה.²

עם השורות האלה, שעדיין לא היו מובנות מאליהן, התגייסתי. לקראת שחרורי מן הצבא, קיבלתי טלפון - הזמנה להגיע לטירת צבי כי "אנחנו מקימים איזה משהו לבנות". הקריאה הזו עוררה בי משהו, ופשוט הודעתי למפקד שלי שאני יוצאת בערב הזה. התגלגלתי באוטובוסים מהבסיס, וממקום למקום, והגעתי לטירת צבי בדיוק אחרי שנגמרה ישיבת היסוד של מדרשת הבנות של הקיבוץ הדתי. באופן אישי לא ידעתי בדיוק מה קרה, אבל הבנתי שקרה דבר חשוב, ושזה הדבר שאני רוצה בו, זה הדבר שאני משתוקקת אליו. עדיין לא ידעתי בדיוק מה הוא.

כדי לנסות להמחיש את "הדבר הזה" - שאותו רציתי, ושהוביל אותי אל המדרשה הזו ואחר כך לבתי מדרש נוספים - איעזר במדרש שמתאר את תחילת דרכו של רבי אליעזר:³

מעשה בר' אליעזר בן הורקנוס שהיו לאביו חורשים, והיו חורשים על גבי המענה [בתלמים החרושים כבר], והוא היה חורש בטרשים [בסלעים].

ישב לו והיה בוכה.

אמר לו אביו: מפני מה אתה בוכה? שמא מצטער אתה שאתה חורש בטרשים? עכשיו אתה חורש על גבי המענה.

ישב לו על גבי המענה והיה בוכה.

אמר לו: מפני מה אתה בוכה? שמא מצטער אתה שאתה חורש על גבי המענה?

אמר לו: לאו.

1 בהוצאת הקיבוץ הדתי ונאמני תורה ועבודה, תשמ"ב.

2 מכתב מיום ו' באדר תשל"א, שנכתב על ידי מזכירו האישי של הרה"ר אונטרמן, ר' אברהם בידרמן, בשמו.

3 פרקי דרבי אליעזר, פרק א.

רבן יוחנן בן זכאי מלמד אותו שתיים-שלוש הלכות בסיסיות, ומסתבר שהוא לא יודע אותן, הוא מתיישב ובוכה לרגליו ואומר שוב: לא, אני מבקש ללמוד תורה!

אני זוכרת חוויה דומה מימי האביב-קיץ הנפלאים האלה בשדה אליהו. בתוך החמסין הגדול, היה ברור שנפתח והתחיל משהו מאוד-מאוד מרגש, והיה בו מעין צל-צלו של 'גילוי אליהו', הייתה איזו קריאה פנימית, שמזהה את הדבר שאליו אנחנו מתגעגעות ומבקשות להגיע.

ומה קרה אחרי שידענו להגיד "מה לא"? אני זוכרת כמו היום את הרב ביגמן עם מגפי הרפתקן, נכנס בסערה לתוך בית המדרש וסוחף אותנו לתוך לימוד שהוא לגמרי "כן". אני ממש לא זוכרת את הנושא שלמדנו, אבל את הלהט אי אפשר לשכוח. אני זוכרת כמה העסיקו את הרב ביגמן השאלות שלנו. אני זוכרת איך יום אחד הוא התפרץ לתוך שיעור של מישהו אחר, עם אותם מגפיים, הפסיק הכול ואמר: מצאתי תשובה לשאלה שלך. היה ברור שהתורה היא החיים שלו, והוא הופך אותנו שותפות. כמה שבועות אחרי שסיימנו את הלימודים במדרשה, קיבלנו ממנו מכתב הביתה - "בקשר לשאלה שדיני שאלה", ותשובה שלו. הלהט הזה היה מדבק, ונשאר.

על לבבכם

בראשית הסתיו חזרתי לירושלים, ואולי בהשראתו של רבי אליעזר, המשכתי ללכת ולהתיישב, ולבכות... מצאתי את עצמי ב'ברוריה' האמריקאית בקריית משה בירושלים. למדתי בשיעור של תמר רוס, ונגלה לי שם עולם שלא ידעתי שיכול להיות כמותו - חבורת נשים שלומדות תורה ברצינות רבה, דנות ב'נפש החיים' מעומקא דלבא. מדי פעם נשמעה דפיקה בדלת ומטפלת צעירה הביאה תינוק שיינק מאמא שלו תוך כדי שהיא לומדת

רבי אליעזר הצליח להגיד, "לא, לא על זה אני בוכה".

אני זוכרת את הרגע במדרשה - שהייתה אז בשדה אליהו - שבו גם אנחנו הצלחנו להגיד, "לא, זה לא זה". אחרי שיעור שבו נתן לנו המורה דפים כמו בסמינריונים של בני עקיבא אמרנו: "לא, זה לא מה שאנחנו רוצות", ועדיין, היה קשה לומר מה כן.

ולמה אתה בוכה?

אמר לו: שאני מבקש ללמוד תורה.

אמר לו: והלא בן 28 שנים אתה ואתה מבקש ללמוד תורה? קח לך אשה ותוליד לך בנים ואתה מוליכם לבית הספר.

גם לבנות, בשלב זה של החיים, יש מי שאומר כך: את כבר בת 22 - למה לך ללמוד תורה? תגדלי ילדים ותשלחי אותם לשיבות טובות.

עשה שתי שבתות ולא טעם כלום עד שנגלה לו אליהו זכרונו לברכה.

אמר לו: בן הורקנוס, למה אתה בוכה?

אמר לו: מפני שאני מבקש ללמוד תורה.

אמר לו: אם אתה מבקש ללמוד תורה, עלה לירושלים אצל רבן יוחנן בן זכאי.

עמד והלך אצל רבן יוחנן בן זכאי.

ישב לו והיה בוכה.

מה יש לו? הוא כל הזמן בוכה, גם כשהוא כבר מצליח להגיד שהוא רוצה ללמוד תורה, גם כשהוא כבר יושב ולומד...

נדמה לי שהבכתי של רבי אליעזר נובע מגעגוע ומכמיהה. עוד לא ברור למה, אבל ברור שהוא כל-כולו מתגעגע לדבר שהוא לא יודע מה הוא, ולאט-לאט הוא מזהה מה הוא לא... כאשר

גם לה יש שורשים עמוקים בלימוד עם הרב אפשטיין. במשך שנתיים למדנו לעומק על מחלה והחלמה. רק אחרי שנים נזכרתי שהסוגיה בגמרא שהפכה להיות הסיפור המרכזי שסביבו כתבנו ולמדנו והרחבנו, היא אותה סוגיה שלמדתי במדרשת 'ברוריה' עם הרב אפשטיין. נזכרתי בכך רק כשהסוגיה הזו נהייתה גם עמוד השדרה של קורס ההכשרה לליווי רוחני, שאני מלמדת בשערי צדק כבר כמעט עשר שנים.

שמע בערבין

הסוגיה והסיפור שמופיע בתוכה נמצאים בדפים הראשונים של התלמוד הבבלי שמתחיל במשנה: "מאימתי קורין את שמע בערבין"⁴. תוך כדי הניסיון להבין מה הוא ערב, מתי הוא מתחיל ומתי הוא נגמר, וסביב הזמן המעורבב הזה של לקראת חשיכה, שהכול בו ודאי ולא-ודאי, ידוע ולא-ידוע, מתפתח דיון ארוך על אודות הייסורים.

נפגוש כאן את הדיון בגמרא רק בשלב שבו אומר רבי יצחק: "כל הקורא קריאת שמע על מיטתו, כאילו אווז חרב של שתי פיות בידו"⁵.

כמה שורות אחר כך, אומר עוד רבי יצחק: "כל הקורא קריאת שמע על מיטתו, מזיקין בדילין ממנו", ואומר אחריו רבי שמעון ריש לקיש: "כל העוסק בתורה, יסורין בדילין הימנו".

בתחילה עוסקת הסוגיה בקריאת שמע, אשר עוזרת לאדם להתמודד עם פחדים אמורפיים מהלילה וסכנותיו, כמו חרב מגינה. בהמשך נאמר שקריאת שמע "מבדילה" את האדם מהמזיקין (יצורי הלילה, אשר אולי הם פרי הדמיון ואולי שייכים לעולמות נסתרים). לבסוף מתחולל מעבר לייסורי גוף פיזיים, שדרך ההתמודדות המומלצת איתם היא 'לעסוק בתורה'.

4 בבלי, ברכות א, ע"א.
5 בבלי, ברכות ה, ע"א-ע"ב.

תורה. החוויה הזו - של הלימוד, של השפה הדתית החדשה, וגם של המציאות שבה אמהות מיניקות ולומדות ומתפלמסות - הייתה מאוד מרגשת ומסעירה.

משם הגעתי ל'ברוריה' הישראלית בשנה השנייה שלה. הכול היה עדיין חדש מאוד, ולאט לאט התעורר שם לימוד, והרגשתי שאני מוצאת את מה שחיפשתי. המורים הגדולים שלי היו אז חנה ביילינסון והרב אפשטיין, שהמפגש איתו היה מכונן. לפני הכנס הזה הקשבתי לכמה שיעורים שלו מוקלטים, ושמעתי אותו מצטט את פרנץ רוזנצוויג המתייחס לפרשת השבוע, ואומר שיש להקשיב לפרשה כשקוראים אותה בבית הכנסת - לא לקרוא, להקשיב כמי שמקבל איגרת אישית. והרב אפשטיין מוסיף: פרשת השבוע אמורה להרעיד מיתרים בנפש. הפרשה צריכה להגיע לכל אדם ב'מקום' בו הוא נמצא. אלו היו המסרים שקניתי באותם ימים.

המשכתי להלך ולהתגלגל והגעתי לבית המדרש 'אלול', שהיה מראשוני בתי המדרש הפלורליסטיים שקמו בארץ. שם 'ישבתי' לא מעט שנים, למדתי ולימדתי - והטקסטים אכן הרעידו מיתרים. ושם קרה דבר נפלא נוסף עבורי. הספרות והשירה העברית - שהייתי קשורה אליהן עוד מלימודי בתיכון ובאוניברסיטה - ניתנה להן הרשות לשוחח עם הטקסטים היהודיים העתיקים, יחד עם חברי בית המדרש, שכל אחד מהם הגיע מעולם אחר. הרגשתי איך כל המילים האלה מצטברות והולכות ויושבות, כמו שאומרים בחסידות, "על לבבכם". הכול ישב שם על הלב וחיכה לרגע שהלב יבשיל וייפתח, והדברים יוכלו להיכנס. לקראת סוף תקופת העבודה והלימודים שלי בבית המדרש 'אלול' קיבלתי מתנה נפלאה - אפשרו לי להקים קבוצת לימוד מתקדמת של לומדים ותיקים, שעוסקים בתחומים שונים בחיים, והתכנית הייתה צריכה לכלול גם ניסיון בכתיבה ולא רק לימוד בעל פה. הנושא שבחרתי ללמוד בקבוצה הזו היה "מחלה והחלמה". ההליכה הזו אחרי המילים והמצלולים -

מעבר לכך, מופיעים מרכיבים נוספים במחרוזת הסיפורים: "אמר ליה: הב לי ירך" - קורה פה דבר אחר לגמרי. אין מילים, יש מגע.

בסיפור השלישי והאחרון - שבו מבקר רבי יוחנן את רבי אלעזר החולה - הבכי הוא אחד האלמנטים המרכזיים.

חזייה דהוה קא בכי [ראה שבוכה] רבי אלעזר אמר ליה: אמאי קא בכית [למה אתה בוכה?]

אמר ליה: להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא [ליופי זה שבלה בעפר אני בוכה].

אמר ליה: על דא ודאי קא בכית ובכו תרוייהו [שניהם].

הבכי של האדם המתייסר והבכי של מי שבא לבקר אותו - הבכי הזה מתקשר בעולם שלי גם לבכי של רבי אליעזר, שבוכה מתוך כמיהה וגעגוע. לכל אחד יש איזה דבר גדול ש'עליו ודאי ראוי לבכות' בעולם, ולבכות בשניים מוטב, ויש בכך נחמה.

הסיפורים האלו הפכו להיות חוט השדרה בלימודי קורס ההכשרה לליוי רוחני בשערי צדק. משוקעים בהם כל הנושאים שחשוב לנו לעסוק בהם: ביקור חולים, בקשת הרחמים על החולה, שאלת הייסורים והבכי וההתמודדות איתם, ועניין הכניסה לתוך מרחב פרטי של אדם אחר - איך עושים את זה ואיך לא, ועוד ועוד. 25 שנים אני קוראת את אותם הסיפורים עם המון אנשים - עם חולים ועם אלו שלומדים להיות מלווים רוחניים, עם רופאים ועם אנשי צוות - וכל אחד רואה בהם איגרת אישית, וכל אחד מבין אחרת את ההתרחשות ואת האלמנטים השונים שבאים ועולים.

מבחינתי, הסיפורים האלו מסמנים את העניין המרכזי שלקחתי מכל בתי המדרש שעברתי בהם - החברותא. הצורה הנפלאה הזו של שניים-שלושה אנשים, אשר יושבים ולומדים ביחד באופן מאוד לא היררכי, והטקסט למולם, מכונן שיחה שהיא מאוד אישית ופרטית אבל גם מאוד אחוזה בגורם חיצוני. כל אחד בחברותא יכול לבחור לעצמו את ה"טמפרטורה" או את מידת החשיפה, כמה לדבר על עצמו דרך הסוגיה וכמה להתעמק רק בטקסט. האינטימיות של החברותא מאפשרת באופן מאוד חזק לחדד אחד את השני, ונותנת פעם לזה להיות מוביל ופעם לזה.

בדיון במסכת ברכות בוחרים לסמן את החולה במילה "חלש". מספרים על מי שבא לבקר דווקא את ה"חלש" ולא את ה"באש" (המסריח), ולא את ה"קצירי" (הסובל מחום גבוה).

קשה שלא להיזכר במקור התנ"כי של המילה בעברית:

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, וְצַא הַלָּחֶם בְּעֶמְלֶק. מִחַר אֲנֹכִי נֶצֶב עַל רֹאשׁ הַגְּבָעָה וּמִטָּה הָאֵלֶּים בְּיָדֵי... וַיַּחְלֵשׁ יְהוָה אֶת עֶמְלֶק."

מכאן מתחיל דיון של עיסוק בייסורים ובהתמודדות איתם, ואלו הם משפטי מפתח לענייננו במהלך הסוגיה:

"כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הקב"ה מביא עליו ייסורין מכווערין ועוכרין אותו" - מי שיכול לעסוק בתורה ולא עושה זאת, הקב"ה מביא עליו ייסורים.

"אם רואה אדם שיסורין באים אליו, יפשפש במעשיו" - ינסה להבין מה עשה שכך אירע לו, "פשפש ולא מצא, יתלה בביטול תורה, ואם תלה ולא מצא, בידוע שייסורין של אהבה הן".

מושג נפל לחלל בית המדרש - 'ייסורין של אהבה'.

"כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו בייסורין" - הייסורים הם סימן לאהבה. והדיון מדייק: "חד אמר אלו הן ייסורין של אהבה, כל שאין בהם ביטול תורה, וחד אמר אלו הם ייסורין של אהבה, כל שאין בהם ביטול תפילה. אלו ואלו ייסורין של אהבה, שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח".

מייסורים של אהבה הדיון עובר לתאור הייסורים כברית: "מה ברית האמור במלח - מלח ממתקת את הבשר, אף ברית האמור בייסורין - ייסורין ממרקים כל עוונותיו של אדם" - ייסורים הם כריתת ברית בין האדם לבין הקב"ה והם ממרקים את עוונותיו של אדם.

נקודת השיא הולכת ונבנית: "אמר רבי שמעון בן יוחאי: שלוש מתנות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא על ידי ייסורין, אלו הם תורה וארץ ישראל והעולם הבא".

ואז מטיל רבי יוחנן לדיון את ניסיונו האישי המר: "נגעים ובנים אינן ייסורים של אהבה".

הגמרא נעזרת בסיפור של רבי יוחנן, שהיו לו עשרה בנים שנפטרו, ועם עצם בנו העשירי התלויה על לוח לבו היה הולך ומנחם את האבלים, בכדי לדייק שמי שהיו לו בנים ומתו - אכן ייסורים של אהבה, ומי שלא היו לו בנים בכלל - אלו לא ייסורים של אהבה. ואז, בלי הקדמות מובאת מחרוזת סיפורית שאותו רבי יוחנן הוא גיבורה.

הב לי ירך

"רבי חייא בר אבא חלש [חלה]. על לגביה [נכנס אליו] רבי יוחנן. אמר ליה: חביבין עליך יסורין? אמר ליה: לא הן ולא שכרן" - רבי יוחנן יוצא מבית המדרש, ונכנס לחדרו של אדם חולה. הדיון עובר מבית המדרש לבית החולים. בחדרו של אדם חולה יש ריח אחר, יש קולות אחרים ויש תובנות אחרות. יש שם שכונה השרויה למראשותיו של חולה, ויש שם ייסורים, ועליהם אומר רבי חייא בר אבא - "לא הן ולא שכרן". התייחסות זו תחזור שוב פעמיים בהמשך. גם רבי יוחנן עצמו, כשהוא יחלה, יענה למבקרו: "לא הן ולא שכרן". בפעם השלישית שוב יצא רבי יוחנן לבקר חולה אחר, שגם הוא יענה באותן מילים.

התורה המתאימה, הוא יצליח להפריד, ולו במעט, את עצמו מן הייסורים שלו. דרך הלימוד והחברותא, אדם אשר מחובר לצינורות ולטיפולים, ולמיני מרעין בישין, וייסורין מכווערין שעוכרין - מצליח על כנפי הרוח, על כנפי דמיון, להיות במקום אחר, ולו לרגע, ולו לרגע אחד של נשימה.

יצירת רוח

התמקדתי כאן מאוד בעולם הטקסטואלי ובאפשרות של הכוח שיש למילים הכתובות בסיטואציות שאני פוגשת בבית החולים. הרבה פעמים מצבים של ייסורי גוף וייסורי נפש מובילים לתחושה שאין מילים במילון שיכולות לתאר אותם. כתוצאה מכך שאי אפשר לתאר במילים, אף אחד, זולת השרוי בייסורים, לא יכול להבין מה עובר עליו. הוא עלול למצוא את עצמו בבדידות מזהרת כל כך, שסוגרת עוד ועוד, בעולם אחר, מודר מן החברה, כמו המצורעים שנשלחים למקום רחוק ואף אחד לא יכול לגשת ואף אחד לא יכול להבין. דווקא בעזרת המילים הכתובות - בהן משוקעות חוויות של דורות על גבי דורות, אם זה טקסט מדרשי, או שיר של רחל או של משורר אחר מתרבות שונה - אפשר להגיע לפעמים לרגע הנפלא הזה, שבו המתייסר ישים את האצבע ויגיד: הנה זה, מצאתי את המילים.

למצוא את המילה שמתארת מה עובר עלי, זה לפתוח חלון ולאפשר לזולת להיכנס לשם, לתוך המקום של הייסורים. ויש בכך כוח שאין לו שיעור. והכוח הזה שייך לאותה חוכמה עתיקה

לחלוש - פירושו לשלוט. מראש הגבעה רואים דברים שרואים רק משם, ולא רואים משום מקום אחר. אם אני נכנס לחדרו של חולה ואני יודע שבה-בשעה שהוא חלש וחלוש וזקוק, הוא גם חולש והוא זה שיכול ללמד אותי על אותם דברים שרואים משם ולא רואים מכאן - אני יכול ליצור איתו חברותא. בית החולים הוא מערכת היררכית, ואם אפשר ליצור "בועה בית מדרשית" שבה מתבטלות ההיררכיות - כבר בזה יש הרבה מהליווי הרוחני שאנחנו מנסים להביא אל האדם.

מעניין מאוד שסיפורים אלו הקב"ה לא מופיע, אלא רק שני אנשים, שמשלבים יד ביד. יתרה מכך, המבקר, שהוא רב ותלמיד חכם ואיש בית המדרש, לא קורא לאדם המתייסר לחזור בתשובה או לשאת תפילה. הוא יושב איתו, הוא מחזיק את ידו, והוא בוכה איתו. והקב"ה "קא חייך ואמר" החברותא והעולם הבית-מדרשי מפתחים מאוד את ההקשבה, שהיא הבסיס שאיתו ראוי להגיע אל תוך חדרו של חולה. גם את היכולת הזו אני מרגישה שאני לוקחת איתי מבית המדרש אל בית החולים.

ערכת הדיון והסיפורים בגמרא חתרנית בעיניי. הסוגיה הולכת ובונה את נקודת השיא עד ל"ייסורין של אהבה" - שהם כל כך מפוארים, שאנחנו כמעט משתוקקים אליהם - ואז משנה כיוון. ניתן למצוא בתלמוד גם תלמידי חכמים שהזמינו לעצמם ייסורים, אבל לא בסיפורים שלנו. כאן הסוגיה מכניסה בעזרת הסיפורים קול אחר - הקול של החיים שמחוץ לבית המדרש, הקול של החיים שיובילו לתובנות אחרות. עם זאת, הסיפורים לא באים במקום הדיון הקודם, ולא מוחקים אותו, ולדעתי יש בכך עומק נוסף. היכולת להקשיב לקולות של החיים, היכולת להבין שבחדרו של חולה הדיון הבית-מדרשי לא תמיד רלוונטי, לא פוגעת בערכו. אולי להפך: "כל העוסק בתורה, יסורין בדילין הימנו" - אם אדם ימצא לעצמו את העיסוק הנכון, את

7 בבלי, בבא מציעא נט, ע"א (סיפור תנורו של עכנאי).

לאורך כל המאמר, ביאליק מתפעל מהלשון - ואני תלמידה נאמנה שלו - אבל בסוף הוא אומר:

עד כאן על לשון המילים, אבל מלבד זה עוד לא-לוה לשונות בלא מילים - הנגינה הבכייה והשחוק, ובכולם זכה החי המדבר. הללו מתחילים ממקום שהמילים כלות, ולא לסתום באים אלא לפתוח, מבעבעים ועולים הם מן התהום. הם-הם עליית התהום עצמו ולפיכך יש שהם עולים ומציפים וגורפים אותנו בהמון גליהם ואין עומד כנגדם, ולפיכך יש שהם מוציאים את האדם מן הדעת, או גם מן העולם. כל יצירת רוח, שאין בה מהד אחד משלושה אלה, הנגינה הבכייה והשחוק, אין חייה חיים, ורצוי לה שלא באה לעולם.

חני קרויזר - מלווה רוחנית ומנהלת עמותת "ברוח" לליוי רוחני והכשרה במרכז הרפואי שערי צדק.

של "יעסוק בתורה", לאותה איגרת אישית שניתן לקבל מפרשת השבוע, לאותה נגיעה מדויקת במיתרים שמרעידים את הנפש. כאשר אני יכול למצוא מישהו שפעם עבר חוויה דומה לשלי - אז אני כבר לא בודד בעולם, וגם יודע לתת לה מילים שהזולת יכול להבין. יש בזה באמת נחמה מאוד גדולה.

חוץ מהעולם הטקסטואלי - שהוא בשבילי יכולת הקשב וכוחן של המילים הכתובות - על הגשר הגדול שבין בית המדרש לבית החולים, יש עוד אוצרות רבים שאנחנו משתמשים בהם. הרוח היא מגוונת וחסרת גבולות ופתוחה לכול. שערי הרוח לא ננעלים בפני אף אחד. השערים פתוחים ולכל אחד יש רגע שבו הוא מרגיש שהרוח עולה על גדותיה ומאפשרת להתגבר על המציאות. מכיוון שבהזדמנות זו לא נדון בכל אלה, אני בוחרת לסיים במילים שבהן ביאליק מסיים את מאמרו "גילוי וכיסוי בלשון"⁸.

8 כל כתבי ח"נ ביאליק, הוצאת דביר תשי"ד, עמ' קצא-קצג.

** מופצים כ-2,400 עותקים **

גיליון 'עמודים' הבא יוקדש לנושא

המשפחה

נבקש לבחון סוגיות כגון:

תהליכי שינוי במשפחה, סגנונות שונים של משפחות, מוסכמות משפחתיות, התמודדות בתוך המשפחה, טקסים וחוויות מעצבי משפחה, ועוד.

נביא נקודות מבט שונות על זוגיות ונישואין,

נחפש כיצד מופיעה המשפחה בהקשרים רעיוניים דתיים,

נקדיש מקום לעניינים ייחודיים הנובעים מהיותנו משפחות בתוך קיבוץ - הגבולות והחיבור, ההזדמנות והאתגרים שיש בחיים ב'חמולה', בחינוך משותף, בקהילה הומוגנית, ועוד.

נשמח לקבל סיפורים משפחתיים שעשויים להאיר את הנושא מכיוון נוסף,

ולפרסם ניתוחים מלומדים על אחת או יותר מהסוגיות הנ"ל.

הצעות לנושאים, לכתביה, לרעיונות או לריאיונות יתקבלו בברכה במערכת.

עבודות אמנות ושירה בנושא, שיגיעו למערכת ויימצאו מתאימים,

יזכו לקבל במה מכובדת.

את הכתבות יש לשלוח אל מערכת 'עמודים' לא יאוחר מיום רביעי, ג' אייר תשע"ו, 11.4.2016

amudim@kdati.org.il

מארץ האפשרויות לארץ האבות (והאמהות)

שנת לימוד במדרשת עין הנצי"ב בעיניים של חו"לניקית

אמילי דויד

תרגום: חנה בן-צבי גורן

בעבר, תוכננו הלימודים עבורי על ידי אנשים אחרים, עם לוח זמנים קשוח ומעט מקום לביטוי עצמי, ונדרשה הנעה חיצונית כדי ללמוד. בשנה הזאת ובכל השנים שיבואו אחריה, אקבע אני את התכנית, אנהל את לוח הזמנים, אלמד ואעבוד כרצוני. אהיה עצמאית. ההנעה החיצונית אינה נחוצה כשאני לומדת משהו מתוך רצון ועניין פנימיים שלי.

הדרישה השלישית הייתה להקדיש מספיק זמן לעבודה פנימית עלי ועל מחשבותיי, לעסוק בפיתוח עצמי, כך שההתקדמות לעבר "עולם המבוגרים" תהיה מתוך יציבות ושלמות ככל האפשר. לחיות ולפעול מתוך "השאלות הגדולות", אם תרצו.

הדרישה הרביעית והאחרונה הייתה ללמוד. לחקור נושאים תנ"כיים ודתיים: גם אלה הקלאסיים שלמדתי

בעבר - כמו גמרא ותנ"ך, וגם את הפחות-מוכרים לי - כמו הכוזרי, רבי נחמן ואחרים.

לאור דרישות אלה, הבחירה הברורה הייתה מדרשת עין הנצי"ב. מלבד השבחים שהגיעו לאוניי, זה היה המקום היחיד שעמד בכל אמות המידה שלי. בקיבוץ - השורש התרבותי החקלאי של ישראל - שבו יושבת המדרשה, אוכל לשמוע ממקור ראשון על עברם, מסעותיהם והאידיאלים של החלוצים האמיתיים שבאו לארץ ובנו בה את ישראל שאנחנו מכירים היום. בתכנית הישראלית אכלה את כל זמני עם אנשים ששפת אמם שונה משלי, ואשר חונכו על מערכת ערכים וסדר עדיפויות שונים משלי.

מאז שאני זוכרת את עצמי, תמיד אהבתי את הרעיון של שנה בארץ הקודש וחיכיתי לו בכליון עיניים.

מגיל צעיר חלמתי על עיניים דומעות מלימוד עד שעה מאוחרת, על מבטא מחוספס, שירה בציבור עד השעות הקטנות של הלילה, כובעי טמבל וסנדלי שורש... במילים אחרות, כמהתי לחוות בצורה יותר חזקה ומעמיקה את הביקורים המשפחתיים הקיציים הקצרים-מדי שלנו בישראל.

השנה נפלה לידי ההזדמנות לממש את החלום.

לקראת תום לימודי התיכון ולקראת שנה בישראל, נדרשתי לזהות ולהגדיר מה בדיוק אני רוצה להשיג. גיליתי שאף שזה נשמע שאפתני, זה היה קל באופן מפתיע.

הדרישה הראשונה הייתה להיות בישראל, לא רק גיאוגרפית אלא גם תרבותית,

דתית וחברתית. ביקשתי לחוות באמת את הארץ שדורות נלחמו עליה, שמשוררים וחיילים שמחו והתאבלו עליה, ושחולמים בנו אותה יש מאין.

רציתי להשתלב בחברה, לראות ולטעום חיים ישראליים אמיתיים, לדבר, ללמוד ולחיות בעברית. במילים אחרות: להיות ביחסי גומלין עם התרבות והלך הרוח השונים במהותם משלי, ולאמץ אותם.

הדרישה השנייה, שקיומה אפשרי רק בתכניות ישראליות, הייתה עצמאות. בשנת מעבר חשובה זו, ביקשתי שיתייחסו אלי כאל אדם בוגר, רציתי את החירות והאחריות הכרוכות בחיים עצמאיים, תוך ניהול עצמי של סדר היום, הצרכים והמטרות.

במדרשת עין הנצי"ב, המרוחקת מהמולת החיים ומירוצם, אמצא את השקט הדרוש לי לחקירה עצמית, ואני בטוחה שהעמק המוקף הרים, על שדותיו האינסופיים, פרחו ושקיעותיו המדהימות, יספק את האווירה המתאימה. כך נרשמתי לתכנית של שנה במדרשת עין הנצי"ב, והיא הגשימה את ציפיותי בדרכים רבות ובלתי צפויות

לכאורה: "מי כאן פמיניסטית?". ידי, כמו ידיהן של תשע האמריקאיות האחרות בחדר, נורתה מעלה, והרענו בהתרגשות. התגובות בקרב ארבעים הישראליות נעו מניטרליות, דרך הלים ועד דחייה. הצעירה שישבה לשמאלי אמרה: "פוי". הר"מית, שראתה את הפתעתי, חייכה אלי בהבנה. הדיון שהתפתח היה מכובד ופורוה, ובעזרתו הבנתי שבניגוד למראה העיניים המטעה, החשדנות והסטיגמה כנגד פמיניזם באו ממקום חיובי, המתמקד בשמירה קפדנית על המסורת ובתפיסת ההלכה כסטיטית וקבועה, ולא כדינמית ומשתנה. נשארתי בעמדת, אבל למדתי לראות את היתרונות והחסרונות בשני הצדדים.

המעבר וההתערות לא היו קלים או מהירים, אבל אני יכולה לומר בביטחון מלא שמדרשת עין הנצי"ב הייתה הבחירה הנכונה, ושהתהליך שעברתי מעצב ומחכים.

אמילי דויד - בת 19, מוסטצ'סטר, ניו יורק.
למדה ב-SAR יסודי ותיכון. עסקה רבות בהתנדבות והפעילה את מערך ההתנדבות בבית ספרה ובארגונים נוספים. זכתה בציונים לשבח על פעילותה.

במדרשה אקדיש את זמני ללימוד, ואלמד מה ואיך שאבחר. אבנה תכנית של שיעורים, חברותות ולימוד עצמי שתהיה תפורה למידותיי.

במדרשת עין הנצי"ב, המרוחקת מהמולת החיים ומירוצם, אמצא את השקט הדרוש לי לחקירה עצמית, ואני בטוחה שהעמק המוקף הרים, על שדותיו האינסופיים, פרחו ושקיעותיו המדהימות, יספק את האווירה המתאימה.

כך נרשמתי לתכנית של שנה במדרשת עין הנצי"ב, והיא הגשימה את ציפיותי בדרכים רבות ובלתי צפויות.

האמת היא שההלם של החיים בתרבות כל כך שונה משלי היה גדול ממה שיכולתי לתאר. במבט לאחור, זה נתן לי אפשרות לשוב ולבחון את הערכים והמובן-מאלי שעליהם גדלתי, להעריך את היתרונות והחסרונות של נקודת המבט הישראלית, וגם האמריקנית, ולמצוא את הדרך לשלב ביניהן לכדי מערכת ערכים רחבה ועמוקה אף יותר. זהו תהליך דינמי ומתמשך, אבל בתוכו התקיים דיון יחיד ומפתיע, שמדגים את הפער בין שני העולמות: בכל יום רביעי אחר הצהריים מתקיים שיעור שנקרא פמיניזם ויהדות. השיעור הראשון נפתח בשאלה הפשוטה

שלה נא את (בנות) עמי

Let my sister go

חירות וצמיחה מתוך קדושה, בבית המדרש

לעומת

שעבוד והגבלה מתוך הקידושין, בבית הדין

ניצן כספי שילוני

הוא לא ייתן גט. הוא נטפל גם אלי ומדבר איתי בצורה מזלזלת. ואני - שבשום סיטואציה אחרת לא הייתי מאפשרת למישהו להתייחס אליי כך - מבינה שכדאי שאקריב את כבודי בשעה הקרובה למען הגט של רינה. אני מסתכלת על רינה ולוחשת לה: "רק עוד כמה דקות, ננסה לספוג את ההתנהגות שלו". סוף-סוף נכנסים לאולם הגיטין. רינה קיבלה את הגט והשתחררה.

נתבקשתי לכתוב על המקום שלי כמי שלמדה בעבר בבית המדרש, וחזרה אליו בשנים האחרונות דרך העיסוק בייצוג נשים בבתי הדין הרבניים. אולם הפער בין השניים - לימוד תורה וייצוג בבית הדין הרבני - הוא כל כך בלתי נסבל עד שאני מתקשה להעמיד אותם תחת שם משותף כלשהו. את לימוד התורה בבית המדרש חוויתי כגאולה של הנפש, כיצירה וכחירות, בניגוד גמור לדיכוי ולשעבוד שבהם אני פוגשת בבית הדין הרבני מדי יום.

הגרי"ד סולובייצ'יק קושר בין לימוד תורה לבין שיא האוטונומיה של האדם:

האדם בשקידתו על דלתות התורה מוצא את עצמותו ועצמאותו ובונה את עולמו כולו משלו, בלי סיוע חיצוני... ריבונות נפלאה ניתנה לו מאת הבורא, נותן התורה - את לימוד התורה.¹

חודש שבט תשע"ה. בית הדין הרבני בירושלים. אני נכנסת עם רינה (שם בדוי) לאולם הדיונים. שתינו במתח - האם הבעל יופיע הפעם? כבר ארבע שנים שרינה מנהלת הליך גירושין נגד הבעל, ארבע שנים שהיא מבקשת דבר אחד - גט. הבעל נכנס לאולם, ורינה נושמת קצת לרווחה. הדיין נכנס לאולם ומבקש לשמוע את שני הצדדים. לבעל האשמות קשות נגד האשה: קשה לחיות איתה, היא כל היום כעוסה, אולי היא אפילו חולת נפש. "אני רוצה שלום בית!", הוא מכריז. אני קמה ואומרת: אם היא באמת כל כך גרועה כמו שהבעל מתאר, אז בבקשה שייפטר ממנה, וייתן לה גט. הדיון נמשך, הדיין שואל שאלות, ברור לו שזוג שחי בנפרד כבר כמה שנים צריך להתגרש, אבל הוא מקפיד שלא להגיד לבעל מילה שעלולה להתפרש כיצירת לחץ, שחלילה וחס לא נגיע למצב של חשש מ'גט מעושה'. פתאום הבעל קם ובורח מהאולם, צועק לעבר רינה: "אני בחיים לא אתן לך גט!". רינה מתחילה לבכות. הדיין קובע דיון לעוד שלושה חודשים, וכשאני מבקשת שיקבע דיון קרוב יותר ויורה להביא את הבעל בצו הבאה, הוא צועק שנצא מיד מהאולם שלו. בדרך החוצה מבית הדין אנחנו נתקלות בבעל שמודיע כי שינה את דעתו והחליט שהוא בעצם רוצה לתת גט היום. מרגע זה עוברות עלי (ובוודאי שעל רינה) שעותיים מתוחות וקשות. בזמן כתיבת הגט אנחנו ממתנינים מחוץ לאולם. הבעל עומד קרוב לרינה ומשפיל אותה, מטיח בה האשמות קשות ביותר, לעיני כל באי בית הדין. ניסיון שלי לדבר איתו או להרחיק אותה גורר התפרצות של הבעל שמודיע כי אם רינה לא תשמע עכשיו את כל מה שיש לו להגיד,

¹ "על אהבת התורה וגאולת נפש הדור", בתוך: בסוד היחיד והיחד, ירושלים, תשל"ו.

לפתוח צהר לעולמן של הנשים המשועבדות-חלקית - בין שהדבר כרוך באשמת האשה, ובין אם הוא נוצר כתוצאה מזיקה של גבר אחר לאשה - אספר את סיפוריהן של יעל ושל לאה.

יעל היא אשה צעירה וגרושה והיא אמה לתינוקת בת חצי שנה. כאשר הגיעה יעל להירשם לנישואין עם בן זוגה החדש, נאמר לה שהיא מעוכבת מלהינשא ועליה להגיש בקשה להיתר נישואין בבית הדין הרבני. כיוון שהתינוקת שלה בת פחות משנתיים, המעמד שלה הוא לא של "פנויה" אלא של "מינקת חברו". כלומר, ההלכה מונעת ממנה להינשא לאחר מחשש שתפסיק להניק את התינוקת, ובכך ייפגעו זכויותיו של הבעל לשעבר, שאחת מהן היא הנקת בתו. במקרה דומה פסק בית הדין כך:⁴

האישה משועבדת לבעלה להניק את בנה וכופה אותה להניק כחלק ממצעשה ידיה... ואם מורדת מהנקה ופוסק החלב הרי שהיא מחויבת לשלם עבור שכר הנקה או תשלומים עבור תחליף חלב.

ובכן, יעל התייצבה בפני הדיינים, ובלי הכנה מוקדמת נשאלה שאלות אינטימיות ביותר על גופה ועל הנקת בתה. בהמשך נצטוותה להמציא לבית הדין אישור מאחות טיפת חלב, ורק לאחר כל אלו הגיעה הסאגה לסיימה ויעל הורשתה להינשא.

לאה, אשה בשנות השבעים לחייה התאלמנה פעמיים. למרבה השמחה, היא מצאה בן זוג חדש והגיעה איתו להירשם לנישואין בשעה טובה. רשם

הנישואין סירב לרשום אותה והפנה אותה לבית הדין הרבני כדי לקבל היתר מיוחד להינשא, וזאת כיוון שהיא נחשבת "אשה קטלנית". לאחר דיון, נתן בית הדין את פסק דינו וקבע כי:⁵

בית הדין וכל המופקד על סדרי הנישואין צריך להימנע משיתוף פעולה עם מי שבא לשאת "קטלנית"... אין זה איסור בנישואין כלל, אלא בשמירת הנפש מחשש סכנה.

בהמשך התריע בית הדין כי מדובר ב"סכנת נפשות גמורה" לאדם שמבקש להינשא עם "קטלנית". בסופו של דבר ולאחר הליך ארוך, העניק בית הדין ללאה את היתר הנישואין המיוחל תוך שהוא מתבסס על שלל טיעונים, והזוג נישא.

הסיפורים של יעל ושל לאה לא שונים במהותם מסיפוריהן של העגונות. הם רק נבדלים מהם במינון ובעוצמה שבה זיקת הקידושין פגעה בנשים. בעוד שחירותה של העגונה ניטלת ממנה באופן מלא, יום ויום ושעה שעה, והיא מנועה מחיי זוגיות והבאת

ידועה גם אמרתם של חז"ל שקושרת בין לימוד תורה לבין נפש בת חורין: "שאיין לך בן חורין, אלא מי שעוסק בתורה".²

מדברי בעל העקידה עולה גם שהחירות היא ערך נעלה וההשתעבדות היחידה הנעלה היא בפני ה' יתברך ולא בפני אדם בשר ודם אחר:

החירות והחופש דבר נכסף ונאות לכל בעל שכל, אך ההשתעבדות וההכנעה אל אשר יחויבם החירות, כי החירות והחפשיות האמיתיים הם ההשתעבדות למי שראוי לו, כגון המלך כשהוא נשמע לתורה ואז הוא בן חורין.³

אם כן, בעוד שלימוד התורה מיוצג על ידי ערך החירות לכל לומד ולומדת, ותיאור זה הולם את החוויה של רבים ורבות ששוקעים בלימוד בבית המדרש, הרי שהלכות סדר נשים מייצגות את ההפך הגמור עבור אשה נשואה שנכנסת בשערי בית הדין - שם משקיעים אותה בשעבוד הגוף והרוח לגבר שנישאה לו בעבר.

על הסיפור של רינה ועל שנות הסבל שלה, לא תשמעו בידעות חדשותיות וגם לא ברשתות החברתיות. הוא כל כך שכיח עד שאפילו הדיינים התקשו להסתיר את הפיהוק שלהם. רינה אפילו לא תיחשב כ"מסורבת גט" בסטיטיסטיקות שמפרסמת הנהלת בתי הדין מדי שנה, משום שבמקרה הזה (כמו גם במקרים חמורים בהרבה) בית הדין לא פסק שהבעל מחויב לתת גט. בכונה אני מדייקת להשתמש

במילה "בעל" - ולא בביטויים כמו: "איש" או "בן זוג" - כיוון שאין לי כל רצון לטשטש את הבעיה איתה אנו מתמודדים: גבר הוא עדיין הבעלים של אשה שאותה קידש.

אני רוצה להרחיב את היריעה ולתאר את מעמדן של נשים נוספות שההלכה מגבילה את חירותן להינשא. אמנם נשים שבעליהן מסרבים לתת להן גט ומותרים אותן בכלא שקוף, מעפילות בקלות לראש מצעד האומללות שההלכה מסוגלת להפיק (נראה שהממזרים הם היחידים שיכולים להתחרות איתן על התואר המפוקפק), אך הן מהוות רק את סימפטום הקצה. "הזקוקה לחליצה", "מינקת חברו", "מעוברת חברו", "מורדת" וגם "אשה קטלנית" - כל אלה הן הגדרות הלכתיות חיות ונושמות, אשר מצמצמות ומגבילות את חירותן של נשים, ולמעשה משעבדות אותן באופן חלקי, הגם שהן פחות ידועות למי שלא נכנס באופן שגרתי בשערי בתי הדין או לא בקי בהלכות אבן העזר. כדי לנסות

בשום סיטואציה אחרת לא הייתי מאפשרת למישהו להתייחס אליי כך - אבל אני מבינה שכדאי שאקריב את כבודי בשעה הקרובה למען הגט של רינה. אני מסתכלת על רינה ולוחשת לה: "רק עוד כמה דקות, ננסה לספוג את ההתנהגות שלו". סוף-סוף נכנסים לאולם הגיטין. רינה קיבלה את הגט והשתחררה

4 בית הדין הרבני האזורי בחיפה, 13.6.2012.
5 בית הדין הרבני האזורי בבאר שבע, 2.2.2014.

2 אבות, משנה ב.
3 ר' יצחק עראמה, בפירושו לדברים כו, א.

היתר הוצעו פתרונות רדיקליים, כמו יצירת מוסד נישואין הלכתי נטול קניין (למשל, על בסיס "נישואי בני נח" כהצעת ד"ר אריאל פיקאר, או "מעין קידושין", כהצעת פרופ' פלדבלום על יסוד נישואי חירש וחירשת), וכן פתרונות מתונים יותר בדמות יצירת תנאי בקידושין או תקנת קהל של הפקעת קידושין, שמטרתם למנוע את הקטגוריות ההלכתיות שמשעבדות נשים.

אני מבקשת להדגיש כי הקריאה לתיקון של מסגרת הנישואין היהודית לא מונעת אך ורק מדאגתי לאחיותי העגונות, המורדות והקטלניות. בדרישה ליצירת מוסד נישואין שאין בו שעבוד של גוף ונפש האשה, יש ערך בפני עצמה, ערך שהולך יד ביד עם אופייה ומהותה של הדרך שבה אנחנו תופסות את עצמנו כיום - בנות חורין שאיש אינו יכול לקנות אותנו או לשעבד אותנו.

המחיר הכבד שיוצר השעבוד מרחיק אותנו, כאמור, לא רק מהאוטונומיה שלנו, אלא גם מעבודת ה' שלנו. ראייה נוספת לכך אפשר למצוא בדברי אבודרהם ונימוקו לפטור נשים ממצוות עשה שהזמן גרמן:

לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו, ואם הייתה מחויבת במצוות עשה שהזמן גרמן אפשר שבשעת עשיית המצווה יצווה אותה הבעל לעשות מצוותו. ואם תעשה מצוות הבורא - אוי לה מבעלה. ואם תעשה מצוותו ותניח מצוות הבורא - אוי לה מיוצרה.⁷

רוב רובם של הזוגות מקיימים בימינו מערכת יחסים שונה לחלוטין מהמתואר אצל אבודרהם (שחי במאה ה-14), אך גם מדבריו ניתן ללמוד כיצד שעבוד בין בני אדם פוגע בקשר של האשה עם ה'.

ואולי, אם נשים יהיו בנות חורין במעמד הפרטי שלהן, יהיו לכך השלכות גם על המעמד הציבורי שלהן, לפחות כמו של העבד המשוחרר, כפי שעולה מהסיפור על רבי אליעזר ש"נכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה [למניין] ושחרר עבדו... ואמר רבי יהודה: כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר "לעולם בהם תעבדו".⁸ ועונה הגמרא: "שאני לדבר מצווה" - שונה הדבר לצורך מצווה, שאז מותר לשחרר.

ניצן כספי שילוני - עורכת דין במרכז צדק לנשים.

ילדים לעולם, הרי שהנשים המשועבדות-חלקית מנועות מכך רק באופן זמני, ובלי שמוטלת עליהן סנקציית הממזרות של ילדיהן. אולם באופן מהותי, נשים אלו אינן בנות חורין להמשיך בחייהן. הן עדיין קשורות לסיפור החיים הקודם שלהן, לגבר הקודם שאליו נתקדשו בעבר.

אני בוודאי לא מחדשת בקביעה שהדבר אשר יוצר את העגינות הוא מעשה הקידושין עצמו, ולא הבעל הרשע או בית הדין שלא מתאמץ מספיק. מעשה הקידושין מכניס את כל ציבור הנשים שחוסות תחת מוסד זה, למצב שבו הן עלולות, באופן פוטנציאלי, ליפול למעמד הלכתי שגיביל את חייהן. שלא לדבר על מעמדה של האשה הנחשדת בניאוף, ומניסיוני בבתי הדין, נטל ההוכחה הרובץ על הבעל כדי להכניס את אשתו לקטגוריה המפוקפקת הזו הוא קל כנוצה - והכול באשמת הגדרת "אשת איש".

וכעת נשאל: מי נפקדות מהרשימה האומללה הזאת של נשים המשועבדות על ידי בתי הדין הרבניים וההלכה? ה"סוטה" (אשה נחשדת שנסתרה עם אדם זר), ה"קטנה" שאחיה השיאו אותה, והאמה העבריינה. בקטגוריות הלכתיות אלו כבר איננו נפגשים בימינו, למרות שלא שמענו כי בתי הדין ישבו על המדוכה וניסו למצוא להן פתרונות. למעשה, הקטגוריות הללו פסקו להתקיים מעצמן, כשלא היו עוד רלוונטיות. המציאות היא שאנשים חדלו למכור את בנותיהם לאמה, כמו

גם לקדש ולהשיא אותן כשהן קטנות, כפי שהיה נהוג בעבר. ובאשר ל"סוטה" - כבר רבן יוחנן בן זכאי הפסיק את השקאת האשה במים המרים "משרבו המנאפים".⁹

באופן דומה, נראה לי שהפתרון האמיתי למצבי השעבוד האבסורדיים שתוארתי, יוכל להתרחש אך ורק כאשר בתי הדין יפסיקו לחפש פתרונות לנשים עגונות (להכניס בעלים לכלא, או לעשות להם שיימינג בפייסבוק) או לנשים המיניקות (לבקש אישור מטיפת חלב), ותחת זאת לעקור את הבעיה מהשורש כבר במועד הכניסה לנישואין. במילים אחרות: צריך להפסיק להתקדש ולקדש באופן שנוטל מנשים את חירותן ומשעבד אותן לבעל (ושימו לב: החירות ניטלת מנשים בלבד. חרם דרבנו גרשום לא השווה את מעמד האשה לאיש בפריזמה של איסור והיתר). ככה פשוט - כמו שהפסיקו לקנות עבדים על פי משנה ב' בפרק א' בקידושין, תפסיקו לקנות נשים על פי משנה א'. אל תשנו את ההלכה, תשנו את המציאות.

איני אשת הלכה אך רבים וגדולים ממני דנו בדרכי פתרון שונות לבעיות המוסריות שיוצר מוסד הקידושין, והציעו תחליפים. בין

7 תיקון התפילות וענייניהם, השער השלישי. 8 בבלי, ברכות מז, ע"ב.

9 סוטה ט, משנה ט.

כנגד ארבע בנות דיברה המדרשה

ארבע אחיות, כולן בוגרות מדרשת עין הנצי"ב,
מספרות על השפע וההשפעה

הילה אונא וריבה פריד

עם מרב (ברנסקי), תמר (הוברמן), אסנת ונעה לבית אריאלי

למה בחרתן לבוא ללמוד דווקא במדרשת עין הנצי"ב?

תמר: המון חברות שלנו הלכו גם הן למדרשה, ואנחנו בחרנו להצטרף אליהן, בעיקר משום שלא היו אז הרבה אופציות בסגנון הזה - או ברוריה או עין הנצי"ב - ורצינו לצאת קצת מירושלים והאזור...

מרב: למרות זאת, הבחירה שלנו ללכת למדרשה לפני כ-16 שנה לא הייתה ברורה מאליה בכלל. התגובה הראשונית של ההורים הייתה שזה קצת בזבוז זמן. גם שירות צבאי לבנות לא היה אז ברור מאליה. היום זה השתנה. ההורים 'למדו' מהילדים. כמו כן שאם נגיד להם את זה היום, אבא יכחיש...

תמר: מהבחינה האידיאולוגית, המדרשה הייתה אכן חלק מ'המסלול הטבעי' שלנו, אבל בעצם לא חיפשתי דרך שונה מהבית. אמנם, למדנו גמרא גם ב'פלך', אבל הרגשתי שלא מיציתי את הלימוד בבית ספר. חיפשתי מקום שיעניין ויאתגר אותי, ולא היה לי עניין ללכת ללמוד המון שיעורי אמונה כמו שלומדים, למשל, במדרשות שמרניות יותר. לא הגעתי למדרשה כדי 'להתחזק לפני הצבא', אלא פשוט רציתי ללמוד ולדעת עוד. ב'פלך' נחשפנו להמון דברים, אבל ידענו שאם לא נקדיש עכשיו זמן ללימוד תורה, זה לא יקרה אף פעם.

"המדרשה בעין הנצי"ב היא בשבילנו המשך ישיר לחיים של דתיים וחילוניים בכפר אדומים, לימודים בבית ספר 'פלך' הירושלמי, ובעיקר תוצאה של החינוך שקיבלנו בבית...".

מהמשפט הזה התחלנו, אבל בהמשך השיחה גילינו עד כמה הדברים לא מובנים מאליהם, עד כמה יש משמעות בבחירה ללמוד במדרשה, עבור כל אחת מהאחיות.

התאומות הבכורות, למדו במחזור השני של גרעין מעיין. כיום, שתיהן מתגוררות ברחובות (באותו רחוב), עם משפחותיהן. מרב נשואה לאודי, אמא לשלושה, סטודנטית לרפואה (שנה אחרונה). תמר נשואה לערן, אמא לשלושה, עובדת כמנהלת פרויקטים בחברת מובילאיי בירושלים.

אסנת למדה במדרשה בשנת תשע"ג, ונמצאת כעת בשלב הצבאי (ש...ש... סודי בהחלט). נעה, צעירת המשפחה, נחתה במדרשה בתחילת שנה זו, היישר מארצות הברית, שם שוהים ההורים בשליחות.

כולן חכמות, כולן נבונות, כולן יודעות את התורה... וכל המרבה לספר הרי זה משובח... - השיחה קלחה ונמשכה, הדברים והדבורות השתלבו, ובכל זאת ניסינו "לעשות סדר" כדי להבין כיצד כל אחת מהן חוותה את המדרשה ומהו המטען שהיא נושאת עמה לדרך.

נעה: נכון, הלימוד במדרשה פותח. הוא גורם לי לרצות לא להפסיק ללמוד, לעומת בית הספר שיוצר הרבה פעמים תחושה אנטי-לימודית.

מרב: כשאני חושבת על שיעורים שזכורים לי, עולים מיד בראש שיעורי הגמרא עם הרב שמחה, שהיה הרב של שדה אילן. הוא לימד באופן מיוחד, חצי-חסידי. אני זוכרת לטובה גם את ה'סדרים' בימי חמישי, וגם את ה'חוגים' עם הרב אסי בלנק. בכל פעם הוא הזמין חצי מבנות הגרעין לביתו, והיינו יושבים ומדברים לעומק. חלק בלתי נפרד מהזיכרון הטוב הזה הם הבראוניז שהוא אפה לנו, שהיו 'חבל על הזמן'. כיוון שכולנו היינו בדיאטה לקראת הצבא, היינו לוקחות רק חצי עוגייה, ואז עוד חצי ועוד חצי...

אסנת: היה המון מגוון בלימוד. אהבתי את השיעורים של הרב ביגמן. הייתי יכולה לסיים שיעור בלי לדעת מה בדיוק נאמר שם, אבל להרגיש שזה היה 'וואו'. למדתי איתו "פחד יצחק". זו הייתה הפעם הראשונה שלמדתי חסידות. במשפחה שלנו כולם רצינונליים, ליטאים, וללמוד ליקוטי מוהר"ן זו הייתה חוויה...

מרב: אני זוכרת שלמדנו את כתבי הרב קוק והרב סולובייצ'יק. התחברתי לזה כי היה בשיעורים האלה הרבה גיוון. אהבנו גם מאוד את שיעורי התנ"ך עם חזי כהן, ואת השיעורים של הרב יצחק בן פוי, בהם למדנו מדרשים.

נעה: אני גם נהנית מהמגוון, אבל בעיקר בוחרת לשבת בבית המדרש, בחברותא או לבד, במקום להיכנס לשיעור. זה קו שהמדרשה מעודדת - לפתח את היכולת שלנו ללמוד לבד. למרות שהספרייה במדרשה היא לא גדולה, היא מאוד מגוונת. אני בוחרת ספר ולומדת בו, לבד או בחברותא. בתקופה האחרונה למדתי עם חברה מכתבי הרב שג"ר.

אסנת: אני זוכרת את "היום הפתוח", כשבאתי לבדוק את המדרשה. התחושה העיקרית הייתה שהגעתי "הביתה". התלהבתי מבית המדרש, שהוא קרוואן לא כל כך מסודר ויפה, אבל כזה שנותן הרגשה של "בית". הרגשתי מיד שזה המקום שלי. אהבתי גם את העובדה שבמהלך היום, בית המדרש פתוח ופנוי, וכל אחת יכולה לבחור לשבת ללמוד בו. אני גם ידעתי שלא אלך 'עם העדר' לצבא ולכן היה חשוב לי לרכוש כלים. חיפשתי גם ידע הלכתי, וגם להיות מוכנה לכל השאלות שישאלו אותי החברים בצבא. באמת, אחרי שלמדתי במדרשה, אני יודעת הרבה יותר למה ומה להשיב. זו בהחלט הכנה לצבא וגם הכנה לחיים.

נעה: בכיתה י"ב גרתי בארצות הברית, ולכן היה ברור מאליו שאנסה קודם כול במדרשת עין הנצי"ב. אחרי שלושה ימים במדרשה, כבר ידעתי שזה מתאים לי. לא רציתי משהו יותר מידי 'רוקני' ודוסי, וגם לא מכינה מעורבת, למרות שאני מאמינה בדרך הזו. רציתי שנה שבה אני לא מתעסקת בענייני חברה אלא לומדת ומפתחת את עצמי לפני שאני נכנסת לצבא.

עוד עלו בסבב הזה זיכרונות של עובש בקראוונים, טווסים וג'וקים, ומזגנים שהפסיקו לפעול דווקא באמצע הקיץ, אבל עד כה הצלחנו לשמור איכשהו על הרצף הכרונולוגי.

כאשר התחילו האחיות להעלות שמות של שיעורים ור"מים נוצרה ערבוביה, ואולי דווקא היא ממחישה יפה את מהות החוויה במדרשה -

תמר: עד היום אני זוכרת שיעור שאהבתי במיוחד - וזה היה דווקא שיעור בקיאות בגמרא, שהתקיים כל יום, בשעות הלילה. ממש אהבתי את הקביעות והרצף, ואת סגנון הלימוד המיוחד של הר"מ, שבחר להתעלם מהפיסוק והתרגום. אהבתי גם את השיעורים של הרב אלי כאהן ז"ל, עיון בסוגיות מטא-הלכתיות. זה היה לימוד שכלתני, אבל מאוד פותח.

נעה: בעיניי מה שחשוב הוא לשאול. מי שלא שואל - לא חווה את היהדות ואת עולם לימוד התורה.

יהיה מי שיגיד שהדרך הזו "מכשירה" את ה"לייט"...
ואתן בעצם "דתיות-לייט" שבחורות מה שנוח לכן.

מרב: "שיגיד..." (והבעת הפנים שלה מילאה את מקום המילים החסרות).

תמר: אני שונאת את ההגדרה "דתי-לייט", ואני לא מוכנה להגדיר את עצמי או שאחרים יגדירו אותי "דתייה-לייט". איך אפשר להגדיר בכלל, הרי בסוף אף אחד לא מצליח לקיים תרי"ג מצוות.

אסנת: ההלכה והמחויבות אליה הם חלק מדרך החיים שלנו, אבל המון פעמים אנחנו מתאימות את היהדות אלינו, ואז מה שמגיע אותנו זה לא רק המחויבות להלכה. השאלה היא מה עדיף - יהדות רחבה והרבה אנשים בתוכה, או יהדות צרה עם ציבור קטן. הלימוד במדרשה נתן לי כלים להיות דתייה. במדרשה לא רק "מדברים הלכה", לא אומרים איך להתלבש ומה צריך לעשות. המורים מקפידים על עצמם ומקנים דרך, אבל אין כפייה. זו בעיניי הדרך הכי אמיתית ומשכנעת. אני, למשל, הקפדתי על תפילות בכל יום, אבל אף אחד לא עקב אחרי...

תמר: אני, בשלב הזה של חיי, כבר לא בדיון של כמה תפילות ומה ללבוש... אני מעבר לזה. אני לא מסתכלת על אף אחד ולא מוכנה שאף אחד יסתכל עלי. הדרך שלי היא מה שקבעתי לעצמי. להגיד שאני מאה אחוז? לא ממש, אבל בשום דבר בחיים אנחנו לא 100%. עם זאת, חשוב לי, למשל, שאנשים ידעו שאני דתייה, אז אני אומרת את זה בכל מקום שבו אני נמצאת במסגרת העבודה ובכלל. אני לא צריכה חצאית וכיסוי ראש כדי שידעו שאני דתייה...

אסנת: אני כן הולכת עם חצאית במדי א' כי חשוב לי שידעו שאני דתייה ושיש חיילות דתיות בצבא.

תמר: אני למדתי בחברותא מסכת סוטה. הלכנו לשאול איזה מורה אם כדאי לנו ללמוד את 'מסכת סוכה', ומשום-מה הוא שמע ששאלנו על 'מסכת סוטה', ואמר: 'מסכת סוטה זה מצוין'... אז למדנו מסכת סוטה.

המילה 'מגוון' חזרה על עצמה בווריאציות שונות
בדברים של כולכן - איזה גוונים מיוחדים ביהדות,
גיליתן במדרשה?

מרב: המדרשה היא הטרוגנית הרבה יותר מ'פלך', גם מבחינת המורים וגם מבחינת השיעורים.

אסנת: מחבר'ה שלי מהישוב שלמדו במכינות, הבנתי שמלמדים אותם שיש דרך נכונה. במדרשת עין הנצי"ב החינוך הוא לפתיחות, לשאילת שאלות. בהרבה מהמכינות והמדרשות מכוונים מה לחשוב, אבל אני אהבתי שבמדרשה מלמדים לחשוב באופן עצמאי, ובעיקר - לחשוב!

מרב: הרב אלי חינוך אותנו שהעיקר זה להפוך את התורה לחלק מהחיים, ושרק כך כל אחד מגיע ל"מקום שלו", אבל מתוך מחויבות להלכה. זה עבר אלינו חזק מאוד. השיעורים של הרב אלי היו שיעורים מרכזיים במדרשה בתקופה שלנו. העיקרון היה להפוך את ההלכה לאמונה. בכוונה בחרו במדרשה ר"מים בעלי גישות שונות, דעות שונות וגם מקצועות שונים, ואפילו מנוגדים. בעיניי זו הדרך הכי טובה למצוא את המקום האישי שלך ביהדות. כשיש דרך אחת, וקשה להתחבר אליה - יש מצב שלא תמצאי את המקום שלך, וכך הלכה לאיבוד שנה שלמה, אם לא כל הדרך.

תמר: אני מאוד מתחברת לרעיון הזה. יהדות היא עולם מאוד רחב, וכולם יכולים למצוא בה את עצמם. לי, למשל, לא היה מרד נעורים דתי כי לא הייתה לי סיבה למרוד. אני חושבת שדווקא בגלל החינוך הליברלי, הרגשתי בכל שלב שאני מוצאת את מקומי בתוך העולם הדתי, למרות שהתפיסה הדתית השתנתה עם השנים.

בשלב הזה נעה מגלה: ויש עוד סיבה... אל תתחמקי...

כל האחיות מצטרפות ללחץ, עד שאסנת מודה: נכון, חצאית גם יותר יפה עלי...

האווירה הפתוחה והטובה אפשרה להכניס "פצצה" לדיון - פמיניזם דתי.

עד כמה הנושא הפמיניסטי התחדש או התחדד לכן כשלמתדתן במדרשה?

אסנת: גדלנו בבית ליברלי ופמיניסטי. אנחנו קראנו בתורה בבת המצווה, מרב ותמר עושות קידוש בבתים שלהן. אפשר להגיד שחינו ב'בועה' פמיניסטית, ומבחינתי אין אופציה אחרת. דווקא בעין הנצי"ב נפגשתי עם בנות שלא מוכנות לשמוע את המילה "פמיניזם". באות למדרשה בנות מכל הסוגים של החינוך הצינוני-דתי...

תמר: לאחרונה התחדד לי שהחיים ביישוב מעורב של דתיים וחילוניים, הקהו את ההתייחסות המגדרית. הזהות שלנו הייתה יותר לפי "דתי"-חילוני" ופחות לפי "בן"-בת". זו באמת הייתה 'בועה'. הייתי מופתעת מאוד כאשר גיליתי שבבית הספר של הבן שלי יצרו הפרדה בין בנים לבנות: הם לומדים גמרא, והן לומדות משנה. אני מנסה להשפיע ולשנות, ואני פועלת בימים אלה להקמת בית ספר מעורב דתי חילוני, כאן ברחובות.

מרב: גם אני משתדלת לקחת אחריות בקהילה ולחזק את מקומן של הנשים. כשהציעו לקיים חוג משניות לילדי כיתות א'-ג', מיד התנדבתי. עשיתי את זה גם כי חשוב לי שלבת שלי, שירה, ייראה טבעי שנשים מלמדות תורה. אצלנו במשפחה, ההתקדמות בתחום של לימוד תורה היא עניין של אופי ולא של מגדר. אני יותר "הסמן הלימודי" בבית, לכן יותר טבעי שאני זאת שאלמד ואתן שיעורים. מה שמפריע לי הוא שעד היום בבית הספר של הבנות שלי, נשארו מאחור בנושא המודעות לשוויון המגדרי. אפילו בספרים החדשים שיצאו לאור השנה, אפשר למצוא כתוב שאמא עושה את ההכנות לשבת ואבא הולך לבית הכנסת...

נעה: הגישה שנשים עושות את הקידוש בבית לא פתוחה לדיון בעיניי. כך גדלנו וכך יהיה גם אצלי, אבל ההגדרה לא חשובה בעיניי. אני עושה ואעשה את הדברים האלה כי אני מאמינה בהם ממקום של שוויון וחיבור ליהדות, ולא כי אני נלחמת בשם הפמיניזם. אף פעם לא אמרתי שאני פמיניסטית...

תמר: אם את אומרת שאת לא פמיניסטית, את לא מבינה מה זה... קשה לי עם זה שיש איזה פחד מהתדמית של פמיניסטית. אני אף פעם לא הרגשתי שאפשר לא להיות פמיניסטית. יש לי אפס הבנה לנשים שדוגלות בשוויון, אבל נרתעות מהמילה פמיניזם.

הפרויקט הבא שלי, אחרי הקמת בית ספר מעורב, יהיה הקמת מניין משתף. יש לי דד ליי - עד שהבן שלי יגיע לשלב שבו

יתחיל ללמוד לקרוא בתורה לקראת הבר-מצווה. בעיניי, הריטואל הדתי מאוד חשוב. כשבחרים להיות אנשים דתיים ולהקים משפחה דתית, זה הופך להיות חלק משמעותי בחיים. הייתה תקופה שזה לא עניין אותי, והיום זה חשוב לי יותר. אני זוכרת מעין הנצי"ב את התפילות היפות וה'סליחות' המרגשות, אבל היום פחות מתאים לי לקיים תפילות נפרדות לנשים, כי אני רוצה להיות עם כל המשפחה שלי.

נעה: לי פחות חשוב מניין משתף. סבבה לי בבית כנסת רגיל... אולי כשיהיה לי בעל זה יהיה אחרת...

נעה לא מצליחה לגמור את המשפט, כי אחיותיה מתנפלות עליה בנוזיפה: "בעל?!?".

יכול להיות ש"המלחמה הפמיניסטית" נגמרה? מבחינתכן, הגענו לכל מה שרצינו?

תמר: עד שלא תהיה אשה שתוסמך לרבנות, ה"מלחמה" לא תיגמר.

אסנת: הרבה בנות בגילי מרגישות ש"המלחמות" נעשו כבר בשבילן. חוץ מזה, לא לכל אחת יש דחף להילחם...

מרב: צריך עוד לשנות את יחס הרבנות לגירושין, את נושא מסורבות הגט. ה"מלחמה" לא נגמרה, אבל היא שונה. פעם ה"מלחמה" הייתה שיאפשרו לנשים ללמוד גמרא, אני זוכרת דיונים קשים והיו שטענו שבגללנו יש אינתיפאדה... היום יש משימות חדשות!

ומה עם הגברים ב"מלחמה" הזו?

אסנת: הלוואי שהבנים היו משתתפים איתנו ב"מלחמה הפמיניסטית". אבא שלנו נלחם, אבל אני לא מכירה עוד הרבה גברים ובנים אחרים שמודעים לכך. אני רוצה להתחתן עם מישהו שהוא פמיניסט, ושיסכים להגיד שהוא פמיניסט.

תמר: יש לי שלושה בנים, ואני מבינה עכשיו שיותר קשה לגדל בנים פמיניסטיים, מאשר לגדל בנות פמיניסטיות...

נעה: אנחנו לומדות במדרשה שיעור מגדר - על התפתחות הפמיניזם ועל כל הדילמות. אני מרגישה שצריך להעביר לבנים את השיעור הזה הרבה יותר מאשר לנו.

מרב: הרב אלי חיתן אותנו, ואני זוכרת שבמפגשי ההכנה לפני החתונה הוא שאל את בן הזוג שלי, אם גם הוא לומד עם מישהו. הרב אלי לא הסכים לכך שרק אני אלמד והוא לא ילמד. גם העובדה שהחלטתי ללמוד רפואה לא הייתה שאלה בנוגיות שלנו. ברור שזה מחייב את בן הזוג, אבל זה מתקבל בטבעיות. תמר טסה כל חודש לשלושה ימים בחו"ל, במסגרת עבודתה, ואין על זה שאלה. מי שלא פמיניסטי בדעותיו ובאורח חייו, לא יסתדר איתנו ואנחנו לא איתו... מה שחשוב ומפריע לי בנושא הזה - גם בן הזוג שלי מתייחס אליו באותה דרך ובאותה מידה. כנראה שזה נובע מאיך שאמא שלו גידלה אותו, והיא גידלה

לסיים - מה אתן מאחלות למדרשה ביום חגה?

אסנת: אני מאחלת למדרשה שתפתח עוד מסלולים מתקדמים לנשים, ושבוגרות יבואו ללמוד וללמד בה. אני מעריכה מאוד את הרב יצחק בן דוד, אבל הייתי רוצה שרחל קרן תהיה ראשת המדרשה. לדעתי, אשה צריכה לעמוד בראש מדרשה לבנות. אולי בעולם אידיאלי לא היה צריך להתייחס למגדר, אבל כיוון שעדיין לא הגענו לשם - צריך לתת העדפה מתקנת ולשים אשה בראש המדרשה.

מרב: אני מאחלת למדרשת עין הנצי"ב להיות בשורה אחת עם ישיבות ומדרשות נחשבות אחרות, ושיותר אנשים ונשים ירצו ללמוד וללמד שם. איחול נוסף הוא שהר"מים והר"מיות של המדרשה ילמדו בישיבת מעלה גלבו, ולא שרק ממעלה גלבו יבואו ללמוד בעין הנצי"ב... הם ראויים וטובים לא פחות.

נעה: נקודת החזקה של המדרשה בעיני היא היכולת לדבר על הכול, גם על נושאים שבמקומות אחרים מפקחים לגעת בהם. לדוגמה, השנה פגשנו במסגרת המדרשה הומו דתי ולסבית דתייה, וזו הייתה אחת החוויות הכי מעניינות עבורי. אני רוצה שהמדרשה תמשיך לא לפחד לדבר על כל הדברים האלה בפתחות ובאומץ. אני מאחלת שהקו הזה תמיד יישאר, שלא יפחדו כלל. אמנם, אני רק בתחילת הדרך, אבל כבר עברתי כמה דברים, ובכל זאת הלימוד במדרשה הוא מבחינתי החוויה הכי משמעותית...

הזמן עבר מהר. כמעט "וְהָיוּ מְסֻפְרוֹת... כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה", עד שבאו התלמידות בעבר ובהווה והזכירו לנו: אתן עוד צריכות להגיע הביתה, עד "זמן קריאת שמע של שחרית!".

סגרנו את המחברת וכיבינו את הטייפ, התארגנו בדברי תודה ופרידה.

ואז, **אסנת** לא יכלה להתאפק עוד: חשוב לי גם להגיד שאני הרגשתי במדרשה שינוי ממש פיזי! במדרשה גיליתי מקום שלא הכרתי בעצמי. תחושת מלאות, שלא ידעתי שיש כזו... עכשיו, בצבא, המקום הזה התרוקן - ואני מרגישה ממש פיזית את החוסר! אחיותיה הבכורות קצת הופתעו ומשום-מה הרגישו צורך להתנצל: טוב, את תמיד היית הכי רגשית ומחוברת בינינו... אנחנו יותר רציונליות... אבל אולי פעם הרגשנו ככה, ושכחנו... החיים קצת מפריעים...

האחות הצעירה טרחה להסביר: אנחנו דור שונה! היום, גם במדרשה וגם בכלל, יותר מתחברים לרגשות ויותר מדברים עליהם...

ואנחנו - לקחנו איתנו הלאה את "תחושת המלאות" הזו, שיוצרת מדרשת עין הנצי"ב, ושבאה לידי ביטוי במפגש העשיר. אכן, "על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומקפלת למקום עלינו".

אותו טוב... במדרשת עין הנצי"ב המסר החזק הוא לשלב את היהדות בחיים שלנו. איך אפשר לשלב משהו כל כך מנוגד למי שאני ולמה שאני מאמינה בו בחיים? אם לא הייתי יכולה להכניס את הפמיניזם שלי לתוך היהדות שלי - לא הייתי יכולה להמשיך להיות דתייה. זו הדרך שלי לשמר את היהדות בתוכי, לשלב בה את הגישה הפמיניסטית.

עד כמה הלימודים במדרשה השאירו אצלכם חותם שמשפיע הלאה? האם שנה היא לא פרק זמן קצר מדי לתהליך משמעותי בלימוד תורה?

אסנת: היום, כשאני בצבא, חסרים לי מאוד המפגשים עם צוות המדרשה, כמו שיש לבנות של הגרעין. אני מגיעה לרוב השבתות של הגרעין כי זה חשוב לי. אני רוצה ללמוד עוד, ועדיין לא יודעת איך יקרה. אני יודעת שאני אחזור ללמוד במסגרת כלשהי אחרי הצבא.

תמר: זוכרות את העוגיות של הרב אסי? הוא הביא אותן גם אחר כך לביקורים בצבא. אני זוכרת לטובה את הליווי של המדרשה בתקופה הזו. עין הנצי"ב היא נקודה משמעותית בחיי של לימוד תורה לשמה. אחת התקופות הכי כיפיות, שהיה בה שילוב של יציאה מהבית לעצמאות ומפגש עם הרבה דמויות ותכנים משמעותיים לכל החיים. היכולת שלי לפתוח גמרא, ובעצם כל ספר שאני רוצה, היא נכס שרכשתי במדרשה. אמנם מאז שסיימתי את המדרשה, לא חזרתי ללמוד תורה באופן רציני, אבל זה פשוט שם. אני מכירה וזוכרת המון דברים.

אסנת: שאלת המשך הלימוד תלויה במה שכל אחת רוצה לעשות בחייה. אם יש לך שאיפות להיות פוסקת הלכה - תמשיכי ללמוד. יש לי כיום כלים ראשוניים לגשת לדברים. אני יודעת לפתוח גמרא, נחשפתי לגוונים שונים של ספרים. זו הייתה שנה שנותנת טעם של עוד ואפשרות לעוד. יש מספיק מקומות להמשיך ללמוד עבור מי שרוצה בזה, אך אין הרבה נשים שמוכנות ורוצות להקדיש עשר שנים ללימוד תורה.

תמר: גם שנה זה אחלה. הלימוד המעמיק וארוך הטווח הוא שונה. לי אישית אין צורך להמשיך ללמוד ולהתפלפל. אני מרוצה מאוד ממה שלמדתי בעין הנצי"ב. הייתי יכולה לבחור להמשיך אם הייתי רוצה, אבל בחרתי ללכת לכיוון אחר שמתאים לי יותר.

מרב: גם שנה אחת היא לא "בזבוז זמן". המדרשות מספקות את קרש הקפיצה להמשך. הייתי שמחה שיהיו יותר מקומות שתהיה בהם אופציה להמשך, אבל זה טוב גם כשהמדרגה היא רחבה, ולא רק אם כולן עולות במדרגות. היום שום ספר לא סגור בפניי. אני אגיד דבר תורה בכל הזדמנות בלי לחשוב פעמיים. למדתי מה שמאפשר לי לפתוח ספר הלכה, כשיש לי שאלה. מהבחינה הזו, מדרשת עין הנצי"ב חיזקה גם את המסר של אוטונומיה דתית, שבא כבר מהבית.

" כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה' "

נשים בעולמה של תורה - למה ולאן?

רחל כוכבא אילון

שעות השינה שלו כדי להפוך לרופא! התורה דורשת מאיתנו להשקיע במשפחה. העובדה שאנו נמצאים עם המשפחה רק מעצימה את התורה שלנו ולא מנוגדת לה. "אנו רוצים אנשי תורה שיכולים לדבר עם אנשים אחרים, להקשיב להם, לעבור תהליכים. לא אנשים 'קרים' ומשכילים שספונים בבית המדרש לבדם בדיון על קוצו של 'ראשון' זה או אחר."

לעומתן טענו אחרות:

"אנו נשים שבאו ללמוד תורה, ולא באנו לייצר תורה שונה ממה שלמדו עד כה בכל אלפי שנות התורה שבעל פה." "אין היום שום אפשרות לאשה ללמוד תורה באיכות ובכמות כמו שגברים לומדים בישיבות."

בנוסף נאמר: "כדי לגדול בתורה, צריך ללמוד אותה. כדי לדעת תורה, צריך להשקיע זמן ומשאבים רבים, כמו בכל תחום מקצועי אחר. איך מישהי יכולה להיות 'גדולת דור' אם היא לומדת רק ארבעה ימים בשבוע מ-8:00 עד 16:00, כדי להספיק להוציא את הילדים מהגן?!"

אינני באה במאמר זה לפתור את כל הבעיות ולענות על כל הצרכים של כל אחת שנכנסת לעולם התורה. פשוט

בעיניי שאי אפשר לאף אדם להיות מומחה בתחום מסוים בלי להשקיע בו זמן רב ומאמץ, וזה ודאי יבוא על חשבון דברים אחרים. העובדה שאנו נשים ואנו ההרות, היולדות והמניקות, לא מחייבת אותנו לבחור דווקא בבית המשפחה ולא בבית המדרש (כמו בכל קריירה אחרת וקל וחומר כאן). השאלה צריכה להיות רק מכיוון של חלוקת משאבים - במה נשקיע את מירב הזמן והכוחות העומדים לרשותנו? זה נכון גם לגבי ההחלטה האם נשב בחדר העבודה להכין שיעור במקום לצאת לבלות בקולנוע,

לאחר שנתיים של הפסקה, זכיתי השנה לחזור לבית המדרש במגדל עוז, ואני לומדת ב"תכנית המתקדמת", המיועדת לנשים בעלות רקע בלימודי קודש ומשתתפות בה בעיקר בוגרות המסלול השנתי של בית המדרש במגדל עוז.

במהלך שבת משותפת לנשות התכנית ובני משפחותיהן בבית המדרש ניסינו לברר מה הניע כל אחת מן הנשים לבוא ללמוד בתכנית. מסתבר, שאף אחת מאיתנו לא השתמשה במונחים כגון "שליחות", "צורך של עם ישראל", "מעמד האשה", "פמיניזם" וכדומה. בשיחות עלו הצורך והרצון האישיים ביותר שלנו. אחת דיברה על אהבת תורה, וחברתה ציינה את השפעת התורה על חייה האישיים והמשפחתיים. אשה אחרת תיארה את הצורך בקרבת ה', ותלמידה נוספת את הסקרנות והרעב לדעת ולהכיר. ועוד ועוד.

עם דמדומי חמה וזמירות סעודה שלישית, התעוררו שתי שאלות מהותיות.

האחת: מהי מידת ההתמדה וההתמסרות שרצוי או ניתן לדרוש מנשים, על מנת שיוכלו לגדול בתורה, להיות חלק מהשיח הרבני-תורני ולהשתלב בהנהגת הקהילות?

השאלה השנייה: האם כדי לגדול בתורה צריך לוותר על שעות עם הילדים? ובמילים אחרות: אולי כניסת נשים לעולם התורה אמורה לפתוח דרך לימוד תורה אחרת ולפתח אנשי תורה אחרים, בעלי יכולת חיבור פשוטה יותר בין "התורה" ו"החיים"?

נשמעו אמירות (ציטוטים לגמרי לא מדויקים), כגון:

"איננו רוצים ליצור תקופת לימודים והתמחות המקבילה ללימודי רפואה, בהם הרופא מוותר על ביתו ומשפחתו ועל

* ישעיהו יא, ט.

כבת ונכדה לאנשי עין הנצי"ב
(משפחת אבישר), אני יודעת ומזכירה
תמיד שמדרשת עין הנצי"ב היא המדרשה
הראשונה לנשים בארץ. כיום שניים
מהדודים שלי מלמדים במדרשה.
ברור לי שקיומו של בית המדרש מגדל
עז, לא היה יכול להתרחש בלי החלוציות
של מדרשת עין הנצי"ב, ועל כך אני מודה
למקימיה.

בתחומי הקהילה ו"כישורי החיים", על חשבון התפתחות הלימוד
האישית שלו. אני מסכימה שתורתו של הרב והמחנך היא תורה
מורכבת ושלמה לא פחות משל הלמדן! אך כל נולול בלמדן -
בזכות חידוש שימצא בהבנת ה'ראשונים' על דברי ר' זירא אולי
גם רב הקהילה יוכל לפתור לזוג מסוים בעיה קשה ביותר.

אינני מאמינה במהותנות שמייחסים ללימוד תורה של אשה או
גבר, כמו שאינני מאמינה ש"נשיות" ו"גבריות" הם מרכיבים
מהותניים בכל אדם.

לכן, בעיניי צריכים להיות שני מודלים של נשות תורה, כמו אצל
אנשי התורה. אשת התורה המנהיגה, הפוסקת, הרמ"ת, לצד
אשת התורה הלמדנית, המשכילה, "העילוי". בע"ה, בחלומי יש
בבית המדרש שני מסלולים - מסלול להנהגה תורנית, פסיקה
וחינוך, ומסלול ללמדניות. בנוסף לחברותות ולשיעורי העיון,
במסלול הראשון ודאי יהיו גם הרצאות מקצועיות וסדנאות,
ואילו במסלול השני יהיו שעות על שעות של לימוד עצמי,
כתיבת חידושים ושיבה בבית המדרש יחד עם התלמידות
הצעירות.

איזו אשה מתאימה לאיזה מסלול? כל אחת שחפצה להעמיק
בעולם התורה, תצטרך לשאול את עצמה לאן נפשה נוטה ומה
הכישורים שלה ואז תוכל לבחור. וכן, זו צריכה להיות בחירה.

רחל כוכבא אילון - חברת קיבוץ מגדל עז, נשואה
לישראל, בן עין הנצי"ב, ואם ליש. תלמידת
"התכנית המתקדמת" בגמרא בבית המדרש מגדל
עז, מטפלת בגיל הרך.

בחלומי יש בבית המדרש שני מסלולים:
- מסלול להנהגה תורנית, פסיקה וחינוך,
ומסלול ללמדניות. בנוסף לחברותות
ולשיעורי העיון, במסלול הראשון ודאי
יהיו גם הרצאות מקצועיות וסדנאות, ואילו
במסלול השני יהיו שעות על שעות של
לימוד עצמי, כתיבת חידושים ושיבה בבית
המדרש יחד עם התלמידות הצעירות

ולא בהכרח במקום להכין את ארוחת הערב (אם זה מה שהאשה
עושה בבית). לדעתי, זו הכרעה זוגית ומשפחתית והיא תלויה
בחלוקת ה"נטל" של בית ומשפחה. אלה לא נקבעים לנו על ידי
גורם חיצוני, אלא כל זוג וכל משפחה יקבעו בעצמם את תפקידי
האיש והאשה בכל תחום.

עם זאת, ברצוני להציע כיוון מסוים לדרך, שאותה כדאי ליצור
ולחזק כדי שנמצא את מקומנו (גם) כנשים מובילות בעולם
התורה.

לדעתי, ישנם שני מודלים של אנשי תורה. המודל הראשון הוא:
רבני הקהילות, הפוסקים, המנהיגים והמחנכים. המודל השני
הוא: הלמדן בשיבה, המשכיל, החדשן, "העילוי", השקדן.

כדי להיות רב קהילה או מנהיג רוחני, צריך להתמקצע בתחומי
התורה השונים, אבל להתמחות ב"קהילה". כלומר, צריך גם
ללמוד ולדעת להרצות, לשוחח, לייעץ, לזהות קשיים בקרב
האנשים, להאיר פנים. צריך לעמול ולהתמסר לאנשים. בשביל
להוביל קהילה בדרך התורה, ודאי צריך ידע, אך בעיקר כריזמה,
פתיחות, רגישות וסבלנות.

כדי להיות העילוי של השיבה, צריך לשקוד יומם וליילה על
הספרים. צריך לשנן, לחקור, לנתח, להגיע ראשון לבית המדרש
ולצאת אחרון. צריך זיכרון מצוין, יכולת ניתוח והתמדה. צריך
לעמול ולהתמסר למילים.

בעיניי, ודאי שראוי שגם העילוי יוכל להיות חלק משיח רוחני,
וכן ודאי שעליו להאיר פנים ולהיות בעל מידות טובות. אבל,
תפקידו החשוב - פיתוח וקידום עולם התורה לשמה - יוכל
להתבצע רק תוך ויתור מסוים על קהילתיות.

כשם שהלמדן מוותר על הקהילתיות, כך המנהיג מוותר על
הרחבת הידע. אם משקיעים שעה בשבוע בסדנת שיתוף ושיקוף,
זה בא על חשבון שעה של פיצוח 'קצות' או 'תוספות'.

ברור שעל רב קהילה להמשיך ללמוד בעצמו ולהעשיר את רמת
הידע שלו בכל חדרי התורה. אולם, עליו להשקיע זמן ומאמצים

נפש יהודייה הומייה - היכן?

לא רק לימוד תורה - גם תפילה ומעורבות של נשים בבית הכנסת

אסתר אלכסנדר

בתפילה בבית הכנסת כאשה, אני מכירה רק את המקום הפסיבי, המרוחק והמכונס פנימה. וכמו רבים אחרים, לעתים הצלחתי והתכוונתי, ולעתים מצאתי את עצמי במקומות אחרים שכלל לא שייכים לתפילה.

משזכיתי להיות חזנית בתפילת קבלת שבת, במניין משותף, חוויתי התרגשות גדולה מאוד. הרגשתי שהמעורבות הזו בתפילה מעצימה אותי, מחברת אותי, והתפילה הופכת להרבה יותר משמעותית. בעקבות זאת, גם המחויבות שלי ויכולת ההתמדה עלו מדרגה.

קשה לי עם הפער האדיר בין המקום שלי בתחומי חיים אחרים לבין המקום שלי בבית הכנסת. כאדם מאמין, יש לי מחויבות להתקדם בעבודת ה' שלי ואסור לי להשלים עם הפסיביות וההשתקה שנכפות עלי. אסור לי לקבל את ההבדלים בין העמידה שלי בחזית העשייה בתחומים אחרים, ובין ההסתגרות וההשתקה שלי בבית הכנסת.

מחנה למדנו על התפילה:

“וּתְקַם חֲנָה אַחֲרַי אֲכַלָּה בְשֵׁלָה וְאַחֲרַי שְׁתָּה וְעַלֵי הַכֹּהֵן יֵשֵׁב עַל הַכֹּסֵף עַל מְזוֹזוֹת הַיֵּכָל ה' . וְהָיָא מֶרֶת נֶפֶשׁ וְתַתְּפַלֵּל עַל ה' וְכִכָּה תִבְכֶּה . וְתִדְרַךְ נֶדֶר וְתֹאמַר ה' צְבָאוֹת אִם רָאָה תִרְאֶה בְּעֵינַי אֲמַתְךָ וְזָכַרְתָּנִי וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת אֲמַתְךָ וְנִתְתָּה לְאֲמַתְךָ זָרַע אֲנָשִׁים וְנִתְתִּיו לָהּ כֹּל יְמֵי חַיֵּיו וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ . וְהָיָה כִּי הִרְבַּתָּה לְהַתְּפַלֵּל לִפְנֵי ה' וְעַלֵי שִׁמְרָת אֶת פִּיהָ . וְחֲנָה הִיא מְדַבֵּרַת עַל לִבָּהּ רַק שִׁפְתֶיהָ נִעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע וְיִחְשְׁבֶהָ עָלֶי לְשִׁפְרָה . וַיֹּאמֶר אֱלֹהֶי עָלֶי עַד מָתֵי תִשְׁמַרְרִין הַסִּירִי אֶת יַיְגָה מֵעֲלֶיךָ . וַתַּעַן חֲנָה וְתֹאמַר לֹא אֲדַנִּי אִשָּׁה קִשְׁת רִיחַ אֲנֹכִי וַיִּין וְשִׁכַר לֹא שְׁתִּיתִי וְאֲשַׁפֵּךְ אֶת נֶפְשִׁי לִפְנֵי ה' . אֵל תִּתֵּן אֶת אֲמַתְךָ לִפְנֵי בֵּית בְּלִיעֵל כִּי מֵרַב שִׁיחֵי וְכַעֲסֵי דִבְרַתִּי עַד הַנְּהָ . וַיַּעַן עָלֶי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשִׁלּוֹם וְא-לֵהִי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת שְׁלֹתְךָ אֲשֶׁר שָׂאֲלָת מֵעַמּוֹ”².

בית • מדרש • נשי - משהו חסר לי בכותרת שניתנה לגיליון הזה. לימוד תורה על ידי נשים הוא נושא מקובל בקיבוץ הדתי. אפשר אפילו לומר שתנועת הקיבוץ הדתי רואה את עצמה כחלוצה בעניין, כמניפת הדגל, ובצדק.

את מנוחתי מטריד דווקא החלק הפחות פופולרי והיותר שנוי במחלוקת - תפילת נשים.

במסכת אבות נאמר:

הלומד תורה על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמוד וללמד. והלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

הלימוד יכול למלא את הנפש, אך לא די בו מבחינתי. התפילה עבורי היא סוג של עשייה דתית שנותנת ביטוי לקשר ולמחויבות, או בפשטות: לעבודת ה'.

יכולתי כעת למנות כך וכך הנמקות פמיניסטיות, מדוע המצב המקובל היום בתפילה קשה לי כאשה, אך ברור לי שחלק מהקוראים יעסוק בניתוח כוונותי החתרניות, לא חשוב מה ואיך אכתוב. לכן ברצוני להסביר את דעתי ותחושותיי בנושא התפילה ממקום אחר - מהמקום שלי כאדם שרוצה להתקדם, להיות מעורב ואקטיבי.

זכיתי בפעם הראשונה לעלות לתורה סביב גיל 60. לראשונה בחיי עמדתי מול ספר תורה פתוח וראיתיו מקרוב. זוכרת אני שבעבר, כאשר הייתי מגיעה לבית הכנסת עם קבוצה של ילדים חילוניים בכדי להסביר להם על בית הכנסת ולהראות להם ספר תורה, הייתי תמיד מזמינה את אחד הגברים שיעשה זאת, כי עבורי כל המתרחש בעזרת הגברים היה “מחוץ לתחום”. ספר התורה היה אביזר מקודש שנמצא אי שם, רחוק ומנוכר, בארון הקודש. בשבילי היה קיים רק ההעתק המודפס בספר, שאותו אני זוכה להחזיק בידי, לדפדף, לקרוא, ללמוד וללמד...

השנה זו השנה השנייה בה אני לומדת ב"יום הפתוח" במדרשה. הלימוד במדרשה איפשר לי לטעום קצת מהגמרא וסגולותיה, וליהנות מאוד מחוויית הלימוד בחברותא.

לגשת בעצמי לגבאי/ת ולומר לרפואת מי אני מבקשת להתפלל, ועוד ועוד. אני רוצה להיות שייכת ולהרגיש ביטחון בתפילה. אינני מסוגלת להישאר עוד מעבר לגדר. המנוע שדוחף אותי הוא הרצון להתקרב, להשתייך, לקחת חלק.

לראשונה בחיי, אני לומדת כעת את טעמי הקריאה, וכבר פעמיים הייתה לי הזכות לקרוא מפטיר. רציתי יותר, אבל אצלנו - על פי פסיקת הרב - מותר לנשים במניין המשותף לקרוא רק מפטיר והפטרה. בזכות העשייה הזו, אני מתחילה להתייחד גם עם ספר התורה. שוב אין הוא בעיניי רק חפץ מרוחק שיש לנהוג בו בכבוד. אני מחזיקה בו, אני קוראת בו, אני רוקדת עמו בשמחת תורה. סוף כל סוף מתחיל להיווצר עבורי חיבור בין ספר התורה המודפס לספר התורה שעל הקלף.

המסע שלי העכשווי בעולם התפילה ובקריאת התורה הנו עוד שלב במחויבות שלי כאדם מאמין שמקבל עליו עול מלכות שמים, לא תמיד בקלות ועם הרבה כאב, ובשאיפה ליותר אהבה וקירבה.

כל זה מההיבט האישי שלי, אך גם בהיבט הציבורי צריך להתחולל שינוי.

אמר רב המנונא: כמה הלכתא גברוותא [כמה הלכות חשובות] איכא למשמע מהני קראי דחנה [יש ללמוד מהפסוקים של חנה]:

"וחנה היא מדברת על לבה" - מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו,

"רק שפתיה נעות" - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו,

"וקולה לא ישמע" - מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו,

"ויחשבה עלי לשכרה" - מכאן ששכור אסור להתפלל.³

עם זאת, הפסוקים המקדימים לתפילתה של חנה, מתארים מעשה מאוד חריג ועל כן נחשדה חנה בשכרות. הריטואל הדתי המקובל היה להקריב קורבנות במשכן ולומר את הטקסט המקובל שמתקשר לקורבן ולמועד.

"וַתִּקַּם חָנָה" - טקס ההקרבה של קרבן השלמים הסתיים, והנה קמה חנה ונכנסת למשכן, ומעזה לעמוד בו ולשאת תפילה אישית. יש לשער שעד לאותו רגע נשים, וכנראה גם גברים, נשאו את תפילותיהם האישיות בתחום הפרטי שלהם. חנה היא הראשונה עליה מספר הכתוב שנשאה תפילה אישית במשכן, במקום המיועד לעבודת ה'.

חז"ל לא נבהלו מאותה אשה מרת נפש ונועזת, אלא למדו ולימדו הלכות תפילה מתוך תפילתה. המרחק בזמן כנראה הקל עליהם את המלאכה. לעלי, בן-זמנה של חנה, היה יותר קשה לקבל זאת.

ואנחנו בזמננו - למה דווקא בכית הכנסת אני צריכה לעבור אחורה, להיות קטנה, שקטה ופסיבית? אני מרגישה שבשביל עבודת ה' שלי אני רוצה להיות יותר מעורבת, אני רוצה להיות חזנית, אני רוצה לקרוא בתורה, אני רוצה שתהיה לי אפשרות

3 בבלי, ברכות לא, ע"א.

ואנוהו
אלהי אבי
וארוזמנהו

הרב יואל בן-נון כתב במוסף 'שבת':⁴

חז"ל גם קבעו בפירוש (מגילה כג, ע"א) שאשה יכולה לעלות לתורה, ורק אמרו ש"אשה לא תקרא בתורה, מפני כבוד ציבור", וכוונתם כמוכּן לציבור של גברים. אין שום מניעה הלכתית שנשים יקראו בתורה בחבורת נשים.

הטענה הזו מקוממת אותי כבר זמן רב. אנחנו חיים ופועלים בחברה מעורבת, ואי אפשר לפסוק היום על פי נורמות של כבוד הציבור המתייחס רק לגברים. התסכול גדול שהנושא מעורר בִּי, יצא ערב אחד במילים אלו:

כבוד הציבור

כבוד הציבור שווה מניין של זכרים
כבוד הציבור שווה עזרת הגברים
כבוד הציבור שווה אנאלפביתים? חס וחלילה!
כבוד הציבור שווה, שווה.
אני לא שם!

כבוד הציבור מלא את ההיכל
כבוד הציבור מלא השתוקקות
כבוד הציבור מלא הלכה ופוסקים
כבוד הציבור מלא, מלא.
אני לא שם!

כבוד הציבור מריע לתורה בטעמים
כבוד הציבור מריע, מגביה ומגולל
כבוד הציבור מריע ועונה אמן לקטנים ולשוטים.
כבוד הציבור מריע, מריע.
אני לא שם!

בשביל כבוד הציבור - תהיי יפה ותשתקי
בשביל כבוד הציבור - תכבסי, תנקי, ואולי גם תלמדי
בשביל כבוד הציבור - אשת חיל מי ימצא
ואני, לא שם! לא שם!
בשביל כבוד הציבור - הציצי מבין החרכים
בשביל כבוד הציבור - הנך יפה רעייתי עינייך שושנים

בשביל כבוד הציבור - התבונני במחוללים
ואני, לא שם! לא שם!
בשביל כבוד הציבור - אשרי יולדתו
בשביל כבוד הציבור - תבורכי מנשים באוהל
בשביל כבוד הציבור - האשה שמאחורי
ואני, לא שם! לא שם!

ואני, היכן? היכן אמצא כבודי?
במטבח בין הסירים, בסלון התסרוקות, בחדר המיניקות,
בקומה העליונה, מעבר למדרגות ולמחיצה?
היכן אשמיע קולי, געגועי, שברון לבי?
למי אשק בטעם אתנחתא, למי אסלסל, ובשבחו של מי ארנן?
כבוד בת מלך פנימה, כל עוד בלבב נפש יהודי הומייה.
ונפש יהודייה שאינה בת מלך, אלא מלכה.
להיכן תלך ותישא קולה?
דומי, אל תעוררי עד שתחפץ!
תחפץ, תחפץ, תחפץ,
גבר - תעוררי, אשה - דומי לך עד שתגועי!

אסתר אלכסנדר - גרה במעלה גלבו, נשואה לגיל ולשנינו הזכות להיות סבא וסבתא לעשרה נכדים. בעבר הייתי מורה, מחנכת ויועצת חינוכית בבי"ס שק"ד בשדה אליהו. כיום פנסיונרית שמנהלת את הארכיון במעלה גלבו, ובמקביל כותבת ומפיקה ספרים לאנשים הרוצים להפוך את סיפור החיים שלהם לספר.

4 פרשת ויקהל, תשע"ו.

מ"דרשה" ל"חיים"

על מדרשת נטע - שלוחת מדרשת עין הנצי"ב בבית שאן

הרב אסי בלנק

לא נותן מענה מבחינה רוחנית. לאחר מחשבות והתייעצויות, בעידוד הנהלת המדרשה, ובתמיכתו הנלהבת של נחמיה רפל (שמעבר לשלל תפקידיו שימש כיו"ר ההנהלה של המדרשה), יצאתי לדרך. מצאתי שותפה נאמנה - נחמה אורבך, תושבת בית שאן שהייתה בעברה מורה-חיילת בעיר וחזרה לגור ולחנך בה לפני כחמש שנים.

השנה מציינים בעין הנצי"ב שלושה אירועים משמעותיים: מאתיים שנה להולדת הנצי"ב, שבעים שנה להקמת הקיבוץ, ושלושים שנה להקמת המדרשה.

מה למדנו בשנתיים האלה על בית מדרש, על תורה ועל החיים?

אני חושב שאף אחד לא באמת מאמין לרבנים. אני קולט מהציבור מעין אמירה שכזו: אתם, הרבנים, לא באמת יודעים מה הם החיים. אתם לא הולכים לעבודה ולא עסוקים בעימותים מקצועיים, אלא נמצאים במגדל השן הרבני, וממילא לא בדיוק מבינים מה זה אומר, למשל, להפסיד כסף בגלל איסור הלכתי. אצלכם אין רכילות ולשון הרע, לכם הרי יש רק תורה.

אני קולט מהציבור מעין אמירה שכזו: אתם, הרבנים, לא באמת יודעים מה הם החיים. אתם לא הולכים לעבודה ולא עסוקים בעימותים מקצועיים, אלא נמצאים במגדל השן הרבני, וממילא לא בדיוק מבינים מה זה אומר, למשל, להפסיד כסף בגלל איסור הלכתי. אצלכם אין רכילות ולשון הרע, לכם הרי יש רק תורה

ואני בשנתיים האחרונות, בין השאר, רוקנתי בור ביוב, שברתי קיר, הבאתי עשרות פעמים ארוחות צהריים, שימשתי נהג שעות רבות, ועוד כהנה וכהנה. בחרתי בחיים של תורה ועבודה. לא לדבר על זה. לחיות את זה. אני מאוד נהנה מהשילוב.

כשהגעתי לקיבוץ, הרב נפתלי צבי יהודה ברלין לא היה כל כך מוכר לי, בוודאי בהשוואה לתלמידו הגדול הרב קוק. לכן אחת השאלות שמעסיקות אותי בשנים האחרונות היא איך הנצי"ב - שהיה אחת הדמויות החשובות בדורו, מגדולי תלמידי החכמים שתמכו בציונות - לא מרכזי בתודעת הציונות הדתית? אחת התשובות האפשרויות היא שהנצי"ב לא רק שהיה ראש ישיבה חשובה במשך רוב שנותיו, אלא שעולמו היה עולם של תורה לשמה, כאידיאל היהודי העליון, וזהו אידיאל שלרבים קשה להזדהות איתו.

נדמה לי שלצד המושג "תלמיד חכם חלוץ", כדאי לדבר על "עובד ה' חלוץ". חיי תורה ועבודה הם יישום של עבודת ה' במציאות חיינו המורכבת. אם אנחנו רוצים שבנותינו יממשו חיים כאלה, צריך ללמוד איתן בשנות הצמיחה שלהן איך לשלב בין עבודה ללימוד, איך לאזן בין הערכים שילוו את החיים.

כשהגעתי לפני שנתיים, למדרשת נטע בבית שאן, לא כל כך ידעתי מה הולך לקרות. ידעתי רק שבמהלך השנים הבנתי שעבור רבות מתלמידותיי לימוד תורה אינטנסיבי מהבוקר עד השעות המאוחרות של הלילה - על פי הדגם של הנצי"ב -

בחינו או זוכים פעמים רבות לעשות מעשים משמעותיים בעצמנו, ולא פחות חשוב מכך - לאפשר למישהו אחר לעשות דברים טובים ומשמעותיים שאולי אנחנו היינו רוצים לעשותם, אבל כרגע לא יכולים לעשותם. לדוגמה, בני זוג שרוצים שניהם להתפלל במניין, הורים שצריכים להחליט האם ללמוד בעצמם או לאפשר לילדיהם ללמוד.

נדמה לי שלצד המושג "תלמיד חכם חלוץ", כדאי לדבר על "עובד ה' חלוץ". חיי תורה ועבודה הם יישום של עבודת ה' במציאות חיינו המורכבת. אם אנחנו רוצים שבנותינו יממשו חיים כאלה, צריך ללמוד איתן בשנות הצמיחה שלהן איך לשלב בין עבודה ללימוד, איך לאזן בין הערכים שילוו את החיים

הקב"ה אנחנו צריכים להצמיח ולדאוג לכך שהיא תחיה, תגדל ותתפתח. אנחנו מנסים להפוך את הדרשה הכתובה בספר למשהו שחיים אותו - מ"דרשה" ל"חיים".

נטע עוד מעט בת שנתיים. בשנה הראשונה למדו בה 17 תלמידות, השנה 18, ובשנה הבאה בעזרת ה' תלמדה כ-25 תלמידות.

הלוואי שנזכה גם אנחנו - כמו המדרשה בעין הנצי"ב - לקחת חלק לאורך ימים ושנים במשימה הגדולה: "לשמוע ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה".

אני מקווה שאחת המתנות הגדולות שתלמידותינו זוכות לה במהלך השנה במדרשת נטע, היא היכולת לשמוח לא רק במה שהן עושות בעצמן, אלא גם בכך שהן יכולות לאפשר גם לאחרים להתפתח, ולשמוח בהתפתחות שלהם. זה קורה, למשל, כשבת מדרשה מוותרת על שעות הלימוד שלה כדי לסייע לתלמידת בית ספר להתכונן למבחן, ואז היא שמחה בכך שהחניכה שלה מצליחה לעבור את המבחן.

בית המדרש בבית שאן נקרא "נטע - מדרשה לחיים". כל יום אנחנו מודים לקב"ה שנטע בנו חיי עולם. את הנטיעה הזו של

שילוב טוב

אני גרה ביישוב אלון שליד כפר אדומים. אחרי שסיימתי את לימודי באולפנת עפרה, חשבת לי לעצמי מה ארצה לעשות בשנה שלפני הצבא וביררתי כמה אופציות. בסופו של דבר, נרשמתי למדרשת נטע בבית שאן עם המון חששות. היינו המחזור הראשון של המדרשה, וכשבאתי עדיין לא היה ידוע איפה המגורים, איפה ואיך יהיה בית המדרש. הכול היה חדש ותלוי באוויר. הרגשתי שאנחנו ממש 'נזרקות למים'.

בתחילת השנה, הכול היה עדיין מבולבל ומוזר, אך עם הזמן דברים התחילו להסתדר. השילוב של התנדבות בקהילה יחד עם לימוד תורה התברר כשילוב טוב עבורי. הרגשתי שאני מקבלת כל כך הרבה, וגם נותנת את החלק שלי. התנדבתי בבית הספר "מאיר" בבית שאן. הייתי צמודה לכיתה ב', וזו הייתה עבורי חוויה קשה אך מדהימה. התחברתי מאוד לילדים בבית הספר, נחשפתי לסיפורים לא קלים בכלל, שלא ידעתי תמיד איך להתמודד איתם. ראיתי ילדים תמימים ומתוקים שכל כך אהבתי, ופתאום כאשר שמעתי והבנתי מה קורה להם בבית, זה היה קשה. מאוד.

גם לימוד התורה לא היה קל בהתחלה. לא היה פשוט לשבת וללמוד שוב אחרי שנים שבהן השקעתי המון בלימוד לקראת הבגרות. האמת היא שבהתחלה לא ראיתי את עצמי בוחרת לשבת וללמוד מרצוני, אבל ניסיתי, ולאט לאט הבנתי כמה יש לי ללמוד, וכמה שזה לא דומה ללימוד בבית ספר, שבו לומדים רק כי צריך להצליח במבחן. בשנת המדרשה פשוט הרגשתי שאני לומדת לעצמי, לחיים... שאני לומדת כדי להתקדם, לחקור ולהבין דברים. התורה הפכה להיות משהו

שהוא הרבה מעבר לרק לימוד של מצוות והלכות. כל נושא שעניין אותי ושרצייתי להתקדם בו, התקשר לי לתורה מכיוונים שונים - אם זה בין אדם לחברו, אם זה 'כבד את אביך ואת אמך', עבודת המידות, הקמת משפחה, ארץ ישראל ועוד.. במהלך השנה יצאנו גם להמון טיולים וסירים באזור. היה ממש טוב וחשוב עבורי להכיר עוד קצת את הארץ ולדעת עליה עוד ועוד.

אחד הדברים הטובים ביותר שחווינו במדרשה היה החיבור של המשפחות המאמצות. פגשנו בבית שאן משפחות מאוד חמות ואוהבות! זו הייתה עבורנו הזדמנות פשוט לבוא לבית חם, ולהתנתק קצת מכל הלחץ ומהשגרה. ביני ובין המשפחה המאמצת נוצר קשר ממש טוב, והרגשתי שיש לי עוד בית. העיר בית שאן היא בשבילי כיום מקום שתמיד כאשר אבוא אליו ארגיש מאוד טבעי.

בשבת 'זכור' הגענו כל בנות מחזור א' של נטע למדרשה, והרגשתי מיד מחוברת, כאילו הייתי שם אתמול. הרגשתי שייכות, משפחה. תודה לרב אסי בלנק ולנחמה אורבך על שנה מדהימה, על שנה של מתנה, על זכות כל כך גדולה להיות חלק מנטע א'. אני מעריכה אתכם מאוד.

ענבל אנגל

מדורים

65

מזווית אחרת

66-70

טור אישי

71-72

לזכרם

מכות - הדור הבא

עם כל הכבוד לדצ"ך עד"ש באח"ב ולשיר האלמותי "אלו אלו עשר המכות... ויהי ה-ה-ה דם דם דם, הצפרדע והכנים-נמ-נמ", אני הייתי מוצאת מכות אחרות להג, שלמרות השנה המעוברת, מתעקש להתקרב. ויש הרבה יותר מעשר מכות. למנות לכם? לתת בהן סימנים?

מכת ה"היינו בסביבה אז קפצנו, איזה כיף לראות אותך אחרי כל השנים, את נראית נהדר!"

לא להחליק על נחלי הקצף, להניח את המגב ולהיזכר איך לעזאזל קוראים להם. הם רק קפצו להגיד שלום, "קפה ועוגה גם יילך" (עוגה? אתה אמיתית?! כשאני מכשירה את התנור?!). "מדהים איך התפתח כאן, רוצה לעשות לנו סיבוב קצר?"

לא ראית אותם לפחות 40 שנה. בעצם, את בכלל לא בטוחה שאת מכירה אותם. הם עומדים בדלת עם חיוכים של פגישת מחזור מיוחלת, ואת נושפת זיעה מהולה באקונומיקה בניחוח אורנים. את מנסה לנגב את הידיים, לשמוט את הסמרטוט,

מכת הממצא המתור

מצאת את זה תקוע מאחורי המגירה של הירקות, ואין לך מושג אם זה חי, צומח או דומם. יש עליו מעטפת שעירה אפורה, ריח של טיטול שנשכת, הוא מזיל ריר ירקרק ונדמה לך שגם מוציא קולות. את לא יודעת אם לקרוא לארכיאולוג או למדביר.

המכה המטאורולוגית

את זוחלת למיטה על ארבע אחרי שלקחת שני נורופן לגב תפוס, מרוסקת אך מלאת סיפוק. השנה החלטת להיות יסודית - לפרק רשתות ולשטוף תריסים, ואי אפשר להבחין בזכוכית של השמשה אחרי שהברקת אותה בעזרת שלושה חדשים של מקור ראשון. בבוקר את קמה לסופת אובך ולא רואה ממטר.

מכת הקוקוס

כל שנה את נשבעת שלא תקני יותר את העוגיות המתוקות להחריד, ובמיוחד כשכולם שונאים קוקוס. אבל האורחים שמגיעים לא אוכלים קטניות ולא מצה שרויה ואלרגיים לכל מה שזז, אז את מתפשרת וקונה ונתקעת עם זה עד לפסח הבא.

מכת ה"אין מה לאכול!"

דרג את הקושי מהקל אל הכבד: תינוקות שניזונים מדייסות דגנים, מתבגרים שמחסלים 4 פיתות וחצי כיכר לחם ביום ושונאים מצה, המתבגרים הנ"ל שהם גם צמחונים אוכלי שניצל טבעול (לרוב תירס או תרד בלבד), המתבגרים הנ"ל שהם גם אשכנזים מאותגרי קטניות בפסה.

מכת ה"צריך לגמור"

בשבוע לפני פסח התפריט שלנו מורכב משילובים אותנטיים: סנדביץ' עם דגני בוקר בתוספת אפונה ונקניקיות סויה, פסטה שדבוקה לבורקס מרוח בחמאת בוטנים, פירורי אוזני המן עם כוסמת, פתייתים, רבע פיצה נוקשה וריבה.

מכת ה"מה כבר יש לנוקו?"

כשהאף שלך קבור עמוק בתוך הקרוסלה של הסירים, המגירות מונחות על הרצפה ותכולתן פרושה בתפזורת לידן, החלקים של הכיריים בהשרייה בחומר חריף - הוא מחליט לצטט את הרב שאמר שאפשר לגמור את הניקיון לפסח בחצי יום.

מכת כולנו מסובין

גייט לך כיסאות כתר וכיסאות מתקפלים מהשכנים והמועדון, הוספת עוד כמה שרפרפים של שעת חירום, ולכולם יש מקום. או קיי, אז את מרגישה בין הצלעות את המרפק של השכן, ואם תזיזי במילימטר את יד שמאל היין מהגביע יישפך, וכדאי לא לנשום עמוק מדי כי השרפרף לא ממש יציב. אבל בסך הכול כולנו מסובין...

מכת הרי זה משובח

מעניין מה אמרו הנשים של רבי טרפון ורבי עקיבא. אם היו עושים לי תרגיל כזה וגומרים את הסדר בבוקר, הייתי משאירה להם את הכלים, עם הוראות לטאטא ולערך לארוחה הבאה.

מכת כדית

הכנת עוף ממולא בשזיפים ומשמשים, פרגיות צלויות, בשר בקר עם פטריות ברוטב יין - אבל כולם טופחים על בטנם אחרי שגמרו לטחון את הכזית מצה במהירות שיא: "בעצם, אני כבר מלא..."

הו, גיליוטינה

עֲלָמָא דְשִׁיקָרָא

יהונתן שרמן

כמובן שברכות השנים נאלצים הילדים לאמץ גם הם את אותה רמה ירודה של שיח והתנהלות המאפיינת את מה שפרדוקסלית קרוי: "העולם האמיתי". כלשונו של אנטואן דה סנט אכזיפרי בפיו של הנסיך הקטן, אשר נוכח לדעת שבמקום שהוא עצמו רואה נחש פֶּרִיחַ שבלע פיל, יזהה המבוגר רק כובע:

אחר הדברים הללו הייתי נמנע מלדבר עמו על נחשים-פֶּרִיחים, על יערות-עד או על כוכבים ומזלות. יורד הייתי לרמתו ומשוחח עמו על משחק קלפים, על ספורט הגולף, על פוליטיקה ועל עניבות. ואז היה איש-שיחי המבוגר שמח מאד על כי נודמן לו להתוודע לאדם נבון כמוני.

אפילוג

חושבני שלדיסוננס המתנחל בבור שנפער בנפש האדם בין "האמת הילדותית" לבין ההתנהלות שהוא מאמץ לו בשאר ימי חלדו, מתחברות מחד רגשות אשמה על שאינו מספיק אמיתי עם עצמו, ומאידך חשדנות, מוצדקת בחלקה, כלפי כולי עלמא בשל אותה הסיבה בדיוק. האדם, שבמומו פוסל, מתרגל לראות בזולתו חבורה של מעמידי פנים, כדברי הנסיך הקטן:

במשך שנות חיי באתי במגע עם אנשים רבים ורציניים. חייתי שנים רבות בין מבוגרים. הפֶּרִיחים מקרוב ומשום כך לא הוקרתיים ביותר.

טוב לו לאדם כי יתרגל התייחסות לאחרים באופן שאינו נוטה לסטריאוטיפיות, ובכך יזכה שלא יראה בזולתו ערימה של קריקטורות...

שזוכה כולנו לחירות הנפש וחג אביב שמח!

יהונתן שרמן - חבר בארות יצחק, נשוי ואב לארבעה, בוגר ישיבת ההסדר במעלות ושירות צבאי בחטיבת הנח"ל. עורך דין, סגור פלילי ובעל משרד עצמאי.

החשדנות - שאינה אלא אחותו הנכלולית של הרוע הצרוף - היא חברה חמקמקה, ידידה ערמומית החמושה בחרב פיפיות. היא תתהפך עליך ברגע הכי לא מתאים, להשאירך המום ומדמם. זה קרה לך בעבר לא פעם, ובכל זאת תמיד התפתית לקשור עמה קשרי רעות מחודשים. מדוע, אם כך, היא כל כך פופולרית? מה סוד קסמה של מי שיש לה מחזורים כה רבים ושלמעשה אין אדם בעולם שלא חולק איתה רגעים, כמעט מדי יום?

קשרים בין בני אנוש הם עניין מרתק. אדם קם בבוקר וטרם יציאתו למרחב הציבורי בו יפגוש בזולת, הוא עושה הכול כדי לכסות, להסתיר ולהסוות את "עצמו" האמיתי. הוא מסדר את שערו הסתור, שוטף פניו, מצחצח שיניו ומכסה את גופו. למעשה, ככל שהוא מבקש ליצור קירבה ולהרשים יותר, בה במידה הוא ישקיע בעטיפת עצמו - פיזית ומטאפיזית - בכיסויים ובקליפות. ככל שיקבש להראות למאן-דהוא שהוא מכבדו ומוקירו, כך יטשה על עצמו בגד מרשים, תכשיט או שעון יפים יותר. כך אף בשיחו יימנע מ"נפילה" לנושאים שנויים במחלוקת, שיהא במ חלילה פוטנציאל לחשיפת דעות שהנן יותר עקרוניות לו.

לדים אינם כאלה. להם כלל לא אכפת לצאת מהבית בשיער פרוע, והם תמיד ישמחו לדלג על שלב צחצוח השיניים או החלפת הפיג'מה לבגדים "מהוגנים" ה"מתאימים" להופעה במרחב הציבורי. לילד גם חסרים הגינונים, המגוחכים בעיניו, שאימצו המבוגרים ככללי התנהגות בחברה. ילדים אינם זקוקים להבלים אלה. אף באופן התנסחותו של הילד, כמו גם בנושאי שיחתו ותחומי התעניינותו, הוא לא ישקיע כל מאמץ בסגנון, שיהא בו כדי להסוות את דעותיו וכוונותיו. בשל כך יימצא המבוגר לעתים נבוך נוכח הישירות בה מתבטא הילד, שלדידי המבוגר הנה אותנטית במידה שהוא עצמו אינו מורגל בה.

מדור לדור

פתאום נפל עלי אביב

אביתר דור

אטרקציה: חום, זבובים, סבל. תנו לנו חודש בקיץ. לא יותר. את החודש השני תעבירו לתקופה קרירה יותר (אפשר להתווכח על מרחשוון, טבת או שבט). גם ככה, לים אפשר לנסוע ביום שישי... דוגמה נוספת - שעון קיץ. מה בדיוק עבר בראש של הוגה הרעיון?! זמן הערות בבית מתארך, הוצאות החשמל (כן, קירור - עוד מעט תיזכרו) גדלות, השבתות בלתי נגמרות (סעודה שלישית. נו, באמת!). ובכלל, קיבלנו תוספת זמן להתמודדות עם כל מה שחשיכה מוקדמת אמורה לצמצם... אולי זה מתאים למקומות המייחלים לעוד קצת אור. כאן זה לא המקרה. לא שייך (מבקש סליחה מכל עובדי הפלחה והגד"ש, שהרוויחו עוד זמן עבודה בשטח).

דוגמה שלישית ואחרונה - שירה. כמה שירים נכתבו על האביב! חוץ משיר אחד שהודה קבל עם ועולם ש"כאן האביב הוא בן יומיים", כל השאר עשו ממנו אידיאולוגיה. כמו ילד ישראלי שמצייר פטריות אדומות עם עיגולים לבנים - למה? באיזה יער עבות בקצה הכפר הוא פגש פטרייה כזאת?! אין כאן אביב, ואם הוא כבר מגיע, החברים שלו - גל חום, שרב כבד, רוח מזרחית, יתושים - באים איתו והורסים אותו. יש שירים על חורף וסתיו וקיץ - כולם מכירים ביתרונות ובחסרונות של כל עונה, אבל האביב - כליל השלמות! כנראה כל המשוררים האלה לא יודעים מה זו אלרגיה... והגדילו לעשות החזאים הפיזיים, כשהגדירו יום ללא גשם כ"יום נאה".

כל ילדוטי גדלתי בעמק ובבקעה - החורפים היו נפלאים והקיצים היו כבדים וקשים. כעת, כשאני על ההר, פתאום הקיץ מאיים פחות ודווקא החורף מציב אתגרים. עדיין ההעדפה הברורה שלי היא לחורף, אבל אני סלחן כלפי הקיץ יותר ויותר.

ההגדרות הרשמיות של עונות השנה - לא ממש עונות על הקיים בשטח. כמו גם בחיים.

ואסיים דווקא במחלוקת בין אשתי לביני בנושא - היא בכלל טוענת שאין כאן חורף, אלא אביב אחד מתמשך...

אביתר דור - נשוי לורדית ואב לחמישה, מתגורר במעלה גלבוע, עוסק בשיווק לחו"ל במפעל התבלינים של שדה אליהו.

פתאום נפל עלי אביב
ישר מן האוויר
פתאום בכל המרחבים
צועק ירוק בהיר,
פתאום נפל עלי אביב
צעיר ורענן
והוא המיס בהבל פיו
גם רוח, גם ענן.
(אילן גולדהירש)

אז זהו, שלא. מה הקטע הזה שכולם מחייכים ושמחים שבא האביב, כאילו היינו מדינה צפופה קרה, שכל קרן שמש מבטלת לתושביה את הנטיות האובדניות? אני זוכר באופן חי ביותר את היום בו יצאה השמש לראשונה בקופנהגן הקרה. אנשים הסתובבו ברחובות עם חיוך מרוח ורון בלב.

רק שכאן זה הפוך גוטה, הפוך! אביב הוא לא בשורה של ירוק בהיר, אלא של צהוב לוהט. הוא אמנם ממיס בהבל פיו גם רוח, גם ענן, אבל יחד איתם נמסים גם המסטיקים באוטו, הפרחים בגינה והמוטיבציה לצאת מהבית...

עוד באירופה עליתי על ההיגיון ההפוך בין ארץ הקודש לבין שאר ארצות המערב: החורף שלנו ירוק ורענן, בעוד שהקיץ צהוב ומשמים. בשאר המערב (ואל תהיו לי מורים לגיאוגרפיה עכשיו) - החורף צהוב, והקיץ ירוק ורענן.

העובדה הזו אמורה לשנות סדרי בראשית בכמה קונספטים שהוטמעו בחברה הישראלית - רעיונות שהתבססו על חיינו בגלות (או סתם על חיקוי אוטומטי של "העולם הנאור"), אבל לא ממש תקפים לחיינו כאן, בלבנט.

למשל, החופש הגדול. כן, התקופה הזו שכבר עכשיו מתיישבת לי על המצפון. חודשיים של פער עצום בין הרצון לבין היכולת. עזבו לרגע את עניין ההורים העובדים או העלויות. בואו נדבר על מתי הגיוני להסתובב בחוץ... במדינה שמתחממת ל-40 מעלות ביולי-אוגוסט, אין הצדקה לחופש גדול בשיא הקיץ. תנסו לשחזר את חוויות הקיץ האחרון - למשל, עמידה בתור לאיזושהי

רגעים

לא יאומן

שרית אוקון (יודקה)

1

יבניאל שבעמק. שְׁעָרֵי אַמְנֵם פְּרוּע וּמַעוֹלָם לֹא הִקְפַּדְתִּי עַל קִלְהָ כַּבְּחִמּוֹרָה, אֲבָל אֶהְבֵּת הַנֶּפֶשׁ שְׁלִי אֶל חֲבֵרְתִי הַבְּרַסְלָבִית תַּמִּיד נִשְׁמְרָה.

בְּשִׁיחַת טַלְפוֹן שִׁגְרַתִּית לִפְנֵי כַּחֲדָשִׁים, שִׁתְּפַתִּי: "אַנִּי מְרַגֵּשָׁה צוֹרֵךְ עַז לְטוֹס וּלְנִשּׁוּם אוֹוִיר הַרִים", וְהִיא מִיד הַצִּיעָה: "אִזּוּ בּוֹאֵי אַקָּה אוֹתְךָ אֶל הַפְּסָגָה הַגְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר בְּחַיִּים". מִכַּאֵן הַשִּׁיחָה הַתְּגַלְגְּלָה בְּמַהִירוֹת, בְּאוֹפֵן הַזֶּה וּבְלִתִּי-נִשְׁלֹט. עֲנִיתִי לָהּ "כֵּן! כֵּן! כֵּן!" לֹא רִצִּיוֹנִי וְדִי מֵהוֹפֵנֵט. עַל אִף שֶׁלֹּא בְּדַקְתִּי מֵרֹאשׁ אֶת הָעֲלוּיּוֹת, הַטֵּמְפֵּרְטוּרוֹת וּפְרָקֵי הַזֶּמֶן, כַּעֲבוּר שְׁבוּעָה וַחֲצֵי מִצְאָנוּ עֲצַמְנוּ עַל קִבְרוֹ שֶׁל ר' נַחֲמָן מֵאוֹמֵן.

2

שְׁלוֹשִׁים מִשְׁפָּחוֹת יְהוּדִיּוֹת מֵיִצְרוֹת שֶׁם אֶת הַתְּשִׁיבָה הַלּוּגִיסְטִית לְאַלְפֵי הַמְּבַקְרִים: שְׁלֹטֵי עֵנֶק בְּעִבְרִית, מוֹזִיקָה חֲסִידִית, מִיטְבַּת תְּבַשְׁלֵי הַבַּיִת הַיְּהוּדִי, וְאַפִּילוֹ הַתְּקִימָה בְּמַהֲלֵךְ שֶׁהוֹתְנוּ חֲגִיגַת חֵינָה מְסוֹרֶתִית. עַל אִף כֹּל הַיִּשְׂרָאֵלִידָה, גִּילִיתִי שְׁאֵנִי כְּנֹרָה הַיְּחִידָה בְּכָל תּוֹלְדוֹת אוֹמֵן, שֶׁפְּסָפְסָה אֶת אֲזֵהָרוֹת הַמַּסַּע בְּאַרְצוֹת הָעוֹלָם הַשְּׁלִישִׁי - וְשִׁתִּיתִי לְרוּוִיָּה אֶת הַמַּיִם הַמְּקוֹמִיִּים כְּאִילוֹ הִיוּ מִי "הַמּוֹבִיל הָאַרְצִי". תּוֹדָה לֵאלֹהֵי וְלִר' נַחֲמָן, מְעַרְכַת הַעֵיכוֹל שְׁלִי שֶׁרָדָה בְּשֵׁלּוּם אֶת הַמְּבַחֵן הַמִּיִּצִי, בְּכָל זֹאת מְדוּבָר בְּקִיבָה שֶׁהִיא תּוֹצֵר שֶׁל הַמְּטַבַּח הַקִּיבוּצִי.

בְּשִׁבְתַּת הַמַּלְכָּה, תְּהִיתִי הָאֵם בִּיקוּרֵי בְּאוֹמֵן מֵהוֹתִי וּמִמְצָה. "נִרְגַעְתִּי" כִּשֶׁהֲבַנְתִּי מִתְּלִמִּידוֹתַי שֶׁאֶל קִבְרוֹ שֶׁל רַבְּנוּ מִגִּיעִים "רַק אִם הַצְּדִיק בְּכַךְ רּוֹצֵה". אוֹלֵי הִיִּתָּה זֶה הַמִּסְטִיּוֹת שֶׁל "הַהֲזִמְנָה הָאִישִׁית" וְשִׁמָּה תְּמִימוֹת דַּעַת רַגְעִית, אֲבָל רַק כִּשֶׁהֲרַפְּתִי לְחֲלוּטֵיִן מִמַּחְשָׁבוֹת הַ"לְּמָה" וְ"אִיךְ" - חֲשֵׁתִי לְפִרְקִים אֶת סוּדוֹת הַמְּבַרֵךְ.

הַבִּיקוּר בְּאוֹמֵן עֲבַר עֲלֵינוּ בְּתַפִּילוֹת, בְּזִמְרִירוֹת, בְּאַתְנַחְתָּא נִפְשִׁית, וְלֹא פְּחוֹת חֲשׁוֹב מִכֵּן - זֶמֶן אֵיכוֹת לְתַחֲזוֹק הַחֲבֵרוֹת הַנִּשְׁתִּית.

וְלִכֹּל מִי שֶׁחָפֵץ לְדַעַת הָאֵם קִיבְּלֵנוּ שֶׁם אוֹת אוֹ סִימָן... תְּשׁוּבַתִּי הִיִּתָּה וְתִישָׂאֵר אֲמִבִּיוּלָנְטִית: הִיא פְּשׁוּט לֹא-יְאוֹמֵן.

שרית אוקון (יודקה) - בת 35, מעלומים. מנהלת תחום הדרכה ומורשת ב"בארות בנגב", בעלת תואר שני בתקשורת ועיתונאות, מגדלת יחד עם איתן חבורה מדליקה.

יּוֹתֵר מֵעֶשֶׂר שָׁנִים חֲלַפּוֹ מֵאִזּוֹ טִיפְסָנוּ יַחַד עַל רֶכֶס הָאַנְפּוֹרָה, אִי-שֶׁם בְּפַסְגוֹת הַהִימְלָאִיָּה שֶׁל נִפְאֵל. בְּאוֹתוֹ מִסַּע טֵרֵם יְכוּלְתִּי לִזְהוֹת אֲצֵל חֲבֵרְתִי מִיִּלְדוֹת, זֶה הַטּוֹבָה מְכוּלָם, אֶת נִיצְנֵי הַהֲתַקְרָבוֹת הַדְּרַמְטִית וְכִיסוּפֵי הַנֶּפֶשׁ לְבוֹרָא עוֹלָם. אַמְנֵם אֲנִי שִׁצְעַקְתִּי אִזּוֹ: "מָה רַבּוֹ מֵעֶשֶׂיךָ ה'" בְּרוּם הֵהָר, אֲךָ הִיִּתָּה זֶה דּוּקָא הִיא - שֶׁבַחְרָה לְשָׁנוֹת אֶת אוֹרְחוֹת חַיִּיהָ בְּאוֹפֵן נִיכָר.

גְּדַלְנוּ יַחַד בְּאוֹתָם הַשְּׁבִילִים, בְּקִיבוּץ דְּתֵי הַמְּשַׁלֵּב בֵּין חוֹמֵר וְרוּחַ. שְׁתִּינוּ עִם גִּיָּס, חֲבֵר וְרֹאשׁ פְּתוּחַ. הַשְּׁנַיִם חֲלַפּוֹ: אֲנִי - נוֹתַרְתִּי לְתַחֲזוֹק אֶת הַזִּיכְרוֹנוֹת בְּמִשְׁק, וְהִיא - גִּילְתָּה אֶת פְּלֵאֵי

לְקִרְאָת הַנַּחֲתָה בְּאוֹקְרָאִינָה הַיּוֹדִיעַ הַטִּיִּים בְּמִיקְרוֹפּוֹן: "מִזְגַּת הָאוֹוִיר נֹאֵה". לְרַגַע הִיִּתִּי בְּטוּחָה שְׁאֲנִי חוּוָה אִירוּעַ נִיִּסִי, אֲךָ הוּא הַמְּשִׁיךְ: "מִיָּנוֹס 2 מְעֻלוֹת", וְהַבְּנִיתִי שֶׁהַכּוֹל בְּחַיִּים הוּא יַחֲסִי. כְּמוֹ בְּסֵרִיִּים, בְּשִׁדְהָ הַתְּעוּפָה חִיכָה לָנוּ נִהַג מוֹנִית מְקוֹמִי שֶׁהַנִּיף שֶׁלֹּט בִּיד. הַצְּטַרְפוֹ אֲלֵינוּ זוּג לִיטָאִי, צְמַד חֲסִידִי, בַּחוּר חֲרָדִי - וִיצְאָנוּ לְדֶרֶךְ מִיד. בְּשֵׁלּוּשׁ לְפָנוֹת בּוֹקֵר, כִּשֶׁהֲגַעְנוּ לְאַכְסֵנִיָּה, הַמְּכוּנָה מִשׁוּם-מָה "מְלוּן", כֹּל מָה שֶׁרַצִּיתִי זֶה לְהַתְּחַפֵּר בְּמִיטָה וְלִלְכַת לִישׁוֹן. אֲךָ חֲבֵרְתִי הַטּוֹבָה, עִם עֵינָה הַתְּכוּלוֹת וְהַמַּאִירוֹת, הַזִּכְרָה אֶת מָה שֶׁבְּעֵצֶם חֲשׁוֹב: "בְּרוּר שְׁקוּדָם הוֹלְכִים לְהַגִּיד שְׁלוֹם לְרַבְּנוּ הָאֶהוּב".

רְחוּבוֹתֵיהָ שֶׁל הָעִיר אוֹמֵן גְּדוּשִׁים בְּלִכְלוּךְ. הַדְּלוֹת שֶׁם שׁוֹבְרַת שִׂיאִים, וְלַעֲתִים הִיא נִרְאָה שֶׁאַפִּילוֹ הַשְּׁלֵג שֶׁם שַׁחוּר, אֲבָל הַחֲסִידִים הַסְּבִירוֹ שֶׁ"הַצִּיּוֹן" (קִבְרוֹ שֶׁל ר' נַחֲמָן) מֵתַקֵּן עוֹלָם גַּם בְּמִקּוֹם הַנְּמוּךְ בִּיּוֹתֵר - וּמִמְלֵא אוֹתוֹ בְּאוֹר.

3

אוֹוִירַת אוֹמֵן חֲדָרָה אֲלֵי. בְּשִׁדְהָ הַתְּעוּפָה אֲמַרָה לִי חֲבֵרְתִּי: "וּוֹאֵי, וּוֹאֵי, אֶת לֹא מְרַגֵּשָׁה שֶׁהַתְּרַמִּיל שֶׁלְךָ עַכְשָׁיו יוֹתֵר כְּבֵד? הַקְּנִיּוֹת הַרְבוֹת שֶׁעֲשִׂינוּ עֲלוּלוֹת לְאוֹתָתָּה עַל מִשְׁקַל עוֹדֶךָ". מוֹזֵר, חֲשַׁבְתִּי, הִרִי לֹא רַכְשָׁנוּ דְּבַר בְּאַרְץ הָאַחֲרַת, אֲךָ מִיד הַבְּנִיתִי עַל אִיזוֹ "צִידָה לְדֶרֶךְ" (רוֹחֲנִית) הִיא מְדַבֵּרַת. כֵּךְ גַּם בְּבִידוֹק הַבִּיטְחוֹנִי לֹא הִיוּ לִי כֹּלֵל תְּהִיּוֹת, כֹּאשֶׁר עֵיכָבוּ רַק אוֹתָנוּ לְפַתִּיחַת מְזוּדוֹת: מִסְּתֵבֵר שֶׁסְּפָרֵי הַהֲלָכָה וְהַהֲגוּת עֲבִי-הַכֶּרֶס בְּהֵם חֲבֵרְתִי מַעֲיִינַת תְּדִיר, הִיוּ "חָפֵץ חֲשׁוֹד", מַעֲיִן הִיוּ הֵם נִשְׁקָ סוּדִי וְנִדְרִי.

החיים כמציאות

זמנך: עבר

איתי וגשל

מה יש בו בעבר שאני נמשך אליו כל כך?

החברים הם מהתיכון והמאגר לא ממש התחדש, המאוויים הגדולים הם לחוויות שהיו (או יכלו להיות) אז. אפילו המוסיקה שאני אוהב היא מאז, וכשמישהו מאז עוד מופיע, אני הולך לראות (ולא מקשיב לאלו שאומרים לי: תתבגר). אם יש מילה שמקפיצה אותי (נפוצה בעולם השיווקי התזזיתי של היום), זאת המילה "תתקדם".

יש לי איזה זיכרון מחור בדרום-אמריקה. הייתי אמור לקום בשש בבוקר לתפוס אוטובוס. מתוך שינה הסתכלתי בשעון והיה כבר שבע. "טוב, ניסע מחר", הפטרתי ביני וביני, הסתובבתי וחזרתי לישון. אולי פה קבור הכלב: החופש שהיה שם, כאילו באמת אין מחר, מילולית. חופש שנובע מהיעדר אחריות, על העתיד הקרוב והרחוק, על עצמך. ובמובן היותר-עמוק: הוויה משוחררת עדיין מלתת תשובות לעצמך (ומה לעשות - גם לסביבה) על שאלות כמו מי אתה, לאן אתה הולך או רוצה להגיע, ועוד המון תולדות שלהן, קטנות וגדולות משקל.

נשבע לכם שאם מארגנים מפגש מחזור ביבנה, אין סיכוי שאני בא. בשביל מה אני צריך את זה? להשוות? להראות לכולם מי אני? לא, לא צריך.

אז בבקשה, שאף אחד לא ייקח את זה על עצמו, שלא אתפתה בטעות...

קיבלתי טלפון מחברה לשעבר. אמרה שהיא עוברת בסביבה ושהיא "תשמח להיפגש". את הקול לא שמעתי תשע-עשרה שנה ובאמת שהוא לא היה חסר לי מאוד. ובכל זאת - למרות היעדר הצורך - כשהגיעה השיחה הזו, לא יכולתי להגיד לא...

בשבת שבה קבענו להיפגש בביתי, ירד גשם. כבר דמיינתי שזה לא יקרה ובמידה מסוימת הוקל לי. כעבור כמה דקות ולמרות כל הקשיים (איפה הבית שלי? תשאלו איפה הבית הכי חדש), דפיקה בדלת. השיחה בינינו, ייאמר לזכותה, נסבה על זמן הווה: מה עושה בחיים, ילדים, משפחה. בהסתכלות לאחור אני רואה את עצמי יושב ותוהה מה אני עושה שם, ועוד אני רואה את בת-זוגי מנווטת היטב את השיחה ומצילה אותנו משתיקות מביכות. ובכל זאת בלי קצת מבוכה אי אפשר: כשהיא נכנסה, הבחנתי שאני לבוש בחולצת שינה צבאית עתיקה שקיבלתי - לא-לוהים פתרונים - מאותה לשעברית.

אני חלק מחבורה גדולה של חברים אשר מכירים מאז החטיבה והתיכון. אנחנו משתדלים להיפגש במשך השנה, ופעם בשנה יוצאים לסופ"ש משותף באוהל במדבר. התחלנו לפני אחת-עשרה שנה, שמונה-עשרה מבוגרים ושני ילדים. היום מספר המבוגרים לא השתנה, אך הילדים - בלי עין הרע. עם השנים אני מרגיש יותר ויותר סוג של ניכור לקראת המפגש הזה. תחושה שאני כאילו תקוע במגירה אליה נכנסתי לפני עשרים שנה - בלי יכולת לצאת (גם כשניסיתי). ובכל זאת, אלו החברים הכי טובים שלי, אז אני בא כל שנה כמו שעון וכמובן שבסופו של דבר נהנה מאוד.

בקרב אחליף קידומת. אני ועוד חבר מהחבורה מתחילים לתכנן את אירועי הארבעים. האירוע המרכזי (לפי התכנון) יהיה נסיעה לטרק של כמה ימים בחו"ל. בעיני רוחי אני רואה את עצמי כטייל צעיר עם רגלי ברזל כמו אחרי הצבא, ואני צריך להזכיר לעצמי שזה בסדר ואפשר גם משהו רגוע. ובעצם, גם כשהייתי צעיר כאבו לי הרגליים מהפלטפוס. ואז אני חושב שאולי אני פאתטי וסתם מנסה לשחזר איזה זיכרון או חסך בזיכרון מהשנים שהכול בהן היה אפשרי.

איתי וגשל - חבר עין צורים, נשוי למרב ואב לבארי ושניר. בוגר החוג לצילום במכללת הדסה וקורס כתיבה של הגר ינאי. עובד כגרפיקאי בבית דפוס וכותב בלוג בשעות הפנאי.

עומדת על דעתי

חוקי המאפיה - לא בבית ספרנו!

עינת לוי

וכשחוקי המאפיה נהיים נוקשים מדי, וה'משחק' כבר מעבר ליכולותיהם של הילדים, אין להם ברירה אלא להתנהג כאילו זה בכלל לא אכפת. הם מנסים להיות "קול" (עדיין משתמשים במילה הזו?). זו הדרך שלהם לשרוד, זה מה שכולם סביבם עושים. אף פתרון אחר איננו לגיטימי. וכך, למרות שלבני נוער קורים לפעמים דברים נוראיים, ולמרות שאין להם מושג איך לפתור את זה - הם ממשיכים להיות נאמנים לחוקי המאפיה המדומים בתוכם הם חיים.

כשלב הזה אתם בטח חושבים שאני מגזימה. אולי אתם אומרים: 'ככה זה בין בני נוער', 'אם אנחנו היינו כאלה כשהיינו ילדים'...

או צריך להבהיר: זה לגמרי בסדר בעיניי שבני נוער לא מערבים את המבוגרים בכל דבר. התנסויות חברתיות הן בדיוק מה שבני נוער אמורים לעשות בשלב זה של חייהם. אבל... זה לגמרי לא בסדר בעיניי שבני נוער מקבלים כגזירת גורל את העובדה שמישהו מרשה לעצמו להתעלל בהם. וזה לא בסדר שעל פי החוקים הבלתי כתובים שלהם, אין להם שום מוצא, או מישהו לפנות אליו, אם הם לא מסתדרים בעצמם. וזה לא בסדר שהילדים שלנו צריכים לחיות באווירה של אלימות, ושהם מתרגלים לצחוק ולחייך על זה, כי אין להם ברירה אחרת.

הלוואי-הלוואי שלכל אחד ואחת מהילדים יהיה את האומץ להגיד בקול רם וברור כשמישהו לא נעים קורה.

הלוואי שיהיה להם את הביטחון לבקש עזרה כשצריך.

הלוואי שיהיה להם את הכוח לא לאפשר את האלימות הזו סביבם...

והלוואי שגם לי יהיה מעט מן הכוח הזה... כי אחרי הכול, דוגמה אישית היא הדבר הכי חשוב...

לאחרונה נחשפתי לכמה מקרים של התעללות קשה ביותר - ילדים בילדים. בכל מקרה הפרטים היו מעט שונים, אולם המכנה המשותף היה צורם וברור: ילדים שבחרים במודע ובעין פקוחה לגרום צער גדול לילד אחר בן גילם. יתרה מזאת, בכל המקרים לא מדובר בהתעללות של קבוצה בילד דחוי ובודד (לא שלהתעללות מסוג זה יש איזושהי הצדקה...), אלא בנורמה של התייחסות משפילה ומבוזה, שהילדים השותפים לה - הפוגעים והנפגעים - אינם מתרגשים ממנה ורואים בה התנהגות לגיטימית לחבר'ה בגילם.

ובכן, הרשו לי לא לבלוע את צפרדע הלגיטימיות המדומה, ולא להאמין לילדים האלו כשהם אומרים לי שהם לא מבינים מה הסיפור הגדול. אני לא מסוגלת להעלות על דעתי מצב שבו חבורה של בנות מקללת ילדה עד זוב נשמתה, וכולן באמת רואות בזה משחק מהנה. אני פשוט לא מאמינה לילד (כן, גם בן 17 הוא ילד) שמספרים עליו שקרים ברוב עם, והוא טוען שאינו מרגיש מושפל. מה לעשות, פשוט לא מאמינה...

במה אני כן מאמינה? אני מאמינה שבקרב הנוער קיים לחץ חברתי כל כך חזק, עד שהחוקים הבלתי כתובים השולטים בהתנהלותו, הם חוקי מאפיה (ולא זו שאופים בה לחמניות טריות). ובמאפיה כמו במאפיה, חוק מספר אחת הוא שאסור להלשין! לא משנה מה, לא משנה כמה נפגעת, לא משנה כמה הושפלת - הדבר הכי גרוע שאני יכול לעשות זה להלשין! להלשין או לבקש עזרה, אותו הדבר...

ומפה, המדרון הוא חלקלק. כי אם מישהו עשה לי משהו לא נעים או התנהג אלי באלימות, בהיעדר האפשרות להיעזר במבוגר - אני אמצא את הדרך לסגור איתו חשבון! כל מעשה והחשבון שלו. לפעמים תהיה זו רק מילה עוקצנית ומתגרה, ולפעמים יש צורך בגיוס של כל החבורה כדי לדאוג שהחשבון יהיה שמן ומנופח, והפוגע יבוא על עונשו... על פי חוקי הנוער הבלתי כתובים, כבר בכלל לא בטוח מי הפוגע ומי הנפגע. כולם פוגעים ככולם, וכל מעשה של פגיעה הופך לסחרור בלתי נגמר.

עינת לוי - חברת קבוצת יבנה, בת 34, נשואה לרן, אמה לארבעה, מורה לגמרא בבית ספר 'עמיחי' בקבוצת יבנה, בעלת תואר ראשון בלימודי ארץ ישראל ותלמוד.

בנצי בירנצוויג ז"ל

נולד: כ"ה בניסן ת"ש, 3.5.1940
נפטר: י"א באדר א' תשע"ו, 20.2.2016
עין הנצי"ב

"אמר רבי יוחנן, משום רבי שמעון: גילים גילים, חברות חברות, מביא הקב"ה לעולם. מת אחד מן הגיל - ידאג כל הגיל, מת אחד מן החבורה - תדאג כל החבורה" (מדרש רבה).

נעקר מאיתנו אחד מהמובחרים שבחבורה.

אני נפרד ממך בנציון, בנצי, בירי, בשם קהילת עין הנצי"ב שהייתה לך לבית למעלה מיובל שנים, ובשם החברים מגרעין "יבנה".

באת ממשפחה חרדית מיוחדת מבני ברק. רצית לשרת את עם ישראל, ולמרות הרקע השונה השתלבת בחיי הגרעין והקיבוץ והפכת לאחד מן החבורה. למעלה מחמישים שנה גרנו בשכנות טובה, גידלנו ילדים בני אותם גילאים, חגגנו שמחות משפחתיות, ולהבדיל, חווינו גם ימים של צער ויגון.

מתוך היכרות קרובה, מעיד אני עליכם - בירי, ותיבדל לחיים ארוכים, נילי - כי הקמתם משפחה לתפארת, בנים ובנות נכדים ונכדות, כולם כשתילי זיתים סביב לשולחנכם. לא רק שעשיתם חסד בתוך המשפחה עם תרומת הכליה של נילי לבירי, אלא שביתכם תמיד פתוח לרווחה לכל חבר וחברה, גמלתם חסד לאלמנות ולבודדים מאנשי הקהילה שלנו, והכול במאור פנים ובהכנסת אורחים שאין גדולה הימנה.

טביעת אצבעותיך, בירי, ניכרת ברבים מתחומי החיים שלנו בקיבוץ. אדם של עשייה הייתה, אך בעיקר הצטיינת כנותן שירות לציבור. כמרכז הקניות של הקיבוץ במשך שנים, דאגת לצורכי הקבוץ והחברים במסירות ובהתמדה. כ"משרת בקודש", הגבאי בבית הכנסת, דאגת לפרטים ולשימור האופי המיוחד של מקדש המעט שלנו.

השנה האחרונה הייתה קשה למשפחתך, אולם לא שמענו כל טרוניה, או ייאוש. אתה ונילי שידרתם תקווה ואופטימיות. "יהיה טוב", אמרתם, כדרך שאמרתם תמיד. גם כשהתדרדר מצבך, עשית מאמץ עילאי והקפדת על תפילה במניין שלוש פעמים ביום. שלושה ימים לפני לכתך, תש כוחך וקשה הייתה הקימה מהכיסא. זו הייתה הפעם האחרונה שלך בבית הכנסת, ואולי בדרך סמלית זו נפרדת ממקדש המעט שלנו שכה היה יקר לך.

היה נא מליץ יושר על כל עם ישראל.

יהי זכרך ברוך.

תלי רוטשילד

רן וייס ז"ל

נולד: ט"ז בתשרי תשמ"ה, 12.10.1984
נפטר: א' בשבט תשע"ו, 11.1.2016
עלומים

רן נולד ביום בהיר אחד בחודש תשרי. הוא היה ילד יפה עיניים, עיניים ירוקות וחודרות. במשך הזמן התברר שרן הוא שונה. לא מדבר, לא מתקשר עם הסביבה - ילד אוטיסט. רן היה שמח ומאושר. הוא הקריין אור ואהבה לכל הסובבים אותו, ועל אף היותו אוטיסט בעל רמת תקשור נמוכה, ולמרות שמעולם לא הצליח לדבר, החיוך של רן שבה את לב כולם. לא היה צריך הרבה בשביל לעשות אותו שמח - נדנוד חזק בנדנדה או כמה חוטים לנפנף מול העיניים הולידו קריאות צהלה.

עד גיל עשר גדל אצל הוריו שלמה ומלכה ז"ל. כשנפטרה אמו, עבר ל'איתנים', שם פגש לראשונה את עידו רונן, שחבר למשפחתו של רן והפך למעין "אבא מאמץ" עבורו. כילד צעיר, רן אהב לרוץ, לקפוץ ולטפס על כל דבר. גם על גגות בתים. הוא אהב גם לטייל ולשחות, ורכב על סוסים במסגרת שיעורי רכיבה טיפולית במשך כעשר שנים. הייתה לו ישיבה טבעית ומאוד מחוברת לסוס עליו רכב. רן לא הסכים לדהור עם הסוס, רק ללכת. היינו עם רן בריף הדולפינים קרוב לעשרים פעם, משום ששמענו שהדולפינים יוצרים קשר מיוחד עם ילדים ואנשים בעלי מוגבלויות. בתקשורת בלתי מילולית למד רן את אורחות החיים של הדולפינים ואת גבולות הקשר אדם-דולפין. לדולפינים היה טבעי וקל לקבל את רן.

רן היה אמור לעבור להוסטל חדש, 'בית לחיים' בכפר סבא. לצערנו, לא זכה. רן נפטר ואיבריו הושלתו באותו יום בשבעה אנשים שקיבלו חיים ומאור עיניים. היה לנו ברור שמי ששימח כל כך הרבה אנשים בחייו, ירצה לשמח ולתת גם במותו.

נסיים במה שכתב עידו: "עוד מעט תגיע שבת, ושוב לא תהיה בבית. את החיוכים והצחוק נראה רק דרך תמונות ווידאו. החדר שלך יישאר מיותר, החבלים שלך יישארו דוממים, ואנחנו מתגעגעים. אוהב אותך, ילד".

תהא נפשך צרורה בצרור החיים.

משפחת וייס ועידו רונן

חנה (הני) וולף ז"ל

נולדה: ו' באב תרפ"ג, 19.7.2023
נפטרה: כ"ג בשבט תשע"ו, 22.2.2016
קבוצת יבנה

סבתא,

לפני כשנתיים חגגנו לך יום הולדת תשעים וזכיתי לברכך. ניסיתי לחשוב איך להמחיש לילדים הרבים שהיו באירוע מה זה אומר להיוולד לפני תשעים שנה. סיפרתי שכאשר נולדת מדינת ישראל עדיין לא קמה. באותה שנה נוסדה חברת החשמל, ועלתה לראשונה ב"הבימה" ההצגה ה"דיבוק". מחוץ לישראל, הוקרן לראשונה סרט, עדיין רק תמונה ללא מילים וקול. היו מעט מאוד מכוניות בכבישים, ומטוסים רק התחילו לטוס בכמות משמעותית. בקיצור, נולדת וגדלת בעולם שונה מאוד מהעולם אותו אנו מכירים. מאז ועד היום הוקמה ונפלה החומה בברלין, בה גדלת כילדה, קמה מדינת ישראל, והמשפחה הפרטית שהקמת מונה ארבעה ילדים, שבעה-עשר נכדים וארבעים נינים.

סבתא, ניחנת בתעצומות נפש וגוף, שנדרשו לך בחיים שהיו מלאים בתקופות של אושר, שמחה וסיפוק אך גם בתקופות של צער ואובדן. לאחר שאיבדת בשואה רבים מבני משפחתך, חווית בגיל צעיר את אובדנם של בעלך אברהם (קורטי) ובתך רות בהפצצה כאן ביבנה במלחמת העצמאות. בזכות החלטה אמיצה שיקמת את משפחתך, התחתנת בשנית ואני זכיתי לסבא יוסף. נדרשת לתעצומות הנפש פעם נוספת כאשר איבדת את נכדך האהוב עזרא בעת שירותו בלבנון. הייתה לך יכולת מופלאה להתגבר ולהשתקם.

אהבת מאוד את קבוצת יבנה. כילד, אני זוכר סבתא ג'דה שמסתובבת בקיץ עם חלוק ומארגנת לנו קייטנת סבא וסבתות. באחת מחופשות הקיץ, כשנסעתי איתך בטרנזיט לרחובות, אני זוכר את מבטי ההערכה של הנהגים ברמזור שראו אותך על יד ההגה של אוטו כל כך גדול. היית גאה להשתייך לקהילה הנפלאה ביבנה. ידעת תמיד באיזו השקיה אנחנו עכשיו בכותנה וכמה היה היכול הממוצע לדונם. הביטוי "אצלנו ביבנה..." תמיד היה בא עם חיוך של גאווה בלתי מוסתרת ותחושת שייכות. זו ההזדמנות להגיד תודה לקבוצה נפלאה זו, על הטיפול בסבתא בשנים האחרונות בהן תש כוחה - מי ייתן שבזכות חסד זה תאריכון ימים כל עוד ייטב לכם.

סבתא, נוחי בשלום ובשלווה על משכבך.

יעקב אלטמן

ניקי (רות) וייס ז"ל

נולדה: י"ח באדר תשי"ג, 5.3.1953
נפטרה: י"ב באדר א' תשע"ו, 21.2.2016
שלוחות

ניקי נולדה בקרדיף שבוולס, אנגליה, לשם עברו הוריה מדרום-אפריקה. כשהייתה בת 16 המשפחה עברה לטורונטו, קנדה. כנערת בשנות השישים הרוויות ברוח של שינוי ועמידה על זכויות האדם, הגיעה ניקי לשגרירות הסובייטית באוטווה כדי לכבול את עצמה כאות מחאה והזדהות עם יהודי ברית המועצות. באוניברסיטה למדה לתואר שני בעבודה סוציאלית והחליטה לעבוד שנה בדרום-אפריקה במקצוע. בדרך חזרה לקנדה, קפצה לביקור קצר בישראל, אך החליטה שהיא רוצה להישאר. תוך כדי לימודים באגודה העולמית לסטודנטים בערד, פגשה את טרי-רענן. השניים חזרו להינשא בטורונטו וכעבור חמש שנים עלו לארץ. בשלוחות בנו את ביתם וגידלו את בנותיהם - שירה ואליענה. למרות התארים והכישורים המקצועיים, ניקי הייתה קיבוצניקית לכל דבר. היא שאפה להשתלב בכל מקום עבודה נדרש, ונתנה את המקסימום כעובדת וכחלק מצוות - בגיל הרך, בנופש הכפרי, ובעשר השנים האחרונות בהנהלת חשבונות. בכל מקום בו עבדה, נהגה בכלום בסבר פנים יפות, בכבוד ובחינניות. כל מי שהכירה, יעיד שלא חיכתה אף פעם שיפנו אליה, אלא הושיטה מיוזמתה יד ככל שיכלה. אני זוכר כשפתחה את ביתה להכנסת אורחים נפלאה בשבת החתונה של בתי, ולא היססה להציע: "מתי שאתה צריך דירה, בכיף!". ניקי ידעה להפגין אמפתיה כלפי כל אחד, וזו תכונה נדירה בנ אדם. מי שהיה בקרבתה, ידע שעומדת מולו אשה שיכולה להרגיש את הכאב של האחר באופן הטבעי ביותר. אי אפשר שלא לחשוב על שמה העברי - רות, כדמות המקראית שכולה חסד שלא ידע גבול, שלא הבחין בין אנשים, ושבא מתוך ענווה גדולה משולבת בשמחת חיים. כך הייתה ניקי, ואולי בשל כך התאים לה לבנות את ביתה בקיבוץ הקטן שבעמק המעיינות. חברי שלוחות שזכו להכיר את ניקי, הרגישו את ניצוצות החסד, החיוך המלבב, והמילה המעודדת והאכפתית, שתמיד היו אבן יסוד של מהותה והאור הזוהר של מעשיה.

זה מה שניקי נתנה לנו, וזה הזיכרון המתוק שנשאר לנו ממנה.

יהיה זכרה ברוך.

סטיב ליס

טיולי אליקים

טיולי האיכות הטובים ביותר

טיולים לחברי הקיבוץ הדתי קיץ תשע"ו - סתיו תשע"ז | 2016

מוסקבה-סנט פטרסבורג

9 ימים

15-23/8

בהדרכת מוטי בינר

אנגליה/סקוטלנד/אירלנד

17 ימים

10-27/7

בהדרכת מירה גלבשטיין

מרוקו

11 ימים

19-29/6

בהדרכת מוטי דיין

טיולים בהדרכת: שי יוגב | ארגון לוגיסטי: אליקים איטלי

סין וטייב

16 ימים

5/10-20/11

שייט לאלסקה והרי הרוקי

19 ימים

21/8-8/9

יפן-ארץ השמש העולה באביב

12 ימים

15-26/5

נורבגיה והכף הצפוני

13 ימים

3-15/7

*בהדרכת חיה סלומון

קובה-קוסטה ריקה

17 ימים

29/1/2017-14/2/2017

דרום אמריקה בשייט אקזוטי

23 ימים

30/11-22/12

לפרטים והרשמה:

אליקים איטלי, קבוצת יבנה

פלאפון: 050-6998366

elyakim8282@gmail.com

כל הטיולים

בביצוע חברת

שי בר אילן

מחירים מיוחדים לחברי הקיבוץ הדתי

ברכת חג כשר ושמח!

אליקים איטלי

והגדת לבנון

בס"ד

יום עיון ואירוע הוקרה לנחמיה רפל
עם סיום תפקידו כמזכ"ל הקיבוץ הדתי

יום רביעי, חוה"מ פסח
י"ט בניסן תשע"ו, 27.4
באולם האירועים בקבוצת יבנה

בתכנית:

16:30 התכנסות

17:00 שיעורים ברצף בהשתתפות:

הרב יצחק בן דוד - ראש מדרשת עין הנצי"ב

הרבנית יפית קליימר - ראש שלוחה במכינת צהלי

'פרשת דרכים' עם נתנאל פרבשטיין, יוחאי בשן

ואברהם זלבסקי

19:00 ארוחת ערב ותפילת ערבית

20:00 שיעור - הרב בני לאו

20:30 ברכות ודברי פרידה

21:00 מופע מוזיקלי - 'השלושרות' בהשתתפות:

איה כורם, רז שמואלי ומיכל גבע

נשמח בהשתתפותך

קבוצת יבנה ותנועת הקיבוץ הדתי

קו הרכס 050-7867827

הקיבוץ הדתי בארות יצחק 609050 • טל: 03-6072777

www.kdati.org.il • E-mail: amudim@kdati.org.il